

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
**Τμήμα: Διοίκηση Κοινωνικών - Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και
Οργανώσεων**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
« Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 »

Επιμέλεια: Μπαμπούρα Αγουστέλα Α.Μ.:12058

Τσάμη Γεωργία Α.Μ.:12344

Εποπτεύων Καθηγητής: κ. Μελέτη Κυριάκος

Μεσολόγγι 15/03/2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΣΚΟΠΟΣ.....	5
ΔΟΜΗ.....	5
ΥΠΟΘΕΣΗ.....	6
ΜΕΘΟΔΟΣ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	7
1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.....	7
1.2. ΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	11
1.3. ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ 2008.....	14
1.3.1 Γενικές Οικονομικές Εξελίξεις.....	14
1.3.2 Δημόσιο Έλλειμμα και Χρέος.....	15
1.3.3 Απασχόληση - Ανεργία.....	15
1.3.4 Ισοζύγιο Υπηρεσιών.....	16
1.3.5 Ισοζύγιο Εισοδημάτων.....	17
1.3.6 Ισοζύγιο Μεταβιβάσεων.....	17
1.3.7 Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών.....	18
1.3.8 Εξωτερικό Εμπόριο.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο ΑΙΤΙΑ - ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ – ΛΥΣΕΙΣ.....	20
2.1 ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ.....	20
2.1.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση και οι επιπτώσεις της στην πραγματική οικονομία.....	20
2.1.2 Η ανάγκη στενού ευρωπαϊκού συντονισμού των εθνικών μέτρων ενίσχυσης....	23
2.1.3 Η ανάγκη για προσωρινά μέτρα κρατικών ενισχύσεων.....	23
2.1.4 Μέτρα Γενικής Οικονομικής Πολιτικής.....	25
2.1.5 Η Χορήγηση Κρατικών ενισχύσεων Καθίσταται Δυνατή στο Πλαίσιο Υφισταμένων Μέσων.....	27
2.2 ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ.....	32
2.2.1 Ο ρόλος των Δανειοληπτών.....	33
2.2.2 Ο ρόλος των Αναλυτών και των Επενδυτών.....	33
2.2.3 Ο ρόλος των Τραπεζών.....	34
2.2.4 Ο ρόλος των Αρχών.....	34
2.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΡΗΜΑΤΑΓΟΡΕΣ.....	35
2.3.1 Στα Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα.....	35
2.3.2 Στα Νοικοκυριά.....	35
2.3.3 Στην Παγκόσμια Οικονομία.....	36
2.3.4 Ο ρόλος των κεντρικών τραπεζών.....	36
2.3.5 Ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.....	37
2.3.6 Ο ρόλος των άλλων εποπτικών αρχών και των κυβερνήσεων.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	39
3.1 Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	39
3.2 ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	42
3.3 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	45
3.4 ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	51
3.4.1 Η ανάγκη στενού ευρωπαϊκού συντονισμού των εθνικών μέτρων ενίσχυσης....	53
3.4.2 Η ανάγκη για προσωρινά μέτρα κρατικών ενισχύσεων.....	54
3.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ(ΤΟΥ 1929 ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ)ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΜΕΡΙΚΕΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ	59
4.1 ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ	59
4.2 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1929-33 : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	63
4.3 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ.....	65
4.4 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ	70
4.5 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ-ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΟΔΟΥ.....	72
4.6 ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	74
4.7 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1929 ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ : ΔΙΑΦΟΡΕΣ - ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ.....	76
4.8 ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΗΓΜΑ	81
5.1 Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ	81
5.2 Η ΩΡΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΧΡΥΣΟΥ	87
5.3 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	92
5.4 Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΦΤΩΧΙΑ	95
5.5 ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΗΓΜΑ	104
ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Χρηματοπιστωτική κρίση που βιώνουμε ξεκίνησε από την καρδιά του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Με την κατάρρευση της Lehman Brother στις 15 Σεπτεμβρίου, το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα εισήρθε σε μια φάση οξείας αποσταθεροποίησης, κακής λειτουργίας των πιστωτικών οργάνων ,πρωτοφανούς επιτίμησης της αξίας των πιστωτικών στοιχείων, γενικευμένης αποστροφής στην ανακάλυψη κινδύνου και απειλής της σταθερότητας του Τραπεζικού τομέα. Η κρίση πέρασε γρήγορα στην πραγματική οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών και του υπόλοιπου κόσμου. Επηρεάζει παντού το εμπόριο και τις επενδύσεις, την κατανάλωση, τις θέσεις εργασίας και το βιοτικό επίπεδο.

Δεν είναι η πρώτη κρίση στην περίοδο της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας , αλλά σίγουρα φαίνεται να είναι η πιο οξεία και εκτεταμένη μετά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 30. Σε καμία περίπτωση δεν συγκρίνεται με άλλες περιπτώσεις χρηματοπιστωτικών και χρηματιστηριακών αναταραχών που ζήσαμε μετά το 1987, οι οποίες ήταν ασφαλώς μικρότερου βεληνεκούς και επομένως πιο εύκολο να αντιμετωπιστούν.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σημερινή κρίση έφερε στην επιφάνεια τις σοβαρές αδυναμίες που υπάρχουν στην λειτουργία του παγκοσμίου χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος. Σοβαρά λάθη στο ρυθμιστικό πλαίσιο και στις πολιτικές διατηρηθήκαν για πολλά χρόνια και συνέβαλαν στην μεγέθυνση του προβλήματος. Υπήρξε σοβαρή υποβάθμιση των οικονομικών κινδύνων στην αποτίμηση των χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων και οι σχετικές φούσκες διατηρηθήκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα ,χάρη στην άφθονη ρευστότητα που δημιούργησε το ίδιο το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Μακροοικονομικές ανισορροπίες αναπτύχθηκαν στην παγκόσμια οικονομία, χωρίς καμία σοβαρή προσπάθεια να αντιμετωπιστούν με συντονισμένη δράση.

Επιπλέον, αν και οι οικονομίες έγιναν πολύ πιο αλληλεξαρτημένες από ότι ήταν στο παρελθόν, οι αναδυόμενες οικονομίες-που καλύπτουν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου εισοδήματος-δεν εντάχτηκαν επαρκώς στο σύστημα της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης.

Οι αδυναμίες αυτές ήταν εμφανείς και στις μικρότερες κρίσεις που εκδηλώθηκαν στο παρελθόν. Αυτό που κάνει τη σημερινή κρίση μοναδική είναι ότι έχει επηρεάσει την καρδιά της αμερικανικής οικονομίας και του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος με τεράστιο αντίκτυπο σε όλο τον κόσμο. Η κρίση δεν αφορά το χρέος ορισμένων αναδυόμενων οικονομιών, όπως στις αρχές της δεκαετίας του 80, αλλά τον πυρήνα της νέας παγκόσμιας οικονομίας. Και είναι αναμενόμενο όταν σπάει μια τεράστια και παγκόσμια χρηματοπιστωτική 'φούσκα', η παγκόσμια οικονομία να έχει μεγάλο πρόβλημα..

Σκοπός

Σκοπός της Πτυχιακής Εργασίας είναι να εκθέσει τους λόγους οι οποίοι συνέβαλαν στην Οικονομική Κρίση του 2008. Επίσης, αναφέρονται οι συνέπειες της κρίσης αλλά και οι λύσεις τους. Ο λόγος της παράθεσης των βιβλιογραφικών ευρημάτων είναι η μελλοντική αποφυγή τους από τις επόμενες γενεές.

Δομή

Για την ομαλή εξέλιξη της εργασίας η δομή της αποτελείται από πέντε κεφαλαία.

Στο πρώτο κεφαλαίο γίνεται μια ιστορική αναδρομή της οικονομίας της Ελλάδας, καθώς δίνετε και το χρονολόγιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Επίσης, παρατίθεται η ετησία έκθεση της Ελληνικής οικονομίας για το έτος 2008.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται τα αίτια της κρίσης, τα αποτελέσματα που έφερε στις χρηματαγορές αλλά και λύσεις της κρίσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται ο χαρακτήρας της χρηματοοικονομικής κρίσης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται σύγκριση των δύο παγκοσμίων κρίσεων, δηλαδή της κρίσης του 1929 και της σημερινής. Παρατίθενται τα χαρακτηριστικά των δυο κρίσεων, οι ομοιότητες και οι διαφορές τους. Επίσης, προτείνονται κατευθύνσεις για την στρατηγική εξόδου από την κρίση, αλλά και τρόποι για την αντιμετώπιση του Ελληνικού Δημοσιονομικού προβλήματος .

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο επισημαίνονται τομείς στους οποίους έχει επιπτώσεις η κρίση.

Υπόθεση

Η υπόθεση της εργασίας έγκειται στην προσπάθειά μας να διαπιστώσουμε κατά πόσο υφίσταται η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και σε ποιο βαθμό. Για το σκοπό αυτό ανατρέξαμε στις κρίσεις του παρελθόντος οι οποίες μας διδάσκουν τρόπους αντιμετώπισης της τωρινής κρίσης.

Μέθοδος

Η μέθοδος βασίζεται στην τεχνική της βιβλιογραφίας, της οποίας ο λειτουργικός ρόλος είναι να δημιουργηθούν και να επεξεργαστούν τα δεδομένα έτσι ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα που αφορούν στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

«Η κρίση ξεκίνησε το 2001, όταν έσκασε η φούσκα του Ιντερνέτ. Για να προστατεύσει τους επενδυτές, ο Άλαν Γκρίνσπαν, πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Τράπεζας, αποφάσισε να προσανατολίσει τις επενδύσεις προς την αγορά ακινήτων.

Ακολουθώντας μια πολιτική χαμηλών επιτοκίων και χρηματοπιστωτικών εξόδων, ενθάρρυνε τους χρηματομεσίτες και τους κτηματομεσίτες να πείσουν έναν όλο και αυξανόμενο αριθμό πελατών να επενδύσει στην πέτρα. Έτσι, δημιούργησε το σύστημα των subprimes, δηλαδή, των πιστώσεων με βάση την υποθήκη, υψηλού ρίσκου και με κυμαινόμενο επιτόκιο, οι οποίες απευθύνονταν κυρίως στα φτωχότερα στρώματα. (Πελώνη Α., 8 /12/2007, σελ. 45)

«Η κατάληξή της οικονομικής κρίσης εξαρτάται πλέον από την ικανότητα των ασιατικών οικονομιών να πάρουν τη σκυτάλη από την Αμερική. Αυτό, όμως, θα αποτελέσει μια νέα ένδειξη της παρακμής της Δύσης, η οποία θα προοιωνίζεται τη μετατόπιση του κέντρου της παγκόσμιας οικονομίας από τις ΗΠΑ στην Κίνα.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 είναι το αποτέλεσμα που προκλήθηκε από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 σε τομείς της πραγματικής οικονομίας της διεθνούς κοινότητας.

Η πιστωτική κρίση από την έλλειψη ρευστότητας έγινε εμφανής στους χρηματιστηριακούς δείκτες των ανεπτυγμένων χωρών, ενώ πολλά χρηματιστήρια παρέμειναν κλειστά λόγω των μεγάλων απωλειών από τις πωλήσεις των επενδυτών.» (Colombani J.,9/10/2008, σελ. 37)

Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επλήγησαν, όπως ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, ο κτηματομεσιτικός, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, το εμπόριο και άλλοι, με άμεσα αποτελέσματα στα οικονομικά μεγέθη των οικονομιών, όπως αύξηση της ανεργίας, νέες πληθωριστικές πιέσεις, υποτίμηση νομισμάτων κ.α. Σύμφωνα με αναλυτές, η κατάσταση της οικονομικής ύφεσης προσομοιάζει με εκείνη του 1930, με τους ρυθμούς ανάπτυξης να υποχωρούν και τα δημοσιονομικά των χωρών να εκτίθενται στο ενδεχόμενο εκτροπής.

«Τη "Μαύρη Παρασκευή", 24 Οκτωβρίου του 2008, σημειώνονται απώλειες \$ 3,2 τρις σε Ευρασία, ενώ ξένοι επενδυτές σπεύδουν σε μαζικές ρευστοποιήσεις στην Ελλάδα. Ο γενικός χρηματιστηριακός δείκτης των Αθηνών πέφτει κάτω από τις 1.800 μονάδες, στα χαμηλότερα επίπεδα από το 1989, παρά τα πραγματικά κέρδη που εμφανίζουν οι ελληνικές τράπεζες και επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα σημειώνονται απώλειες 24 δισ. ευρώ στο δεύτερο εξάμηνο του 2008, μέσα σε 24 μέρες.

Η κρίση γίνεται εμφανής σε μεγέθη της πραγματικής ελληνικής οικονομίας. Τα έσοδα του κράτους ανέρχονται στα 39,2 δισ. ευρώ, έναντι στόχου 41,6, ενώ στην Ελλάδα σημειώνονται οι μεγαλύτερες απώλειες βιομηχανικών παραγγελιών στην Ευρωζώνη, ύψους 10%, τη στιγμή που εμφανίζονται απώλειες 7% στη Γαλλία. Αναλυτές προβλέπουν μείωση της κατανάλωσης, των εξαγωγών και της παραγωγικής δραστηριότητας, ενώ οι κατασκευές παραμένουν παγωμένες. Θεωρείται πλέον σίγουρη η αναθεώρηση του κρατικού προϋπολογισμού, ενώ οι ηγέτες της ΕΕ αναμένουν χαλάρωση του συμφώνου σταθερότητας, προσαρμόζοντάς το για παράδειγμα, μη υπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων στο έλλειμμα. Απαισιόδοξες είναι οι προβλέψεις στον οικονομικό τύπο και για τα ποσοστά της ανεργίας στον κόσμο».(Προβόπουλος Γ., 2/12/2008, σελ. 24)

«Ο παραδοσιακός τραπεζίτης κοιτά δύο πράγματα: καταθέσεις και δάνεια. Αυτό είναι το ισοζύγιό του και προσπαθεί να το διατηρεί σε ισορροπία.

Η χρηματοστηριοποίηση των τραπεζών, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, άφησε πίσω τον κανόνα αυτόν. Τώρα ο στόχος είναι η αύξηση των κερδών μέσω των πωλήσεων. Η μανία για πωλήσεις προκάλεσε τη δημιουργία ευφάνταστων προϊόντων. Δόθηκε έμφαση στην πώληση δανείων και καρτών και εγκαταλείφθηκε το κυνήγι των καταθέσεων.

Η πίεση και ο ανταγωνισμός για πωλήσεις ανάγκασε τις τράπεζες να δημιουργούν συνεχώς νέα προϊόντα για να πουλούν. Δημιουργήθηκαν δομημένα προϊόντα, τόσο σύνθετα που η διαφάνεια σιγά σιγά χάθηκε. Δημιουργήθηκαν δάνεια για δανειολήπτες που δεν έπρεπε να πάρουν δάνειο. Δηλαδή δεν είχαν τα απαραίτητα εισοδήματα ή είχαν κακό πιστοληπτικό ιστορικό. Πρόκειται για τα δάνεια subprime. Όταν οι δανειολήπτες αυτοί δεν μπόρεσαν τελικά να πληρώσουν τις δόσεις, οι τράπεζες έμειναν με τα προσημειωμένα ακίνητα, τα οποία έπρεπε να πουλήσουν. Έτσι εκτοξεύθηκαν οι κατασχέσεις, οι πλειστηριασμοί και επιταχύνθηκε η πτώση των τιμών ακινήτων, κυρίως στις ΗΠΑ.

Αλλά, αυτό αποτελεί ένα μόνο μέρος του προβλήματος. Η μεγάλη φούσκα δημιουργήθηκε από ένα πλέγμα παράγωγων προϊόντων και τιτλοποιημένων δανείων που η μία τράπεζα πουλούσε στην άλλη.

Είχε δημιουργηθεί μία αγορά που λειτουργούσε στα όρια της επιστημονικής φαντασίας.

Οι τράπεζες μετέτρεψαν τα δάνεια subprime σε ομόλογα. Δηλαδή τα τιτλοποίησαν. Πουλούσαν τα ομόλογα αυτά, μετέθεταν τον κίνδυνο στον αγοραστή και έπαιρναν ρευστότητα, την οποία χρησιμοποιούσαν για τη χορήγηση νέων δανείων subprime. Για να αντισταθμιστεί ο κίνδυνος, οι τράπεζες δημιούργησαν παράγωγα προϊόντα που εξασφάλιζαν όσους είχαν πάρει τιτλοποιημένα δάνεια subprime.

Οι επενδυτές τράπεζες, ασφαλιστικές κ.λπ. που είχαν αγοράσει τιτλοποιημένα δάνεια subprime δέχονταν να πληρώνουν ένα ασφάλιστρο κινδύνου στην τράπεζα. Δηλαδή οι τράπεζες εισέπρατταν ασφάλιστρα για να

αποζημιώσουν τον αγοραστή του τιτλοποιημένου subprime σε περίπτωση επισφάλειας του ομολόγου. Οι καταβολές αυτές αντιστοιχούσαν σε συγκεκριμένες απαιτήσεις αποζημίωσης των επενδυτών. Οι τράπεζες τιτλοποίησαν και αυτές τις απαιτήσεις και τις πούλησαν σε άλλους επενδυτές (τράπεζες, χρηματιστηριακές, ασφαλιστικές κ.λ.π.).

Οι επενδυτές αυτοί κέρδιζαν υψηλές αποδόσεις, αλλά είχαν την υποχρέωση να αποζημιώσουν τους αγοραστές των τιτλοποιημένων subprime σε περίπτωση επισφάλειας. Δηλαδή η μία τράπεζα μετέθετε τον κίνδυνο στην άλλη, υποσχόμενη υψηλότερες αποδόσεις. Ταυτόχρονα υπήρχαν οργανισμοί που ασφάλιζαν ομόλογα και δάνεια, ενώ δημιουργήθηκαν και παράγωγα προϊόντα για να εξασφαλίζονται όσοι... ασφάλιζαν τους κινδύνους άλλων... Όλοι αυτοί οι κίνδυνοι μετατράπηκαν σταδιακά σε 'στοιχήματα' στην αγορά παραγώγων.

Παρ' όλα αυτά, όλα έδειχναν ότι λειτουργούσαν σαν μια καλοκουρδισμένη μηχανή. Στην πραγματικότητα ήταν αέρας. Απλώς έκλειναν τα βιβλία. Θεωρητικά, φυσικά. Αλλά αυτό ήταν αρκετό για τα σύγχρονα τραπεζικά στελέχη. Αρκεί να κλείνουν σωστά τα βιβλία. Δηλαδή, κάτι σαν δημιουργική λογιστική.

Αυτό δεν μπορούσε να κρατήσει για πολύ. Δεν γίνεται να δημιουργούνται κέρδη από το τίποτα. Η μία τράπεζα πουλούσε στην άλλη βόμβες και το θέμα ήταν σε ποια χέρια θα έσκαγαν. Και οι βόμβες έσκασαν, όταν οι δανειολήπτες που δεν έπρεπε να πάρουν δάνειο, τελικά δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους.

Όταν αυξήθηκαν οι επισφάλειες των δανείων subprime, τότε η μία τράπεζα ζητούσε την αποζημίωσή της από την άλλη και αυξήθηκε το κόστος ασφάλισης κινδύνων. Αυτό προκάλεσε την πρώτη στενότητα στη ρευστότητα. Μετά τα προβλήματα προέκυπταν με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Στο μεταξύ, οι κατασχέσεις και οι πλειστηριασμοί είχαν ρίξει τις τιμές των ακινήτων

περαιτέρω και, κατά συνέπεια, την αξία των καλύψεων που είχαν μέχρι εκείνη την ημέρα οι τράπεζες.

Η έλλειψη ρευστότητας είχε κορυφωθεί. Μετά το ένα έφερε το άλλο. Η κρίση παρέσυρε και όσες επιχειρήσεις είχαν επενδύσει σε τίτλους που είχαν σχέση με δάνεια subprime. Μετά η κρίση ρευστότητας στην αγορά εκτόξευσε το κόστος χρήματος στη διατραπεζική αγορά. Αυτό επιβάρυνε όλες τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.» (Ιωάννου Χ, Μακρή Κ. , 16/11/2008, σελ.27)

«Το πρόβλημα έγινε ακόμα πιο μεγάλο εξαιτίας της ανατίμησης των πρώτων υλών, προκαλώντας πληθωριστικές πιέσεις. Ορισμένες τράπεζες και επενδυτικοί οίκοι, όπως η Lehman.

Η Γερμανία απέναντι στις Lehman Brothers, Citibank, Citigroup, Ernst & Young: Ο πρώτος παγκόσμιος οικονομικός πόλεμος σε εξέλιξη;», προσπαθώντας να αντισταθμίσουν τις ζημιές από τα subprime, έπαιξαν στις αγορές εμπορευμάτων οδηγώντας τις τιμές του πετρελαίου και άλλων πρώτων υλών ακόμα πιο ψηλά. Ή τουλάχιστον πόνταραν σε πιο υψηλές τιμές. Η απότομη πτώση των τιμών ενέτεινε την κατάρρευση της Lehman. (Βιλιάρδος Β.,12.03.09, σελ. 2)

1.2. ΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

- «Ιανουάριος:

Η Fed μειώνει το επιτόκιο στο 3,5%. Ο οργανισμός έκδοσης ομολόγων MBIA ανακοινώνει ζημιές 2,3 δισ. δολαρίων

- Φεβρουάριος:

Η βρετανική Northern Rock κρατικοποιείται.

- Μάρτιος:

Ενεση ρευστότητας 200 δισ. δολαρίων από τη Fed. Η JPMorgan εξαγοράζει τη Bear Stearns με μεσολάβηση της Fed.

- Απρίλιος:

Η βρετανική Abbey διαγράφει όλα τα επισφαλή στεγαστικά δάνεια. Η Τράπεζα της Αγγλίας μειώνει το επιτόκιο στο 5% από 5,25%.

- Μάιος:

Αύξηση κεφαλαίου 15,5 δισ. δολαρίων από UBS

- Ιούνιος:

FBI συλλαμβάνει 406 στελέχη της Wall Street στο πλαίσιο ελέγχων για την κρίση των subprime. Η Barclays ανακοινώνει αύξηση κεφαλαίου 4,5 δισ. στερλινών

- Ιούλιος:

Οικονομική στήριξη στις Fannie Mae και Freddie Mac από το αμερικανικό δημόσιο.

- Σεπτέμβριος:

Κρατικοποιούνται οι Fannie Mae, Freddie Mac και AIG. Πτωχεύει η Lehman Brothers. Η Merrill Lynch εξαγοράζεται από την Bank of America. Η Lloyds TSB εξαγοράζει την HBOS. Η JPMorgan εξαγοράζει την Washington Mutual. Κρατικοποιείται η βρετανική Bradford & Bingley και πωλούνται καταστήματα και καταθέσεις της στην ισπανική Santander.

Η Κεντρική Τράπεζα της Ιρλανδίας αγοράζει την Glitnir και ανακοινώνει ότι εγγυάται τις περισσότερες καταθέσεις για δύο χρόνια. Dexia και Fortis εξαγοράζονται από Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο.

Η Γερμανία διασώζει τη Hypo Real Estate. Morgan Stanley και Goldman Sachs εγκαταλείπουν την επενδυτική τραπεζική και εποπτεύονται ως τραπεζικοί όμιλοι από τη Fed. Η Nomura εξαγοράζει τη Lehman. Η Mitsubishi εξαγοράζει το 20% της Morgan Stanley. Ο Μπάστε εξαγοράζει το 9% της Goldman Sachs. Το FBI διενεργεί ελέγχους σε Fannie, Freddie, Lehman και AIG.

- Οκτώβριος:

Εγκρίνεται το σχέδιο διάσωσης του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού κλάδου 700 δισ. δολαρίων. Η Γερμανία ανακοινώνει πακέτο στήριξης 50 δισ. δολαρίων για τη Hypo και τις γερμανικές τράπεζες. Η Δανία ανακοινώνει ότι

εγγυάται το σύνολο των καταθέσεων. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφωνούν για στήριξη των ευρωπαϊκών τραπεζών Μετά την κατάρρευση των τραπεζών η Ισλανδία χρεοκόπησε. Ήταν το τέταρτο πλουσιότερο κράτος στον κόσμο. Είχε ψηφιστεί η καλύτερη χώρα για να ζει κανείς.

Νοέμβριος:

Η Γερμανία, η μεγαλύτερη οικονομία της Ευρωζώνης, εισήλθε και επισήμως στην ύφεση, ύστερα από τη μείωση του ΑΕΠ στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο. Η είδηση ήρθε μετά τις δυσμενείς προβλέψεις του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με τις οποίες Ευρωζώνη και ΗΠΑ βρίσκονται ήδη στην ύφεση και ότι η ανάκαμψη -στην καλύτερη περίπτωση- θα έρθει από τα μέσα του 2009.

Δεκέμβριος:

Στο χείλος του γκρεμού βρίσκονται οι αυτοκινητοβιομηχανίες. Οι τρεις αδελφές του Ντιτρόιτ (General Motors, Chrysler, Ford) επανήλθαν στο Κογκρέσο, ζητώντας αυτή τη φορά χρηματοδότηση 4 δισ. δολαρίων, έναντι 25 δισ. που ζητούσαν πριν.

Το βρετανικό κράτος αποκτά πλειοψηφικό μερίδιο στο μετοχικό κεφάλαιο της RBS, εξαγοράζοντας μετοχές αξίας 20 δισ. στερλινών.

Ο πρωθυπουργός της Βρετανίας, Γκόρντον Μπράουν, αναγκάστηκε να παρέμβει και να υλοποιήσει μέρος του σχεδίου διάσωσης των 37 δισ. στερλινών για τη στήριξη του τραπεζικού κλάδου, αφού η αύξηση μετοχικού κεφαλαίου που επιχείρησε η τράπεζα στέφθηκε με αποτυχία Τον Ιούνιο, η RBS είχε αντλήσει ήδη 12,3 δισ. στερλίνες, ενώ η κεφαλαιοποίησή της έχει υποχωρήσει φέτος κατά 85% υπό το βάρος της δεκαπεντάμηνης και πλέον πιστωτικής κρίσης. Αναμένεται να ακολουθήσουν οι Lloyds και HBOS με ανάλογη διαδικασία.»(Τήνιος Π.,17/9/2008,σελ.5-12)

1.3. ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ 2008

1.3.1 Γενικές Οικονομικές Εξελίξεις

«Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση ανέδειξε τις μακροοικονομικές ανισοροπίες και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Ιδιαίτερα από το Σεπτέμβριο του 2008 (Τράπεζα της Ελλάδος, Ετήσια Έκθεση του Διοικητή για το 2008), αφότου δηλαδή η κρίση επιδεινώθηκε δραματικά, επηρεάστηκε και η ελληνική οικονομία.

Ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ υποχώρησε το 2008 στο 2,9% από 4,0% το 2007 κυρίως λόγω της μεγάλης μείωσης των επενδύσεων. Μετά από μια σειρά ετών με εντυπωσιακά υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, που οδήγησαν σε εφησυχασμό, το 2009 αναμένεται στασιμότητα ή ελαφρώς αρνητικός ρυθμός ανάπτυξης. Μετά από μια οριακή αύξηση κατά 0,3% του ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο του 2009 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κατεγράφη αρνητικός ρυθμός ανάπτυξης το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους (-0,2%)

Ο ρυθμός ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης σημείωσε σταδιακή επιβράδυνση κατά τη διάρκεια του 2008 και υποχώρησε στο 2,2% έναντι 3,0% το προηγούμενο έτος. Εξακολούθησε ωστόσο να αποτελεί τη σημαντικότερη συνιστώσα του ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Αντίθετα οι επενδύσεις σε κατοικίες συρρικνώθηκαν (-29,1%) και οι επενδύσεις σε εξοπλισμό μειώθηκαν κατά 9,6%. Η εγχώρια ζήτηση μειώθηκε, οπότε η αύξηση του ΑΕΠ αντανάκλασε κυρίως τη βελτίωση του πραγματικού εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, καθώς οι εισαγωγές μειώθηκαν αισθητά, ενώ οι εξαγωγές σημείωσαν μικρή αύξηση.

Ωστόσο για το 2009 και εξαιτίας της προβλεπόμενης σημαντικής μείωσης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου, θα μειωθούν οι ελληνικές εξαγωγές που κυρίως κατευθύνονται προς τις χώρες της ΕΕ και τις εκτός ΕΕ χώρες των Βαλκανίων. Επίσης αναμένεται να μειωθούν οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από επισκέπτες που προέρχονται από τη

Δυτική Ευρώπη, τις ΗΠΑ αλλά και τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και τη Ρωσία. Ακόμα αναμένεται να μειωθούν οι εισπράξεις από υπηρεσίες μεταφορών λόγω της πτώσης των εσόδων από τη ναυτιλία.»(Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.17-30)

1.3.2 Δημόσιο Έλλειμμα και Χρέος

«Το 2008 το ενοποιημένο χρέος της γενικής κυβέρνησης αυξήθηκε και διαμορφώθηκε σε 97,6 του ΑΕΠ (βάσει του ΑΕΠ, όπως τελικά εκτιμήθηκε από την ΕΣΥΕ) έναντι 94,8 το 2007. Το 2009 αναμένεται να φτάσει σύμφωνα με κυβερνητικές εκτιμήσεις το 99,6%. Το πιθανότερο όμως είναι να υπερβεί το 100% του ΑΕΠ, καθώς οι δανειακές ανάγκες συνεχώς διευρύνονται.

Το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα, το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ, παραμένει ιδιαίτερα υψηλό τα τελευταία δέκα χρόνια παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που επικράτησαν με υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, συνιστώντας μια από τις σημαντικότερες πηγές χρηματοοικονομικής ευπάθειας της οικονομίας.

Το έλλειμμα υπερέβη το 3% το 2007 και το 2008 με αποτέλεσμα να ενεργοποιηθεί εκ νέου η Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος για την Ελλάδα. Το 2008 το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης διαμορφώθηκε σε 5% του ΑΕΠ και προβλέπεται να περιοριστεί στο 3,7% το 2009. Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η ΕΕ προβλέπει για την Ελλάδα φέτος έλλειμμα στο 5,1% του ΑΕΠ (εαρινές προβλέψεις) ο ΟΟΣΑ με πρόσφατα στοιχεία του 6,7% του ΑΕΠ, ενώ το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προβλέπει για την Ελλάδα ακόμη πιο υψηλό έλλειμμα.»(Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.47-52)

1.3.3 Απασχόληση - Ανεργία

«Το 2008 το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε στο 7,6% από 8,3% το 2007, καθώς η απασχόληση αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό υψηλότερο από ότι το εργατικό δυναμικό. Το 2009 εκτιμάται ότι θα ανακοπεί η ανοδική τάση της

απασχόλησης και θα καταγραφεί μικρή μείωση του αριθμού των απασχολούμενων. Αντίθετα σημαντική θα είναι η μείωση του μέσου χρόνου εργασίας λόγω περικοπής των υπερωριών, όσο και λόγω μείωσης του κανονικού ωραρίου εργασίας σε ορισμένες περιπτώσεις.

Χαρακτηριστικό είναι ότι το δεύτερο εξάμηνο του 2008 καταγράφηκε σημαντική αύξηση του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων, ενδεχομένως επειδή η επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης οδήγησε από τη μια άτομα που δεν κατόρθωσαν να βρουν εργασία ως μισθωτοί να αναπτύξουν δική τους επιχειρηματική δραστηριότητα και από την άλλη αποθάρρυνε την έξοδο από τον αγροτικό τομέα, όπου κατεγράφη οριακή αύξηση της απασχόλησης.

Για το 2009 το ποσοστό ανεργίας ενδέχεται να μην αυξηθεί περισσότερο από 0,5-0,8 ποσοστιαίες μονάδες.» (Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.55-60)

1.3.4 Ισοζύγιο Υπηρεσιών

«Το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 544 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2007 σημειώνοντας αύξηση της τάξεως του 3,2%. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στο μεγαλύτερο μέρος της στην άνοδο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφορών (κυρίως από την εμπορική ναυτιλία) Οι καθαρές εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες αυξήθηκαν μόνο κατά 123 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με το 2007, καθώς οι ακαθάριστες εισπράξεις (οι ταξιδιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα από μη κατοίκους) εμφάνισαν περιορισμένη αύξηση κατά 2,8%, ενώ οι ακαθάριστες πληρωμές (δηλ. οι ταξιδιωτικές δαπάνες στο εξωτερικό από κατοίκους της Ελλάδας αυξήθηκαν κατά 7,8%. Η μέτρια επίδοση των ταξιδιωτικών εισπράξεων αντανακλά τόσο αδυναμίες της υπάρχουσας υποδομής όσο και την υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές.» (Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.67-68)

1.3.5 Ισοζύγιο Εισοδημάτων

«Το έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων διευρύνθηκε περίπου κατά 1.800 εκατ. ευρώ σε 10.889 εκατ. ευρώ το 2008 κυρίως λόγω των αυξημένων καθαρών πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη. Το πρώτο εξάμηνο του 2009 το έλλειμμα του ισοζυγίου των εισοδημάτων συγκρατήθηκε περίπου στα αντίστοιχα περυσινά επίπεδα, δεδομένου ότι οι καθαρές πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη σημείωσαν μικρή πτώση, αποτέλεσμα των εξελίξεων στις διεθνείς χρηματαγορές.» (Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.70)

1.3.6 Ισοζύγιο Μεταβιβάσεων

«Η αύξηση του πλεονάσματος τρεχουσών μεταβιβάσεων κατά 1,2 δις ευρώ οφείλεται στην αύξηση των μεταβιβάσεων από την ΕΕ προς τον τομέα της γενικής κυβέρνησης αλλά και τη σημαντική μείωση των πληρωμών του τομέα αυτού προς την ΕΕ. Το ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων εμφάνισε πλεόνασμα 4,1 δις ευρώ, ελαφρά χαμηλότερο από το 2007. Το συνολικό ισοζύγιο μεταβιβάσεων (τρεχουσών και κεφαλαιακών) παρουσίασε πλεόνασμα 6,8 δις ευρώ, αυξημένο κατά 926 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με το 2007. Οι συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις πόρων από την ΕΕ ανήλθαν σε 6 δις ευρώ ποσό που αντιστοιχεί στο 2,5% του ΑΕΠ.

Το εξάμηνο Ιανουαρίου - Ιουνίου 2009 το ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων εμφάνισε πλεόνασμα 902 εκατ. ευρώ έναντι 2.184 εκατ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2008. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά κυρίως τον περιορισμό των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων από την Ε.Ε προς τον τομέα της Γενικής Κυβέρνησης. Έτσι, το συνολικό ισοζύγιο μεταβιβάσεων (τρεχουσών και κεφαλαιακών) παρουσίασε πλεόνασμα 2.355 εκατ. ευρώ έναντι 4.567 εκατ. ευρώ την αντίστοιχη περίοδο του 2008.» (Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.74)

1.3.7 Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

«Το 2008 οι χρηματοοικονομικές επενδύσεις παρουσίασαν καθαρή εισροή κεφαλαίων ύψους 30,2 δις ευρώ, έναντι καθαρής εισροής ύψους 27,7 δις ευρώ το 2007. Ειδικότερα καταγράφηκαν καθαρές εισροές κεφαλαίων ύψους 16,4 δις ευρώ για επενδύσεις χαρτοφυλακίου, 121 δις ευρώ για «λοιπές επενδύσεις» και 1,7 δις ευρώ για άμεσες επενδύσεις. Η καθαρή εισροή κεφαλαίων μη κατοίκων για άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα ανήλθε σε 3,5 δις ευρώ. Η εξαγορά του 19,99% του μετοχικού κεφαλαίου του ΟΤΕ το Μάιο και το 3,03% το Νοέμβριο από τη γερμανική Deutsche Telekom αποτέλεσε την πιο σημαντική κίνηση στις εν λόγω εισροές.» (Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.77)

1.3.8 Εξωτερικό Εμπόριο

«Η διεύρυνση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 2,5 δις ευρώ οφείλεται κυρίως στην αύξηση των καθαρών πληρωμών για εισαγωγές καυσίμων κατά 2,9 δις ευρώ και σε πολύ λιγότερο βαθμό στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος εκτός καυσίμων και πλοίων.

Ωστόσο ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων ήταν σχεδόν τριπλάσιος του ρυθμού αύξησης των αντίστοιχων εισαγωγών.

Η διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος συνεχίστηκε παρά την αξιολογητή αύξηση των εξαγωγών, δεδομένου ότι η δαπάνη για εισαγωγές παραμένει περίπου τριπλάσια των εισπράξεων από τις εξαγωγές. Η εν λόγω διεύρυνση καταδεικνύει τη συνεχιζόμενη υποχώρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές αλλά και την αδυναμία της εγχώριας προσφοράς να ανταποκριθεί επαρκώς στη σύνθεση και στο ρυθμό ανόδου της εγχώριας και εξωτερικής ζήτησης.

Στην κατάταξη των σημαντικότερων εμπορικών εταίρων για το 2008 η Γερμανία παραμένει ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος από πλευράς όγκου

συναλλαγών, ωστόσο παραδίδει τη σκυτάλη στην Ιταλία από την πλευρά των ελληνικών εξαγωγών. Άλλοι σημαντικοί εμπορικοί εταίροι είναι η Βουλγαρία, η Ισπανία, Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Η σημαντική υποχώρηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου ήταν ένα από τα βασικά στοιχεία των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας στο εξάμηνο Ιανουαρίου - Ιουνίου.

Ο περιορισμός του συνολικού ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 7.414 εκατ. ευρώ προήλθε από τη μείωση του εμπορικού ελλείμματος των αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων κατά 4.349 εκατ. ευρώ, των καθαρών πληρωμών για εισαγωγές καυσίμων κατά 2.356 εκατ. ευρώ και των καθαρών πληρωμών για αγορές πλοίων κατά 709 εκατ. ευρώ.»(Προβόπουλος Γ.,22/01/2009.σελ.80-83)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΑΙΤΙΑ - ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ – ΛΥΣΕΙΣ

2.1 ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το λεγόμενο subprime lending είναι η τακτική της δανειοδότησης ατόμων που δεν έχουν τα εχέγγυα αποπληρωμής αυτών των δανείων με υψηλότερο επιτόκιο αποπληρωμής. Από τη φύση τους αυτά τα δάνεια είναι περισσότερο επισφαλή

Μια από τις σημαντικότερες κατηγορίες αυτών των δανείων είναι τα ARMs (subprime loans with adjustable rate mortgages) τα οποία αφορούν την αγορά κατοικιών. Η διαμαρτυρία των δανείων αυτών αυξήθηκε κατά 79% το 2007 και 75% το 2008 ως σήμερα. Αντιλαμβάνεστε ότι τα δάνεια αυτά έχουν όρους μεταβολής του επιτοκίου ανάλογα με τα επιτόκια που επικρατούν στην αγορά.

Η κρίση δεν έχει μόνο μια αιτία. Οφείλεται στην αδυναμία αποπληρωμής, κακή εκτίμηση των δανειοδοτών και τα αρκετά χαμηλά επιτόκια την προηγούμενη περίοδο που έκαναν τα δάνεια να φαίνονται ελκυστικά.

Οι τράπεζες αντιμετωπίζουν 4 βασικούς κινδύνους, τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο ρευστότητας, τον κίνδυνο επιτοκίων και των μακροοικονομικό κίνδυνο (που περιλαμβάνει την εξάπλωση των κρίσεων, τις τιμές των μετοχών κλπ).

Η αγορά κατοικιών αφορά σε όλους αυτούς τους κινδύνους.

2.1.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση και οι επιπτώσεις της στην πραγματική οικονομία

«Στις 26 Νοεμβρίου 2008, η Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωση "Ευρωπαϊκό Σχέδιο για την Ανάκαμψη της Οικονομίας" "σχέδιο ανάκαμψης" για να διευκολύνει την Ευρώπη να ανακάμψει από την τρέχουσα

χρηματοπιστωτική κρίση. Το σχέδιο ανάκαμψης βασίζεται σε δύο κύρια στοιχεία που το ένα ενισχύει το άλλο.

Πρώτον, βραχυπρόθεσμα μέτρα για να αυξηθεί η ζήτηση, να σωθούν θέσεις εργασίας και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη και δεύτερον, "έξυπνες επενδύσεις" που θα αποδώσουν μεγαλύτερη ανάπτυξη και βιώσιμη ευμάρεια σε μακροπρόθεσμη βάση. Το σχέδιο ανάκαμψης θα ενισχύσει και θα επιταχύνει τις μεταρρυθμίσεις που ήδη έχουν δρομολογηθεί βάσει της στρατηγικής της Λισαβόνας.

Στο πλαίσιο αυτό, η πρόκληση για την Κοινότητα είναι να αποφευχθεί η κρατική παρέμβαση η οποία θα υποβάθμιζε το στόχο για λιγότερες και καλύτερα στενευμένες κρατικές ενισχύσεις. Παρά ταύτα, υπό ορισμένες συνθήκες, κρίνεται ότι υπάρχει ανάγκη χορήγησης νέων προσωρινών κρατικών ενισχύσεων.

Το σχέδιο ανάκαμψης περιλαμβάνει επίσης περαιτέρω πρωτοβουλίες όσον αφορά την εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ευελιξία για την αντιμετώπιση της κρίσης, ενώ διατηρούνται ισότιμοι όροι ανταγωνισμού και αποφεύγονται οι αθέμιτοι περιορισμοί του. Η παρούσα ανακοίνωση περιγράφει λεπτομερώς ορισμένες πρόσθετες επιλογές που παρέχονται προσωρινά στα κράτη μέλη προκειμένου να χορηγήσουν κρατικές ενισχύσεις.

Πρώτον, η χρηματοπιστωτική κρίση έπληξε σοβαρά τον τραπεζικό τομέα στην Κοινότητα. Το Συμβούλιο έχει τονίσει ότι παρόλο που η κρατική παρέμβαση πρέπει να αποφασιστεί σε εθνικό επίπεδο, αυτό πρέπει να γίνει εντός συντονισμένου πλαισίου και βάσει ορισμένων κοινών αρχών της Κοινότητας. Η Επιτροπή αντέδρασε αμέσως λαμβάνοντας διάφορα μέτρα μεταξύ των οποίων την έκδοση της ανακοίνωσης για την εφαρμογή των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων στα μέτρα που λήφθηκαν για τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς στο πλαίσιο της τρέχουσας παγκόσμιας

χρηματοπιστωτικής κρίσης και σειράς αποφάσεων με τις οποίες εγκρίνεται η χορήγηση ενίσχυσης διάσωσης σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Η επαρκής και προσιτή πρόσβαση στη χρηματοδότηση αποτελεί προϋπόθεση για τις επενδύσεις, την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας από τον ιδιωτικό τομέα. Τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις δυνατότητες μόχλευσης που απέκτησαν λόγω της χορήγησης σημαντικής χρηματοπιστωτικής στήριξης στον τραπεζικό τομέα, ώστε να εξασφαλίσουν ότι η στήριξη αυτή δεν θα οδηγήσει απλώς στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των τραπεζών, χωρίς να υπάρξει κανένα όφελος για την οικονομία γενικότερα. Ως εκ τούτου, η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα θα πρέπει να είναι καλά στοχευόμενη ώστε να εγγυάται ότι οι τράπεζες θα επανέλθουν στις συνήθεις δανειστικές δραστηριότητές τους. Η Επιτροπή θα λάβει υπόψη της την παράμετρο αυτή κατά την εξέταση χορήγησης κρατικών ενισχύσεων σε τράπεζες.

Ενώ η κατάσταση στις χρηματοπιστωτικές αγορές παρουσιάζει βελτίωση, οι συνολικές επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην πραγματική οικονομία γίνονται πλέον αισθητές. Μια σοβαρότατη κάμψη επηρεάζει την ευρύτερη οικονομία και πλήττει νοικοκυριά, επιχειρήσεις και θέσεις εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, ως αποτέλεσμα της κρίσης στις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι τράπεζες εφαρμόζουν τακτική απομόχλευσης και αποφυγής των κινδύνων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό, τι κατά το παρελθόν, γεγονός που θα προκαλέσει πιστωτική στενότητα. Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση θα μπορούσε να οδηγήσει στην καθιέρωση δελτίου πιστώσεων, σε πτώση της ζήτησης και σε ύφεση.» »(Κουζής Γ, 28/6/2009, σελ. 47)

Προβλήματα αυτού του είδους θα μπορούσαν να πλήξουν όχι μόνο ασθενείς εταιρείες χωρίς την προστατευτική ασπίδα της ρευστότητας, αλλά και υγιείς εταιρείες που θα βρεθούν αντιμέτωπες με ένα ξαφνικό έλλειμμα ή ακόμη και την κατάργηση των πιστώσεων. Αυτό ισχύει ιδίως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ΜΜΕ, που ούτως ή άλλως αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες

πρόσβασης στη χρηματοδότηση απ' ό, τι οι μεγαλύτερες εταιρείες. Η παρούσα κατάσταση θα μπορούσε να επηρεάσει σοβαρά όχι μόνο την οικονομική κατάσταση πολλών υγιών εταιρειών και των υπαλλήλων τους σε βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη βάση, αλλά και να έχει μονιμότερες αρνητικές συνέπειες, δεδομένου ότι όλες οι κοινοτικές επενδύσεις στο μέλλον, ιδίως αυτές προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης ανάπτυξης και άλλων στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας, θα μπορούσαν να καθυστερήσουν ή ακόμη και να εγκαταλειφθούν.

2.1.2 Η ανάγκη στενού ευρωπαϊκού συντονισμού των εθνικών μέτρων ενίσχυσης

«Υπό τις παρούσες χρηματοπιστωτικές συνθήκες, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να υποκύψουν στον πειρασμό να ενεργήσουν αυτόνομα και, ιδίως, να ξεκινήσουν έναν αγώνα δρόμου επιδοτήσεων για να στηρίξουν τις εταιρείες τους. Η πείρα του παρελθόντος δείχνει ότι ανάλογες μεμονωμένες ενέργειες δεν μπορούν να είναι αποτελεσματικές και θα μπορούσαν να βλάψουν σοβαρά την εσωτερική αγορά. Όταν χορηγείται στήριξη, αφού ληφθεί πλήρως υπόψη η τρέχουσα ιδιαίτερη οικονομική κατάσταση, είναι πρωταρχικής σημασίας να εξασφαλισθεί ότι οι όροι ανταγωνισμού θα είναι ισότιμοι για όλες τις ευρωπαϊκές εταιρείες και ότι τα κράτη μέλη δεν θα εμπλακούν σε έναν αγώνα δρόμου επιδοτήσεων που θα ήταν χωρίς μέλλον και καταστροφικός για το σύνολο της Κοινότητας. Η πολιτική ανταγωνισμού υφίσταται για να εξασφαλίσει ότι αυτό δεν πρόκειται να συμβεί.»(Κουζής Γ, 28/6/2009, σελ. 47)

2.1.3 Η ανάγκη για προσωρινά μέτρα κρατικών ενισχύσεων

«Μολονότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν είναι το θαυματουργό φάρμακο για τις τρέχουσες δυσκολίες, η χορήγηση καλά στοχευμένης δημόσιας στήριξης για τις εταιρείες θα μπορούσε να συμβάλει στην προσπάθεια που συνολικά καταβάλλεται, αφενός, για να αποδεσμευθεί η χορήγηση δανείων στις εταιρείες

και, αφετέρου, για να προωθηθούν οι επενδύσεις σε ένα μέλλον χαμηλής κατανάλωσης άνθρακα.

Τα προσωρινά πρόσθετα μέτρα που προβλέπονται στην παρούσα ανακοίνωση έχουν δύο στόχους: πρώτον, δεδομένου του εξαιρετικού και μεταβατικού χαρακτήρα των χρηματοπιστωτικών προβλημάτων που συνδέονται με την τραπεζική κρίση, να αποδεσμευτεί η χορήγηση τραπεζικών δανείων στις εταιρείες, και κατ' αυτόν τον τρόπο να εξασφαλιστεί η διαρκής πρόσβαση των εταιρειών στη χρηματοδότηση. Όπως αναφέρεται στην πρόσφατα εγκριθείσα Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών — "Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις" — "Νόμος για τις μικρές επιχειρήσεις" για την Ευρώπη της 25ης Ιουνίου 2008, οι ΜΜΕ είναι ιδιαίτερα σημαντικές για ολόκληρη την ευρωπαϊκή οικονομία και η βελτίωση της οικονομικής κατάστασής τους θα επηρεάσει θετικά και τις μεγάλες εταιρείες, συμβάλλοντας έτσι μακροπρόθεσμα στη γενική οικονομική ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό.

Ο δεύτερος στόχος είναι να δοθούν κίνητρα στις εταιρείες ώστε να συνεχίσουν τις επενδύσεις τους στο μέλλον, ιδίως στο πλαίσιο μιας οικονομίας βιώσιμης ανάπτυξης. Θα μπορούσαν πράγματι να υπάρξουν δραματικές συνέπειες εάν η τρέχουσα κρίση ανέκοπτε ή έστω ανέστρεφε τη σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί στον περιβαλλοντικό τομέα. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαίο να δοθεί προσωρινή στήριξη στις εταιρείες ώστε να επενδύσουν σε περιβαλλοντικά σχέδια πράγμα που θα επέτρεπε, μεταξύ άλλων, στην κοινοτική βιομηχανία να επωφεληθεί από την τεχνολογική πρωτοπορία και, κατ' αυτόν τον τρόπο, η χορήγηση χρηματοοικονομικής ενίσχυσης, που είναι επειγόντως αναγκαία και απαραίτητη, να συνδυαστεί με την εξασφάλιση μακροπρόθεσμων οφελών για την Ευρώπη.

Η παρούσα ανακοίνωση επισημαίνει, πρώτον, τις πολλαπλές δυνατότητες δημόσιας στήριξης που ήδη διαθέτουν τα κράτη μέλη με βάση τους ισχύοντες

κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, και, στη συνέχεια, παραθέτει και άλλα μέτρα κρατικών ενισχύσεων που τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγήσουν προσωρινά, προκειμένου τόσο να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα ορισμένες εταιρείες όσον αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, όσο και να προωθήσουν τις επενδύσεις με περιβαλλοντικούς στόχους.

Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα προτεινόμενα μέσα ενίσχυσης είναι τα πλέον ενδεδειγμένα για την επίτευξη των στόχων αυτών.»(Ελευθεράτου Κ., 8/4/2009,σελ. 24)

2.1.4 Μέτρα Γενικής Οικονομικής Πολιτικής

«Το σχέδιο ανάκαμψης εξεδόθη ως απάντηση στην τρέχουσα οικονομική κατάσταση. Δεδομένης της κλίμακας της κρίσης, η Κοινότητα χρειάζεται μια συντονισμένη προσέγγιση, αρκούντως ευρεία και τολμηρή, ώστε να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των καταναλωτών και των επιχειρήσεων.

Το σχέδιο ανάκαμψης έχει τους εξής στρατηγικούς στόχους:

- να ενθαρρύνει γρήγορα τη ζήτηση και να αυξήσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών,
- να μειώσει το ανθρώπινο κόστος της οικονομικής κάμψης και των επιπτώσεών της στους πλέον ευάλωτους. Πολλοί εργαζόμενοι και οι οικογένειές τους θίγονται ή θα θιγούν από την κρίση. Η ανάληψη δράσης μπορεί να αναχαιτίσει, κατ' αρχήν, την απώλεια θέσεων εργασίας και στη συνέχεια να βοηθήσει τους θιγόμενους να επιστρέψουν σύντομα στην αγορά εργασίας, αντί να καταστούν μακροπρόθεσμα άνεργοι,
- να προετοιμάσει την Ευρώπη να αξιοποιήσει την επιστροφή της ανάπτυξης, ώστε η ευρωπαϊκή οικονομία να είναι συντονισμένη με τις απαιτήσεις της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας, καθώς και με τις ανάγκες του μέλλοντος, όπως περιγράφονται στη στρατηγική της Λισαβόνας. Αυτό σημαίνει ενίσχυση της καινοτομίας, δημιουργία οικονομίας της γνώσης

και επιτάχυνση της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλής κατανάλωσης άνθρακα και αποτελεσματικής χρήσης των πόρων.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, τα κράτη μέλη έχουν ήδη στη διάθεσή τους ορισμένα μέσα τα οποία δεν θεωρούνται κρατικές ενισχύσεις. Για παράδειγμα, ορισμένες εταιρείες ενδέχεται επί του παρόντος να αντιμετωπίζουν ακόμη μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στη χρηματοδότηση σε σχέση με άλλες, γεγονός που συνεπάγεται καθυστέρηση ή και εξάλειψη της δυνατότητας χρηματοδότησης που είναι απαραίτητη για την ανάπτυξή τους και την πραγματοποίηση των προβλεπόμενων επενδύσεων. Για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να εγκρίνουν σειρά μέτρων γενικής πολιτικής που να ισχύουν για όλες τις εταιρείες που βρίσκονται στο έδαφός τους, και κατά συνέπεια να εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, με στόχο την προσωρινή ανακούφιση των προβλημάτων χρηματοδότησης σε βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη βάση. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να παραταθούν οι προθεσμίες πληρωμής όσον αφορά τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και παρόμοιες επιβαρύνσεις, ή ακόμη και τους φόρους, ή να θεσπιστούν μέτρα για τους εργαζομένους. Εάν τα μέτρα αυτά προορίζονται για όλες τις επιχειρήσεις, δεν συνιστούν, κατ' αρχήν, κρατική ενίσχυση.

Επίσης, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν χρηματοοικονομική στήριξη άμεσα στους καταναλωτές, για παράδειγμα, για την απόσυρση παλαιών ή/και την αγορά πράσινων προϊόντων. Όταν χορηγείται βοήθεια αυτού του είδους χωρίς να γίνονται διακρίσεις με βάση την προέλευση του προϊόντος, δεν τίθεται θέμα κρατικής ενίσχυσης.

Επιπλέον, γενικά κοινοτικά προγράμματα, όπως το πρόγραμμα πλαίσιο για την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία 2007 έως 2013 που θεσπίστηκε με την απόφαση αριθ. 1639/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2006, και το έβδομο πρόγραμμα πλαίσιο δραστηριοτήτων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης της

Ευρωπαϊκής Κοινότητας (2007-2013) που θεσπίστηκε με την απόφαση αριθ. 1982/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο έπακρο για την παροχή στήριξης όχι μόνο στις ΜΜΕ αλλά και στις μεγάλες επιχειρήσεις. Η τακτική αυτή εναρμονίζεται πλήρως με άλλες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, όπως την απόφαση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων να διαθέσει 30 δισ. ευρώ για να στηρίξει τις ευρωπαϊκές ΜΜΕ και τη δέσμευσή της να αυξήσει τη δυνατότητα παρέμβασής της σε σχέδια υποδομής.»(Νίκα Χ., 1/2/2009,σελ.14)

2.1.5 Η Χορήγηση Κρατικών ενισχύσεων Καθίσταται Δυνατή στο Πλαίσιο Υφισταμένων Μέσων

«Κατά τα τελευταία έτη, η Επιτροπή έχει εκσυγχρονίσει σε μεγάλο βαθμό τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων με σκοπό να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να κατευθύνουν καλύτερα τη δημόσια στήριξη προς αειφόρους επενδύσεις, συμβάλλοντας έτσι στη στρατηγική της Λισαβόνας. Στο πλαίσιο αυτό, έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις ΜΜΕ, που συνοδεύεται από περισσότερες δυνατότητες χορήγησης κρατικών ενισχύσεων. Επιπλέον, οι κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις απλουστεύθηκαν σε μεγάλο βαθμό και εναρμονίστηκαν με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 800/2008 της Επιτροπής, της 6ης Αυγούστου 2008, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της συνθήκης (γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία), ο οποίος παρέχει πλέον στα κράτη μέλη ένα ευρύ φάσμα μέτρων ενίσχυσης με την ελάχιστη διοικητική επιβάρυνση. Στην τρέχουσα οικονομική κατάσταση, ιδιαίτερη σημασία προσλαμβάνουν τα ακόλουθα υφιστάμενα μέσα κρατικών ενισχύσεων.»(Βεργόπουλος Κ., 2007, σελ. 27)

Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1998/2006 της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 2006, για την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της συνθήκης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (κανονισμός de minimis), ορίζει ότι δεν συνιστούν κρατική

ενίσχυση, κατά την έννοια της συνθήκης, μέτρα στήριξης ύψους μέχρι 200000 ευρώ ανά εταιρεία χορηγούμενα επί μία τριετία. Ο ίδιος κανονισμός προβλέπει επίσης ότι εγγυήσεις μέχρι 1,5 εκατ. ευρώ δεν υπερβαίνουν το όριο de minimis και συνεπώς δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις. Συνεπώς, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν τις εγγυήσεις αυτές χωρίς να απαιτείται υπολογισμός του αντίστοιχου ισοδυνάμου κρατικής ενίσχυσης και χωρίς διοικητική επιβάρυνση.

Ο γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία, αποτελεί κεντρική συνιστώσα των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων απλουστεύοντας τη διαδικασία χορήγησης κρατικών ενισχύσεων για ορισμένα σημαντικά μέτρα ενίσχυσης και ενισχύοντας τον αναπροσανατολισμό των κρατικών ενισχύσεων σε κοινοτικούς στόχους προτεραιότητας. Όλες οι προϋπάρχουσες απαλλαγές κατά κατηγορία, καθώς και νέοι τομείς (καινοτομία, περιβάλλον, έρευνα και ανάπτυξη για μεγάλες εταιρείες, μέτρα παροχής επιχειρηματικών κεφαλαίων για ΜΜΕ) έχουν συμπεριληφθεί σε ένα ενιαίο μέσο. Σε όλες τις περιπτώσεις που καλύπτει ο κανονισμός, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν ενισχύσεις χωρίς να τις κοινοποιούν προηγουμένως στην Επιτροπή. Συνεπώς, η ταχύτητα αυτής της διαδικασίας εναπόκειται πλήρως στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Ο κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τις ΜΜΕ δεδομένου ότι προβλέπει ειδικούς κανόνες για επενδυτικές ενισχύσεις και ενισχύσεις στην απασχόληση που απευθύνονται αποκλειστικά στις ΜΜΕ. Εξάλλου, και τα 26 μέτρα που περιλαμβάνει βρίσκονται στη διάθεση των ΜΜΕ, πράγμα που επιτρέπει στα κράτη μέλη να συνοδεύουν τις ΜΜΕ κατά τις διάφορες φάσεις της ανάπτυξής τους, παρέχοντάς τους συνδρομή σε τομείς που κυμαίνονται από την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, ως την έρευνα και ανάπτυξη, την καινοτομία, την επαγγελματική εκπαίδευση, την απασχόληση, τα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος κτλ.

Στις αρχές του 2008, στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων για την ενέργεια και την κλιματική αλλαγή, εκδόθηκαν νέες κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Βάσει

των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν κρατικές ενισχύσεις, μεταξύ άλλων, ως ακολούθως:

- ενισχύσεις σε εταιρείες που βελτιώνουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις πέραν των κοινοτικών προτύπων ή, ελλείψει κοινοτικών προτύπων, μέχρι το 70 % των επιπλέον επενδυτικών δαπανών (μέχρι 80 % στον τομέα της οικολογικής καινοτομίας) όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις και μέχρι το 100 % των έκτακτων επενδυτικών δαπανών αν η ενίσχυση χορηγείται στο πλαίσιο μιας πραγματικά ανταγωνιστικής διαδικασίας υποβολής προσφορών, ακόμη και για τις μεγάλες εταιρείες. Επιτρέπεται επίσης η χορήγηση ενισχύσεων για εσπευσμένη προσαρμογή σε μελλοντικά κοινοτικά πρότυπα, καθώς και ενισχύσεων για περιβαλλοντικές μελέτες,

- στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της συμπαραγωγής, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν ενισχύσεις λειτουργίας για την κάλυψη όλων των έκτακτων παραγωγικών δαπανών,

- για την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων όσον αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας και για μειώσεις των εκπομπών αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν ενισχύσεις που θα διευκολύνουν τις επιχειρήσεις να επιτύχουν εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς και ενισχύσεις για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και συμπαραγωγή ενέργειας που θα ανέρχονται μέχρι το 80 % των επιπλέον επενδυτικών δαπανών όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις και μέχρι το 100 % των επιπλέον επενδυτικών δαπανών αν οι ενισχύσεις χορηγούνται κατόπιν μιας πραγματικά ανταγωνιστικής διαδικασίας υποβολής προσφορών.

Το Δεκέμβριο του 2006, η Επιτροπή εξέδωσε ένα νέο κοινοτικό πλαίσιο σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για την Έρευνα και Ανάπτυξη και την Καινοτομία. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνει νέες διατάξεις για την καινοτομία, που προορίζονται ειδικά για τις ΜΜΕ και ανταποκρίνονται επίσης στην καλύτερη στοχοθέτηση των ενισχύσεων στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της στρατηγικής της

Λισαβόνας. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν κρατικές ενισχύσεις, μεταξύ άλλων, ως ακολούθως:

- ενισχύσεις για σχέδια E & A, ιδίως ενισχύσεις για βασική έρευνα μέχρι το 100 % των επιλέξιμων δαπανών και ενισχύσεις για βιομηχανική έρευνα μέχρι το 80 % όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις·

- ενισχύσεις προς νέες καινοτόμους επιχειρήσεις το ύψος των οποίων φθάνει μέχρι 1 εκατ. ευρώ και μπορεί να το υπερβαίνει στις ενισχυόμενες περιοχές, ενισχύσεις για συσπειρώσεις καινοτομίας, ενισχύσεις για συμβουλευτικές υπηρεσίες καινοτομίας και ενισχύσεις για υπηρεσίες στήριξης καινοτομίας.

- ενισχύσεις για το δανεισμό προσωπικού υψηλής ειδίκευσης, ενισχύσεις για τεχνικές μελέτες σκοπιμότητας, ενισχύσεις για διαδικαστική και οργανωτική καινοτομία στον τομέα των υπηρεσιών και ενισχύσεις για τις δαπάνες δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας για τις ΜΜΕ.

Η επαγγελματική εκπαίδευση αποτελεί μία ακόμη θεμελιώδη συνιστώσα όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να διατηρηθούν οι επενδύσεις για την επαγγελματική εκπαίδευση, ακόμη και σε περίοδο αυξανόμενης ανεργίας, ώστε να αναπτυχθούν νέες δεξιότητες. Βάσει του κανονισμού απαλλαγής κατά κατηγορία, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν σε εταιρείες ενισχύσεις γενικής και ειδικής εκπαίδευσης το ύψος των οποίων θα ανέρχεται συνολικά μέχρι το 80 % των επιλέξιμων δαπανών.

Το 2008, η Επιτροπή εξέδωσε μια νέα ανακοίνωση για την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της συνθήκης στις κρατικές ενισχύσεις με τη μορφή εγγυήσεων, η οποία καθορίζει τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων οι εγγυήσεις του δημοσίου για τη χορήγηση δανείων δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις. Σύμφωνα με την ανακοίνωση, οι εγγυήσεις δεν θεωρούνται κρατικές ενισχύσεις, ιδίως όταν καταβάλλεται γι' αυτές η τιμή της αγοράς. Η ανακοίνωση δεν αποσαφηνίζει απλώς τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων αποφασίζεται η ύπαρξη ή όχι ενισχύσεων υπό μορφή εγγυήσεων, αλλά θεσπίζει επίσης για

πρώτη φορά ειδικές προμήθειες ασφαλείας (safe harbour) για ΜΜΕ, επιτρέποντας την ευκολότερη, αλλά ασφαλή, χρήση των εγγυήσεων για την ενίσχυση της χρηματοδότησης των ΜΜΕ.

Τον Ιούλιο του 2006, η Επιτροπή εξέδωσε νέες κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται για την προώθηση των επενδύσεων επιχειρηματικών κεφαλαίων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές αφορούν τις καινοτόμους και ταχέως αναπτυσσόμενες ΜΜΕ, βασικό πυρήνα της στρατηγικής της Λισαβόνας. Η Επιτροπή έθεσε ένα νέο όριο ασφαλείας (safe harbour) ύψους 1,5 εκατ. ευρώ ανά στοχευόμενη ΜΜΕ, που συνιστά αύξηση 50 %. Η Επιτροπή δέχεται, κατ' αρχήν, ότι κάτω από το όριο αυτό υπάρχει έλλειψη εναλλακτικών μέσων χρηματοδότησης από χρηματοπιστωτικές αγορές (δηλαδή ότι υπάρχει δυσλειτουργία της αγοράς). Επίσης, στον κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία έχουν συμπεριληφθεί οι ενισχύσεις για επιχειρηματικά κεφάλαια.

Στις μειονεκτούσες περιοχές, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν επενδυτικές ενισχύσεις για τη δημιουργία μιας νέας εγκατάστασης, μέσω της επέκτασης υφιστάμενης εγκατάστασης ή της διαφοροποίησης σε νέα προϊόντα βάσει των κατευθυντηρίων γραμμών για τις περιφερειακές ενισχύσεις 2007-2013 που ισχύουν από τον Ιανουάριο του 2007.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για τις περιφερειακές ενισχύσεις 2007-2013 θεσπίζουν επίσης ένα νέο είδος ενισχύσεων που αφορά την παροχή κινήτρων για τη στήριξη νέων επιχειρήσεων καθώς και εκείνων που διανύουν το πρώτο στάδιο ανάπτυξης στις ενισχυόμενες περιφέρειες.

Στο πλαίσιο των υφιστάμενων κοινοτικών κατευθυντηρίων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων, τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να χορηγούν ενισχύσεις σε εταιρείες που ζητούν δημόσια στήριξη. Για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να κοινοποιούν καθεστώτα ενισχύσεων διάσωσης ή/και αναδιάρθρωσης για ΜΜΕ.

Βάσει των υφιστάμενων δυνατοτήτων χορήγησης κρατικών ενισχύσεων, η Επιτροπή έχει ήδη εγκρίνει μεγάλο αριθμό καθεστώτων τα οποία είναι δυνατό να χρησιμοποιήσουν τα κράτη μέλη ώστε να ανταποκριθούν στην τρέχουσα χρηματοπιστωτική κατάσταση.

2.2 ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ

«Το ποσοστό ιδιοκατοίκησης στις ΗΠΑ αυξήθηκε από το 64% το 1994 (ποσοστό του 1980) στο ιστορικό ρεκόρ του 69.2% το 2004.

Η Ζήτηση οδήγησε τις τιμές σε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα και έτσι οι τιμές αυξήθηκαν κατά 124% μεταξύ του 1997 και του 2006.

Ορισμένοι προχώρησαν περισσότερο. Χρησιμοποίησαν τα χαμηλότερα επιτόκια για να επανατοκίσουν τα σπίτια τους κάνοντας χρήση των ARMs σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό.

Η τακτική αυτή συνδέθηκε με τις προτροπές πολιτικών για υψηλότερη κατανάλωση στο τέλος της δεκαετίας του '90 αλλά και μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ώστε να θερμανθεί η οικονομία.

Η οικονομία των ΗΠΑ γνώριζε σημαντική οικονομική άνθιση στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90 η οποία συνοδεύτηκε από ισχυρή οικοδόμηση νέων κατοικιών. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε και μετά το 2001 και ως το 2007.

Η κατάσταση αυτή, παράλληλα με τα αυξανόμενα διαμαρτυρόμενα δάνεια και την απροθυμία των ιδιοκτητών να πωλήσουν τα σπίτια τους σε τιμές που άρχισαν να μειώνονται, οδήγησαν σε σταδιακή έξαρση της προσφερόμενης ποσότητας. Οι πωλήσεις μειώθηκαν κατά 27% το 2007 και η κατάσταση αυτή οδήγησε σε ένα σπινάλ μείωσης των τιμών (λόγω της υπερβάλλουσας προσφοράς).»(Σταμάτης Γ.,1990, σελ.40-50)

2.2.1 Ο ρόλος των Δανειοληπτών

«Μια σειρά από λόγους οδήγησαν στην αύξηση του ποσοστού διαμαρτυρίας των ARM που έφτασε πρόσφατα το 21%, 4 φορές το ιστορικό τους επίπεδο.

Η προσδοκία ότι οι τιμές των σπιτιών θα συνεχίζουν να αυξάνονται ήταν ο κυριότερος. Καθώς οι τιμές άρχισαν να πέφτουν στάθηκε αδύνατο για πολλούς να συνάψουν νέα δάνεια και τελικά πολλοί απλά εγκατέλειψαν τις περιουσίες τους.

ένας δεύτερος σημαντικός παράγοντας ήταν η δήλωση ψευδών στοιχείων. Μια έρευνα από την Base Point κατέδειξε ότι οι δανειολήπτες επιδίδονταν σε συστηματικά ψεύδη απλής μορφής δηλώνοντας ως πούμε 5 φορές υψηλότερα εισοδήματα. Η εξαπάτηση αυξήθηκε κατά 1411% μεταξύ του 1997 και του 2005 σύμφωνα με στοιχεία του US treasury.

2.2.2 Ο ρόλος των Αναλυτών και των Επενδυτών

Για πρώτη φορά η αγορά κατοικιών έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης ως χρηματοοικονομικό προϊόν, σαν να ήταν μετοχή. Αγοραζόντουσαν κατοικίες από μεγάλους οργανισμούς για να μεταπωληθούν σε υψηλότερες τιμές.

Οι brokers με τη σειρά τους είχαν μεγαλύτερο κίνητρο να δώσουν περίπλοκα ARM διότι αυτά ενείχαν σημαντικά υψηλότερες αποδόσεις για τους ιδίους.

Τέλος, πλέον σημαντικός ήταν ο ρόλος των μεγάλων εταιρειών αξιολόγησης των χρηματοοικονομικών προϊόντων. Παρόλο το καμπανάκι οι αξιολογήσεις ήταν καλές ως το 2006, γεγονός που δημιούργησε υπόνοιες για διαπλοκή με τις τράπεζες. Η απότομη πτώση στις αξιολογήσεις επέτεινε την κρίση και οδήγησε σε σημαντική μείωση των τιμών των μετοχών με τη μέθοδο του σπινάλ.

2.2.3 Ο ρόλος των Τραπεζών

Οι τράπεζες επιδίidonταν την τρέχουσα δεκαετία σε μια πρωτοφανή σύναψη επισφαλών δανείων, πολλά από τα οποία ήταν τα λεγόμενα “no income, no job, no assets loans” ή εν συντομία *ninja loans*. Παρόλο που οι σχετικές τιμές ARM και άλλων δανείων έπεφταν, η ζήτηση αυξανόταν και τράπεζες πρόσφεραν *ninja* απλόχερα.

Τα δάνεια είχαν χαρακτηριστικά δυσνόητα στο ευρύ κοινό, με χαμηλό αρχικό επιτόκιο αλλά γρήγορα αυξανόμενο, και τελικά ως και διπλάσιο του αρχικού.

Η ευθύνη για την δανειοδότηση με ψευδή στοιχεία βαρύνει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις τράπεζες, γεγονός αυταπόδεικτο για τα χαρακτηριστικά των δυτικών οικονομιών.

2.2.4 Ο ρόλος των Αρχών

Η κριτική στο Treasury αν και κατόπιν εορτής στις περισσότερες περιπτώσεις είναι ισχυρή. Το θεσμικό πλαίσιο αποδείχτηκε εν πολλοίς διάτρητο. Επίσης συγκεκριμένες διατάξεις που προασπίζουν με ισχυρό τρόπο τα συμφέροντα των τραπεζών δημιούργησαν *moral hazard* και επιδείνωσαν τον επισφαλή δανεισμό.

Οι κεντρικές τράπεζες, αν και δεν ασχολούνται τόσο με τέτοιου τύπου φούσκες, συνήθως ενεργούν μετά το ξέσπασμα τέτοιων κρίσεων γεγονός που πλέον απασχολεί τους ερευνητές, καθώς και αυτό δημιουργεί *moral hazard*.

Η κεντρική τράπεζα διατήρησε πολύ χαμηλά τα επιτόκια για να οδηγήσει την οικονομία σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης γεγονός που συνέβαλε στη δημιουργία της κρίσης. Οι ερευνητές εγκαλούν την τράπεζα και για λανθασμένες εκτιμήσεις του πληθωρισμού.»(Colombani J.M., 21/2/2010,σελ. 18)

2.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΡΗΜΑΤΑΓΟΡΕΣ

«Από τις 19 Ιουλίου 2007 όταν ο Dow Jones έκανε υψηλό πάνω από τις 14000 μονάδες, σήμερα βρίσκεται περί τις 10600. Σημαντική είναι η υποχώρηση σε όλα τα χρηματιστήρια του κόσμου, με τις πιέσεις να επιτείνονται από τα οριακά αποτελέσματα μεγάλων τραπεζικών οίκων και ασφαλιστικών εταιρειών

Οι κινήσεις των μετοχών δημιουργούν ένα σπινάλ πανικού που επιδρά θετικά στις προσδοκίες για τις τιμές των commodities (π.χ σιτάρι και πετρέλαιο) όπως διαπραγματεύονται στο χρηματιστήριο του Σικάγο. Η κατάσταση αυτή δυσχεραίνει την σίτιση στις υπανάπτυκτες χώρες και δημιουργεί προβλήματα στην ανάπτυξη.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.1 Στα Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα

«Οι ζημιές είναι τρομερές, ακολουθούν άλλα παραδείγματα

Μεγάλες επενδυτικές τράπεζες όπως η Lehman Bros (με 150 χρόνια ιστορία) και η Merrill Lynch βρίσκονται στα πρόθυρα της κατάρρευσης (η τελευταία συγχωνεύτηκε με την BofA).

Η FED σε μια επιχείρηση στήριξης του κλάδου πρόσφερε δάνειο 85 δις \$ στον ασφαλιστικό κολοσσό AIG, καθώς η εταιρεία ήταν έτοιμη να δηλώσει πτώχευση την επόμενη μέρα.

Πολλές μικρότερες τράπεζες και ασφαλιστικές δήλωσαν πτώχευση ενώ και μεγάλες τράπεζες σε άλλες χώρες είναι στα πρόθυρα της πτώχευσης. Η Bank of Baroda στην Ινδία αρνήθηκε να δημοσιεύσει τα στοιχεία της!»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.2 Στα Νοικοκυριά

«Οι τιμές των κατοικιών μειώθηκαν κατά 8% μ.ο. και αναμένεται να μειωθούν και άλλο μέχρι να μειωθεί η υπερβάλλουσα προσφορά. Αυτό οδηγεί

στη συρρίκνωση κλάδων που έχουν να κάνουν με προϊόντα που απαρτίζουν την κατοικία και ως εκ τούτου πιέζουν την οικονομική δραστηριότητα.

Οι απολύσεις των χρηματοοικονομικών εταιρειών μέχρι τον Αύγουστο του 2008 έφτασαν τον πρωτοφανή αριθμό των 65400 θέσεων. Η πίεση αυτή ήταν σοβαρή έναντι μειονοτήτων, ενώ πολλοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους με προβλήματα πλέον στο ιστορικό δανεισμού τους.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.3 Στην Παγκόσμια Οικονομία

«Όταν πρωτοεμφανίστηκε η κρίση πολλοί αναλυτές πίστεψαν ότι πρόκειται για ένα τοπικό πρόβλημα που θα ξεπεραστεί γρήγορα. Παρόλαυτα η κρίση επεκτάθηκε τόσο στην πίστη άλλων κρατών όσο και μέσω των χρηματαγορών.

Η Northern Rock έγινε το Σεπτέμβριο του 2007 η πρώτη βρετανική τράπεζα που πτώχευσε από το 1866 με προβλήματα ρευστότητας.

Η πτώση των χρηματιστηρίων σε παγκόσμιο επίπεδο είναι σχεδόν βέβαιο ότι οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων, αδυναμία εκτέλεσης κρατικών και επιχειρησιακών προϋπολογισμών, διόγκωση των ελλειμμάτων και μείωση του ρυθμού ανάπτυξης. Η επιδείνωση των πραγματικών δεικτών ήδη συμβαίνει αλλά ίσως το μεγαλύτερο διάστημα να είναι μπροστά μας, μέχρι να απορροφήσουν οι αγορές τα σημάδια της κρίσης.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.4 Ο ρόλος των κεντρικών τραπεζών

«Οι κεντρικές τράπεζες έλαβαν μέτρα προς δύο βασικές κατευθύνσεις: την ενίσχυση της ρευστότητας και την ενίσχυση της οικονομίας μέσω της νομισματικής πολιτικής.

Η πρώτη ενέργεια αφορά στις διεργασίες ανοικτής αγοράς (open market operations) οι οποίες ουσιαστικά σημαίνουν τη σύναψη δανείων μικρής

διάρκειας με τις τράπεζες με εξόφληση σε μορφή γραμματίων του δημοσίου. Τα επιτόκια ήταν αρκετά χαμηλά έτσι ώστε να δημιουργηθεί ρευστότητα, αλλά και να αυξηθούν οι επενδύσεις.

Τέλος τον Ιούλιο του 2008 ο Μπέν Μπερνάνκι ανακοίνωσε μια σειρά από κανόνες με τους οποίους θα εξετάζεται πολύ καλύτερα η δανειοληπτική ικανότητα των δανειζομένων.

Διάσημοι ερευνητές εκφράζουν ανοικτά την άποψη ότι οι κεντρικές τράπεζες οφείλουν να λειτουργούν διαφορετικά κατά τη γέννηση της κρίσης.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.5 Ο ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

Οι τράπεζες οφείλουν να αποκτήσουν κεφάλαια από άλλες πηγές. Πολλές το έπραξαν με πηγές κυρίως τα Wealth Funds τα οποία συγκεντρώνουν χαρτοφυλάκια διάφορων οικονομικών προϊόντων τα οποία ήταν υποκατάστατα των όσων επλήγησαν (π.χ. πετρέλαιο, commodities). Περίπου 69 δις \$ έχουν επενδυθεί τον τελευταίο χρόνο.

- Για τη διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας σε ένα ελάχιστο επίπεδο οι τράπεζες οφείλουν να προχωρήσουν στην έκδοση πιο μακροπρόθεσμων ομολογιών, ούτως ώστε να είναι σε θέση να τα εξοφλήσουν όταν σταθεροποιηθεί η οικονομία.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

2.3.6 Ο ρόλος των άλλων εποπτικών αρχών και των κυβερνήσεων

- «Η διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας.
- Η επιβολή των κανονισμών σε αυστηρότερο πλαίσιο.
- Η ενδυνάμωση των υπό κατάρρευση μεγάλων επιχειρήσεων μέσω δανειοδότησης. Στο πλαίσιο αυτό υπάγονται οι πρόσφατες αποφάσεις για τη Fannie Mae και τη Freddie Mac τις δύο μεγαλύτερες εταιρίες υποθηκών και

δανείων οι οποίες τέθηκαν υπό τον έλεγχο του δημοσίου στις 5 Σεπτεμβρίου του 2008.

Στο ίδιο πλαίσιο υπάγεται και ο πειθαναγκασμός της 94χρονης τις δύο μεγαλύτερες εταιρίες υποθηκών και δανείων οι οποίες τέθηκαν υπό τον έλεγχο του δημοσίου στις 5 Σεπτεμβρίου του 2008.

Στο ίδιο πλαίσιο υπάγεται και ο πειθαναγκασμός της 94χρονης Merrill Lynch να εξαγοραστεί από τη BofA. Η Lehman κήρυξε διαδικασίες πτώχευσης, ενώ το κράτος αγόρασε το 80% του κεφαλαίου της AIG μέσω της έκτακτης παροχής δανείου 85δισ \$.

Κατατέθηκε και τροπολογία του Κογκρέσου για την αντιμετώπιση της κρίσης η οποία παρέχει:

- Ασφάλιση 300 δις \$ σε δάνεια κατοικίας με στόχο να βοηθήσει 400,000 ιδιοκτήτες.
- Θεσμοθέτηση νέου οργάνου για την εποπτεία και την εύρωστη λειτουργία μεγάλων κτηματικών τραπεζών.
- Παροχή δανείων με ευνοϊκούς όρους σε ιδιοκτήτες που είναι στα πρόθυρα της πτώχευσης.
- Οικονομική στήριξη των τοπικών κοινωνιών ώστε να αγοραστούν και να ανακαινιστούν τα σπίτια που εγκαταλείφθηκαν.»(Ελληνική Τράπεζα, 28/08/2008)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η κατανόηση της χρηματοπιστωτικής κρίσης ως μίας κατάστασης που γεννήθηκε από την κερδοσκοπία των τραπεζών μας εμποδίζει να καταλάβουμε τη μορφή που πήρε και τη σημασία της κρίσης. Εξάλλου, κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα είναι ‘κερδοσκοπική’, κάθε ‘προκαταβολή’ κεφαλαίου έχει ως σκοπό το μέγιστο δυνατό κέρδος, ενώ η επιλογή της μιας ή της άλλης σφαίρας οικονομικής δραστηριότητας είναι απλώς το μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

Η χρηματοπιστωτική κρίση έχει συστημικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι προήλθε από και έπληξε τα ίδια τα στοιχεία που συνθέτουν τον πυρήνα του νεοφιλελευθέρου υποδείγματος ρύθμισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

3.1 Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

«Το σύγχρονο χρηματοπιστωτικό σύστημα (ΧΠ σύστημα, στο εξής) έχει στον πυρήνα του μία απλή ιδέα: Αντί τα κράτη και οι επιχειρήσεις να δανείζονται από τις τράπεζες για να επιτελέσουν τις λειτουργίες τους να δανείζονται άμεσα από όποιον επιθυμεί να τους χρηματοδοτήσει. Ποιος μπορεί να επιθυμεί; άλλες επιχειρήσεις, άλλα άτομα μέσω αμοιβαίων κεφαλαίων, ασφαλιστικών ταμείων και άλλων μη- τραπεζικών (παραδοσιακών) μορφών.

Για να καταργηθούν οι μεσάζοντες (δηλαδή οι τράπεζες), απαιτείται οι υποψήφιοι χρηματοδότες να έχουν προσδοκίες κέρδους και εγγυήσεις ότι δεν θα χάσουν μέρος ή το σύνολο των χρημάτων τους, δηλαδή εγγυήσεις για την

πιστωτική αξιοπιστία των δανειζομένων επιχειρήσεων και κρατών. Απαιτούνται δηλαδή τρία στοιχεία. Ένας μηχανισμός έκδοσης τίτλων, δηλαδή συμβολαίων στη βάση των οποίων κατοχυρώνονται απαιτήσεις σε μία μελλοντική χρηματοροή, ένας μηχανισμός εγγύησης και πιστωτικής αξιολόγησης αυτών των τίτλων, δηλαδή το κατά πόσο μπορούν βάσιμα να ελπίζουν ότι θα λάβουν αυτή τη χρηματοροή και ένας μηχανισμός διασφάλισης της χρηματοροής. Ο πρώτος μηχανισμός είναι η «βιομηχανία» τιτλοποιήσεων. Ο δεύτερος είναι πιο ευρύς. Σημαντικό τμήμα του αποτελούν οι οργανισμοί πιστωτικής αξιολόγησης, εταιρείες οι οποίες μέσω κατάλληλης έρευνας και μέτρησης παρέχουν δείκτες, όπως AAA ή BBB, που προειδοποιούν για το πόσο κίνδυνο αθέτησης των υποχρεώσεων φέρει ένας τίτλος.

Προφανώς, όσο πιο επικίνδυνο είναι ένα δάνειο με το οποίο βαρύνεται κάποιος τόσο μεγαλύτερη απόδοση θα απαιτεί κανείς για να τον χρηματοδοτήσει ώστε να αντισταθμίσει τον κίνδυνο να υποστεί απώλειες. Ο τρίτος αναπτύσσει τις τεχνικές διαχείρισης κινδύνου, δηλαδή τεχνικές ώστε να μην «έχεις όλα τα αυγά στο ίδιο καλάθι». Ταυτόχρονα αποτελεί και αγορά για τις ασφαλιστικές εταιρείες (ασφάλιση των τίτλων έναντι πιστωτικών κινδύνων).

Για να λειτουργήσει αυτό το σύστημα απαιτείται η κατάλληλη οργάνωση των χρηματιστηρίων και ρύθμιση θεμάτων που αφορούν την έκδοση, διαχείριση και αγοραπωλησία των τίτλων. Επίσης, ευνότητα, για να λειτουργήσει σε διεθνές επίπεδο απαιτείται η κατάργηση περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κρατών.

Γενικά, απαιτείται ο συλλογικός κεφαλαιοκράτης (το κράτος), να οργανώσει το ΧΠ σύστημα με βάση αυτές τις (διεθνείς) αρχές και να εγγυάται με τις κατάλληλες ρυθμίσεις και πολιτικές την απρόσκοπτη λειτουργία του και αναπαραγωγή του.

Τέλος, για να λειτουργήσουν οι ΧΠ αγορές με ένα αποτελεσματικό τρόπο, απαιτείται η ύπαρξη πληθώρας κεφαλαίων τα οποία θα επιθυμούν να δανείσουν, να αγοράσουν τίτλους. Θα πρέπει να αποκτήσει αυτή η διεθνής του

κεφαλαίου ‘βάθος’ ως ένα παράδειγμα , με την ιδιωτικοποίηση των ασφαλιστικών ταμείων ή με την χαλάρωση των περιορισμών για τη συμμετοχή τους στις διεθνείς χρηματαγορές.

Υπόβαθρο αυτής της ιδέας και των απαιτήσεών της είναι πως: ‘οι αγορές γνωρίζουν καλύτερα ποιον πρέπει να χρηματοδοτήσουν’ και ‘οι αγορές αυτορυθμίζονται’. Αυτός ο τρόπος λειτουργίας δεν αναδύθηκε δια μιας έτοιμος και πλήρης.

Υπήρξε μια μακρά συγκρότηση που αρχίζει και παίρνει τη μορφή που περιγράψαμε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με την ανάπτυξη αυτού που ονομάζουμε νεοφιλελεύθερο πλαίσιο ρύθμισης της ΧΠ σφαίρας. Εκτός από τα σημάδια που άφησε ο χρόνος (την προσαρμογή του στις αποτυχίες και στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον) απέκτησε και μία χωρική διάρθρωση. Για λόγους που έχουν να κάνουν τόσο με την ιστορικότητα συγκρότησης όσο και με την διάρθρωση του πλέγματος των διεθνών σχέσεων, οι ΗΠΑ και σε μικρότερο βαθμό η Βρετανία αποτέλεσαν κέντρα της διεθνούς ΧΠ σφαίρας από τα οποία διαχέονταν εργαλεία, καινοτομίες, μορφές οργάνωσης στο υπόλοιπο διεθνές σύστημα και φυσικά αποτελούν δέκτες χρηματοροών από το διεθνές σύστημα. Ας παρατηρήσουμε ότι οι πρώτοι τίτλοι στεγαστικών δανείων εκδίδονται στις ΗΠΑ ως προσπάθεια εξόδου από την κρίση χρηματοδότησης στέγης λόγω της κατάρρευσης των αποταμιευτικών τραπεζών τη δεκαετία του 1980.

Η συνέργια αυτής της ρύθμισης της καπιταλιστικής χρηματοδότησης μαζί με τα υπόλοιπα στοιχεία που συνθέτουν το νεοφιλελεύθερο υπόδειγμα είχε αποτελέσματα. Περιοριζόμενοι σε ό, τι μας ενδιαφέρει σημειώνουμε.

- a) Συγκροτήθηκε μία Διεθνής του Κεφαλαίου, στην αναζήτηση της διασφαλισμένης απόδοσης και της αυτό-αξιοποίησης του χρήματος, τα μέλη της οποίας επιδίδονται στο να εξερευνούν τον χάρτη των αποδόσεων ανά τη γη.
- b) Επιταχύνθηκε η κίνηση και ο ανταγωνισμός των κεφαλαίων στην αναζήτηση κερδοφόρων τοποθετήσεων. Σε σχέση με αυτό η Διεθνής του Κεφαλαίου

λειτουργεί ως ένας μηχανισμός πειθάρχησης: οι κερδοφόρες τοποθετήσεις κεφαλαίου επιβραβεύονται γρήγορα ενώ αυτές που δεν παρουσιάζουν ικανοποιητικά κέρδη τιμωρούνται επίσης γρήγορα.

c) Επέδρασε στη σχέση κεφαλαίου-εργασίας. Η στοίχιση των επιχειρήσεων με τις απαιτήσεις των χρηματαγορών, μαζί με άλλα στοιχεία του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος, συντελεί στην υποβάθμιση της διαπραγματευτικής ισχύος των εργαζομένων τόσο για τους όρους εργασίας όσο και στο επίπεδο της διανομής. Η στασιμότητα των μισθών, η αύξηση των ανισοτήτων η αυξημένη ισχύς του κεφαλαίου έναντι της εργασίας έχουν αναγκαίο στήριγμα τη σημερινή μορφή του ΧΠ συστήματος.

Τα προηγούμενα αποτελούν στοιχεία της επιτυχίας του νεοφιλελευθερισμού, δηλαδή της εξασφάλισης εξόδου από την κρίση υπερσυσσώρευσης της δεκαετίας του '70, την ανάκτηση της κερδοφορίας των κεφαλαίων και στη συνέχεια τη διεύρυνσή της καθώς και την ανάπτυξη της εγγενούς τάσης διεθνοποίησης του καπιταλισμού.»(Λαπατσιώρας Σ.,12/10/2008 σελ.2-7)

3.2 ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΚΡΙΣΗΣ

«Η έκδοση τίτλων στη βάση των subprime δεν αποτελεί απάτη - ανεξάρτητα αν αναπτύχθηκαν απάτες στη διαδικασία αυτή.

Η νεοφιλελεύθερη προσαρμογή του ΧΠ συστήματος είχε αποτελέσματα και επί των παραδοσιακών τραπεζών. Ο ανταγωνισμός από τα κεφάλαια που δραστηριοποιούνταν στον εξωτραπεζικό δανεισμό τις οδήγησε στη διεύρυνση της στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης. Στη συνέχεια μέσω των τιτλοποιήσεων αποδείχτηκε ότι με την ευγενή μεσολάβησή τους και την καταβολή προμηθειών γι' αυτήν μπορεί η διεθνής του κεφαλαίου να

χρηματοδοτεί στέγη, αυτοκίνητα, καταναλωτική πίστη, σπουδές, πιστωτικές κάρτες κλπ.

Για την οργανωτική μορφή που πήρε η τιτλοποίηση χρεών αξίζει να σημειώσουμε, πρώτο τη δημιουργία νέων μεσαζόντων με τη μορφή μάλιστα πολύ σημαντικών κόμβων του πλέγματος του διεθνούς ΧΠ, τόσο από άποψη μεγέθους όσο και διεθνούς διασύνδεσης, δεύτερο, ότι η παραδοσιακή αντίθεση που καλείται να διαχειριστεί μία τράπεζα, μεταξύ μακροπρόθεσμων δανείων και βραχυπρόθεσμων καταθέσεων μετασχηματίστηκε σε μία εξωτερική σχέση μεταξύ δύο μορφών ΧΠ κεφαλαίου. Από τη μία μεριά, εταιρείες, οιωνεί θυγατρικές των κόμβων, των μεγάλων επενδυτικών τραπεζών, που διαχειρίζονταν τους τίτλους που συσσώρευαν, από την άλλη, κεφάλαια που δραστηριοποιούνταν δανείζοντας βραχυπρόθεσμα χρήμα σε αυτές με εχέγγυα τους τίτλους και με στόχο την απόδοση με τη μικρότερη δυνατή ανάληψη κινδύνων.

Μέσω αυτών των δύο στοιχείων της οργανωτικής δομής, εκδηλώθηκε η κρίση σε όλη της την ένταση. Όταν οι τίτλοι των subprime δεν μπορούσαν πλέον να τεθούν ως εχέγγυα λόγω μειωμένης εξασφάλισης που παρείχαν, εφόσον έγινε γνωστό το αυξημένο ποσοστό απλήρωτων δόσεων, η σχέση διερρήχθη και οι οιωνοί -μητρικές εταιρείες υποχρεώθηκαν να καλύψουν τις ζημίες που συσσώρευε η λειτουργία των οιωνοί-θυγατρικών τους. Αυτό έδωσε το σήμα φυγής όλων προς τις αποδόσεις που ενέχουν όσο μικρότερο κίνδυνο γίνεται.

Ωστόσο, τα σημαντικά στοιχεία είναι στις άκρες της αλυσίδας τιτλοποίησης. Τα subprime είχαν αποδέκτες. Η στασιμότητα των μισθών αλλά και η ευρύτερη απόσυρση μηχανισμών κοινωνικής αλληλεγγύης (παιδεία, υγεία, δήμοι, ασφάλεια κλπ.), αποτελέσματα των νεοφιλελεύθερων επιταγών, συνεπάγεται τη χρήση του δανεισμού για την κάλυψη των αναγκών. Με άλλα λόγια το μακροοικονομικό πρόβλημα διαχείρισης της συνολικής ζήτησης το οποίο δημιουργεί η στασιμότητα των μισθών καλύφθηκε από την αύξηση του

δανεισμού. Το ‘όνειρο της ιδιόκτητης κατοικίας’ αποτέλεσε επίσης στοιχείο για τη συγκρότηση συναίνεσης στο νεοφιλελευθερισμό και του οποίου η πραγμάτωση συστηματικά διερευνήθηκε μέσω των νέων μορφών χρηματοδότησης.

Τα subprime είχαν και εκδότες. Ο μίτος που πρέπει να ακολουθήσουμε για να καταλάβουμε την επέκταση της πίστης πέραν των ορίων της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής περνά από την πίεση που ασκεί ο ανταγωνισμός στο τραπεζικό κεφάλαιο, επί ποινη μειωμένης κερδοφορίας, να εξασφαλίσει πρώτη ύλη στο κυνήγι της ασφαλούς απόδοσης από τη Διεθνή του Κεφαλαίου. Σε περιόδους πιστωτικής επέκτασης, υποτιμώνται οι κίνδυνοι από τη Διεθνή του Κεφαλαίου ενώ σε περιόδους συστολής υπερτιμώνται.

Τόσο το βάθος της ΧΠ σφαίρας, όσο και η διεθνοποίησή της αποτελούν όρους της επιτυχίας του νεοφιλελευθέρου υποδείγματος, αποτελούν όρους για την ισχύ του επιχειρηματία στη σχέση κεφαλαίου-εργασίας, όρους για την κινητικότητα κεφαλαίων, την επιβράβευση του κέρδους και την τιμωρία της μειωμένης απόδοσης, επομένως όρους για το συντονισμό της διευρυμένης αναπαραγωγής του κεφαλαίου.

Όμως, η διαδικασία αυτή, που διαπλέκει τις κεφαλαιακές αποδόσεις σε παγκόσμια κλίμακα, πέραν των άλλων, αποτελεί ταυτόχρονα και όρο αστάθειας του ΧΠ συστήματος, λόγω του συντονισμού των διακυμάνσεων τόσο προς τα πάνω όσο και προς τα κάτω.

Γι’ αυτό ο χαρακτήρας της κρίσης είναι συστημικός. Προήλθε από τα στοιχεία που συνθέτουν το νεοφιλελεύθερο υπόδειγμα και έπληξε ταυτόχρονα όλους τους κόμβους της ΧΠ σφαίρας, σε διεθνή έκταση. Έπληξε το κέντρο του υποδείγματος (ΗΠΑ, Βρετανία) και τη δυνατότητα του συλλογικού κεφαλαιοκράτη να εξασφαλίζει την απρόσκοπτη χρηματοδότηση της διευρυμένης αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Η “πιστωτική ασφυξία” που προέκυψε είναι εξ ορισμού κρίση της “πραγματικής οικονομίας”.

Το ερώτημα που σήμερα τίθεται είναι το ακόλουθο: Μπορεί να υπάρξει μια νέα, αποτελεσματική ρύθμιση του συστήματος; Κάθε απόπειρα ρύθμισης σημαίνει ανακατανομή ισχύος και πιθανότατα ακύρωση λειτουργιών. Όσο οι δυνάμεις της εργασίας δεν παρεμβαίνουν στην κατεύθυνση του να αμφισβητήσουν την κεφαλαιακή σχέση και τη λογική του κέρδους οι όροι συγκρότησης της Διεθνούς του Κεφαλαίου και η αντιμετώπιση του κόσμου της εργασίας ως τη μεταβλητή που φέρει το βάρος των προσαρμογών, αποτελούν अपαραβάτους όρους κάθε νέας ρύθμισης, με βάση τη σημερινή συντριπτική ταξική κυριαρχία του κεφαλαίου.»(Λαπατσιώρας Σ.,12/10/2008,σελ.10-14)

3.3 ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

«Το 2010 θα είναι παγκοσμίως αλλά και για τη χώρα μας κρίσιμο αν και η ελληνική οικονομία διατηρεί αξιοσημείωτα αμυντικά χαρακτηριστικά έναντι της διεθνούς κρίσης: Είναι σχετικά κλειστή οικονομία, βασισμένη περισσότερο σε υπηρεσίες και λιγότερο στη βιομηχανία και τις εξαγωγές, συμμετέχει στην Ευρωζώνη, και παρά τη σημαντική υποχώρηση, ο ρυθμός ανάπτυξης θα συνεχίζει να είναι υψηλότερος έναντι των εταίρων της.

Πέραν των σοβαρών επιπτώσεων της κρίσης στην πραγματική οικονομία, τα υψηλά δίδυμα ελλείμματα -δημοσιονομικό και εξωτερικό- αφαιρούν από τη χώρα τη δυνατότητα ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας μέσω επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Πρέπει όμως να βρούμε την πράγματι δύσκολη ισορροπία ανάμεσα σε εξίσου κρίσιμες προτεραιότητες: από τη μια η ανάγκη στοχευμένων δράσεων για την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων, την ενίσχυση της απασχόλησης αλλά και την αντιμετώπιση των αναγκών που δημιουργεί η αύξηση της ανεργίας, έτσι ώστε να διατηρήσουμε την κοινωνική συνοχή. Από την άλλη, δεν αμφισβητείται η ανάγκη δημοσιονομικής σταθερότητας, διότι κάθε σοβαρή παρεκτροπή θα «τιμωρηθεί» από τις αγορές με σοβαρή αύξηση του κόστους δανεισμού, όχι μόνο για το Δημόσιο αλλά και για όλους τους φορείς της οικονομίας.

Να μην ξεχνάμε δε ότι πέραν αυτών, η ελληνική οικονομία έχοντας σημαντικές μακροχρόνιες διαρθρωτικές ανισορροπίες δεν θα πρέπει να θέσει στο περιθώριο τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που είναι απαραίτητες για να αποκατασταθεί, σε μακροχρόνια βάση, η ανταγωνιστικότητα και η προοπτική ανάπτυξης.

Όσον αφορά το τραπεζικό σύστημα, είναι ισχυρό και επαρκώς θωρακισμένο, ώστε να μπορεί να υποστηρίξει -και υποστηρίζει- την προσπάθεια διατήρησης της οικονομικής δραστηριότητας σε ασφαλή επίπεδα, ενώ θα διαφανούν σταδιακά και οι ωφέλειες από την εφαρμογή του πακέτου ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας.

Εντούτοις, όπως και η ελληνική οικονομία, έτσι και το τραπεζικό μας σύστημα υφίσταται τις συνέπειες της διεθνούς κρίσης. Είναι απαραίτητο όμως να γίνει διαφοροποίηση μεταξύ, αφ' ενός χρηματοπιστωτικών συστημάτων χωρών, κυρίως των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου που πρωτογενώς δημιούργησαν την κρίση, πυροδοτώντας παγκόσμιο ντόμινο εξελίξεων, και ως εκ τούτου χρειάζονται ριζοσπαστικά μέτρα καταπολέμησής της, και αφετέρου χρηματοπιστωτικών συστημάτων χωρών, όπως για παράδειγμα η Γαλλία, η Ιταλία και η Ελλάδα, που βρέθηκαν αναπόφευκτα στη δίνη της κρίσης και δευτερογενώς επηρεάζονται από αυτήν. Εδώ, οι παρεμβάσεις που απαιτούνται είναι πολύ ηπιότερες και συμβατές μεταξύ τους σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. τα προγράμματα ρευστότητας για την οικονομία).

Έτσι, οι ελληνικές τράπεζες δεν φέρουν ευθύνη ούτε για την επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης που συνδέεται με την παγκόσμια ύφεση, αλλά ούτε και για τη στενότητα στην αγορά χρήματος που συνδέεται με τη δυσλειτουργία των κεφαλαιαγορών και την αποφυγή ανάληψης ρίσκου σε παγκόσμια κλίμακα. Και, η από κάποιους κύκλους, ενοχοποίησή τους αποπροσανατολίζει την κοινή γνώμη και δεν βοηθάει στην επίλυση των προβλημάτων. Είναι προς το συμφέρον της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, οι τράπεζες να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις προκλήσεις της συγκυρίας, και να συνεχίσουν

να παίζουν το δημιουργικό διαμεσολαβητικό τους ρόλο, ώστε να αμβλύνουν τις επιπτώσεις της κρίσης για τις επιχειρήσεις και τους πολίτες της χώρας μας.

Ήδη, προγράμματα όπως το ΤΕΜΠΜΕ που προσφέρει χρηματοδότηση με ευνοϊκούς όρους λειτουργεί αποτελεσματικά, προσφέροντας ρευστότητα σε χιλιάδες μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Σε 5 - 6 εβδομάδες, και παρά τις μομφές κατά των τραπεζών, έχουν διοχετευτεί στην αγορά περί το 1 δισ. ευρώ προς σχεδόν 10.000 επιχειρήσεις, ξεπερνώντας ήδη τους αρχικούς σχεδιασμούς του προγράμματος.

Σημαντική επίσης πρόκληση για το τραπεζικό σύστημα είναι και η υποστήριξη της, μακροπρόθεσμα θετικής, στρατηγικής επιλογής για την επέκταση στην ευρύτερη περιφέρεια των χωρών των Βαλκανίων και της ΝΑ Ευρώπης. Οι ελληνικές τράπεζες σε μια προσπάθεια εθνικής εμβέλειας, με όραμα και συνέπεια, εργάστηκαν, επένδυσαν και συμπορεύτηκαν με τις περίπου 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις, που επίσης αναζήτησαν με επιτυχία στις χώρες αυτές ευκαιρίες και δυνατότητες επέκτασης. Επιπλέον, συνέβαλαν στη διεύρυνση και εμβάθυνση των οικονομικών και εμπορικών μας σχέσεων, σε μια εποχή που ο ανταγωνισμός έχει οξυνθεί διεθνώς και οι αναδυόμενες αυτές αγορές αποτελούν πόλο έλξης για πολλές μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες. Είναι αξιοσημείωτο ότι, σήμερα, το 27% των εξαγωγών μας κατευθύνεται στις χώρες της Κεντρικής και ΝΑ Ευρώπης, ενώ αντίστοιχα σημαντική και αυξανόμενη είναι η τουριστική κίνηση που προέρχεται από τις χώρες αυτές.

Αυτή η οικονομική αλληλεξάρτηση καθιστά ζημιογόνο, στο επίπεδο της εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό μας σύστημα, τη συζήτηση γύρω από το πρόγραμμα ρευστότητας της οικονομίας και τη σχέση του με τις δραστηριότητες των τραπεζών στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Ασφαλώς, το πρόγραμμα αφορά αποκλειστικά και μόνο την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας. Θα πρέπει όμως να γίνει κατανοητό ότι οι τράπεζες διαθέτουν εναλλακτικούς πόρους, όπως η πρόσβασή τους στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι συνεργασίες τους με πολλούς διεθνείς οργανισμούς και τις

κεφαλαιαγορές. Και τους πόρους αυτούς θα τους αξιοποιήσουν με αίσθημα ευθύνης και σωφροσύνη προκειμένου να στηρίξουν, ως οφείλουν, τις οικονομίες αυτές και να μην εγκαταλείψουν, στη δύσκολη αυτή συγκυρία, τα εκατομμύρια των πελατών τους και τους 40.000 εργαζομένους τους στις χώρες αυτές. Αυτό θα αποτελούσε ασυγχώρητο στρατηγικό σφάλμα και θα ζημίωνε μακροπρόθεσμα τη χώρα μας.

Εξάλλου, ακριβώς επειδή οι ελληνικές τράπεζες είχαν στραμμένο το ενδιαφέρον τους στην περιφερειακή τους ανάπτυξη, δεν παρασύρθηκαν σε επικίνδυνες κερδοσκοπικές ενέργειες με επενδύσεις σε «τοξικά» ή άλλα προϊόντα τύπου Madoff, αλλά ακολούθησαν στρατηγικές σωστά δομημένες, συνδυάζοντας την ανάπτυξη πάνω σε υγιείς βάσεις, με σχετικά χαμηλή μόχλευση και έλεγχο των κινδύνων.

Σε κάθε περίπτωση είναι προφανές ότι, επειδή καμιά επενδυτική πρωτοβουλία δεν στερείται κινδύνων, και οι ελληνικές τράπεζες θα υποστούν τις συνέπειες της κρίσης, τόσο σε ό, τι αφορά την ανάπτυξή τους στις περιφερειακές όσο και στην εγχώρια αγορά. Αλλά ποια επιχείρηση, μικρή ή μεγάλη, δεν θα επηρεαστεί από αυτή την κρίση; Αυτό αναπόφευκτα θα αποτυπωθεί και στα αποτελέσματά τους, που πάντως θα συνεχίσουν να αποδεικνύουν τις ισχυρές προοπτικές και την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της εποχής προς όφελος των πελατών και των μετόχων τους. Πιστεύω όμως πως μεταξύ των σοβαρότερων συνεπειών της κρίσης είναι η κρίση εμπιστοσύνης που αποτρέπει από την ανάληψη κινδύνων και επιχειρηματικών δράσεων. Όσο αυτή δεν αποκαθίσταται δεν νοείται έξοδος από την κρίση.

Αυτή την ανάγκη εξυπηρετεί και το πακέτο ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας που συνάδει με αντίστοιχα προγράμματα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Σε αντίθεση με αυτά που ορισμένοι σκοπίμως διαδίδουν, το πρόγραμμα δεν προβλέπει παροχή μετρητών –εν είδει κρατικής επιδότησης–, αλλά συνδυασμό παροχής ομολόγων και εγγυήσεων για συγκεκριμένο χρονικό

διάστημα. Αυτές οι διευκολύνσεις τιμολογούνται με όρους αγοράς, δεν επιβαρύνουν τον Έλληνα φορολογούμενο, αλλά αντίθετα δημιουργούν, σε ετήσια βάση, φορολογικά έσοδα για το Δημόσιο. Οι ευχέρειες που προσφέρονται μέσω του πακέτου συμβάλλουν ήδη στην αποκατάσταση της ομαλής χρηματοδότησης των ελληνικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών αλλά και στη μείωση του κόστους δανεισμού. Ορατό είναι ήδη το όφελος από τη ραγδαία αποκλιμάκωση των επιτοκίων της αγοράς και του euribor λόγω αντίστοιχων πρωτοβουλιών της ΕΚΤ. Για το σύνολο της οικονομίας, το όφελος που αναμένεται να διαχυθεί στους δανειολήπτες των υφιστάμενων δανείων επιχειρήσεων και νοικοκυριών εκτιμάται ότι θα ξεπεράσει τα 5 δισ. ευρώ σε ετήσια βάση που αντιστοιχεί περίπου στο 2% του ΑΕΠ.

Ενδεικτική είναι η συνεισφορά της Eurobank στη χρηματοδότηση των ελληνικών επιχειρήσεων. Με βάση διαθέσιμα συγκριτικά στοιχεία, στο κρίσιμο τέταρτο τρίμηνο του 2008, τα υπόλοιπα επιχειρηματικών πελατών της Τράπεζάς μας σημείωσαν αύξηση που υπερέβη τα 900 εκατ. ευρώ, δηλαδή πάνω από το 25% των συνολικών καθαρών εκταμιεύσεων επιχειρηματικών δανείων της αγοράς, κατά την περίοδο αυτή, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τραπεζής της Ελλάδος.

Είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό ότι οι ελληνικές τράπεζες συνεχίζουν να είναι αρωγοί της επιχειρηματικότητας και του νοικοκυριού και στη δύσκολη αυτή συγκυρία. Γνωρίζουμε τις δυσκολίες που ανακύπτουν λόγω της κρίσης. Κάποιες επιχειρήσεις θα βρεθούν αντιμέτωπες με προκλήσεις και δυσκολίες. Δεν θέλουμε να δούμε νέες γενιές προβληματικών επιχειρήσεων και θα συμβάλλουμε τα μέγιστα προς την κατεύθυνση αυτή. Εξάλλου χωρίς επιχειρηματικότητα δεν υπάρχει τραπεζικό σύστημα, αλλά και χωρίς τραπεζικό σύστημα δεν υπάρχει επιχειρηματικότητα και οικονομική δραστηριότητα. Η σχέση μας με τους πελάτες μας είναι δημιουργική και διαχρονική και αυτήν προστατεύουμε. Γι' αυτό πιστεύουμε πως στη χώρα μας θα ήταν άστοχο και επικίνδυνο να συζητούμε για το θεσμό της Bad Bank. Αυτά τα σχήματα έχουν

εφαρμογή σε χώρες με προβληματικά χρηματοπιστωτικά συστήματα κυρίως λόγω ‘τοξικών’ και συναφών προϊόντων.

Τέλος, να επισημάνουμε ότι πρέπει σταδιακά να ωριμάσουν οι σκέψεις για τη νέα αρχιτεκτονική και το ρόλο που θα κληθεί το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα να διαδραματίσει την «επόμενη ημέρα». Είναι βέβαιο ότι τα διδάγματα της κρίσης θα ενσωματωθούν, τόσο σε επίπεδο διάρθρωσης και λειτουργίας, όσο και σε επίπεδο κουλτούρας και συμπεριφοράς. Οι τράπεζες θα κληθούν να λειτουργήσουν στη βάση ενός πιο παραδοσιακού προτύπου με μικρότερη εξάρτηση από τις κεφαλαιαγορές, αυστηρότερους κανόνες ανάληψης κινδύνων, μεγαλύτερη διαφάνεια στην αποτύπωση οικονομικών στοιχείων, μικρότερη μόχλευση, αυστηρότερο και σε πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα πλαίσιο αμοιβών των στελεχών, συνεπέστερη λειτουργία των οίκων αξιολόγησης και αυστηρότερη λειτουργία των εποπτικών αρχών.

Όμως, δεν θα πρέπει να οδηγηθούμε στο άλλο άκρο. Τυχόν έξαρση του προστατευτισμού ή του κρατισμού θα επαναφέρει προβλήματα του παρελθόντος με πολιτικοποίηση ή κομματικοποίηση της πιστοδοτικής δραστηριότητας και αναβίωση πελατειακών σχέσεων. Μια τέτοια εξέλιξη δεν προσφέρει ούτε αξιοπιστία ούτε προοπτική. Θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε κοινωνικοποίηση των ζημιών που θα προκύψουν και δεν θα επιτρέψει στο τραπεζικό σύστημα να επιτελέσει αποτελεσματικά τον διαμεσολαβητικό του ρόλο, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη των καταθετών και των αγορών.

Απαιτείται επομένως, σε παγκόσμια κλίμακα, μια νέα λειτουργική, δημιουργική ισορροπία στις σχέσεις κοινωνίας – κράτους – τραπεζών που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της «επόμενης ημέρας» διασφαλίζοντας ανάπτυξη και ευημερία μαζί με σταθερότητα και προοπτική. Ευτυχώς για τη χώρα μας, είμαστε μέλη της Ε.Ε. και συμμετέχουμε ενεργά στην Ευρωζώνη. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα μας θα είναι παρούσα και συμμετοχος στον ευρύτερο

διάλογο για την αρχιτεκτονική του χρηματοπιστωτικού συστήματος που θα προκύψει μετά την κρίση.»(Νανόπουλος Ν. 2/6/2009,σελ.17-24)

3.4 ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

«Στις 26 Νοεμβρίου 2008, η Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωση ‘Ευρωπαϊκό Σχέδιο για την Ανάκαμψη της Οικονομίας’ για να διευκολύνει την Ευρώπη να ανακάμψει από την τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση. Το σχέδιο ανάκαμψης βασίζεται σε δύο κύρια στοιχεία που το ένα ενισχύει το άλλο. Πρώτον, βραχυπρόθεσμα μέτρα για να αυξηθεί η ζήτηση, να σωθούν θέσεις εργασίας και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη και δεύτερον, ‘έξυπνες επενδύσεις’ που θα αποδώσουν μεγαλύτερη ανάπτυξη και βιώσιμη ευμάρεια σε μακροπρόθεσμη βάση.

Το σχέδιο ανάκαμψης θα ενισχύσει και θα επιταχύνει τις μεταρρυθμίσεις που ήδη έχουν δρομολογηθεί βάσει της στρατηγικής της Λισαβόνας. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόκληση για την Κοινότητα είναι να αποφευχθεί η κρατική παρέμβαση η οποία θα υποβάθμιζε το στόχο για λιγότερες και καλύτερα στοχευμένες κρατικές ενισχύσεις. Παρά ταύτα, υπό ορισμένες συνθήκες, κρίνεται ότι υπάρχει ανάγκη χορήγησης νέων προσωρινών κρατικών ενισχύσεων.

Το σχέδιο ανάκαμψης περιλαμβάνει επίσης περαιτέρω πρωτοβουλίες όσον αφορά την εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η μέγιστη δυνατή ευελιξία για την αντιμετώπιση της κρίσης, ενώ διατηρούνται ισότιμοι όροι ανταγωνισμού και αποφεύγονται οι αθέμιτοι περιορισμοί του. Η παρούσα ανακοίνωση περιγράφει λεπτομερώς ορισμένες πρόσθετες επιλογές που παρέχονται προσωρινά στα κράτη μέλη προκειμένου να χορηγήσουν κρατικές ενισχύσεις. Πρώτον, η χρηματοπιστωτική κρίση έπληξε σοβαρά τον τραπεζικό τομέα στην Κοινότητα. Το Συμβούλιο έχει

τονίσει ότι παρόλο που η κρατική παρέμβαση πρέπει να αποφασιστεί σε εθνικό επίπεδο, αυτό πρέπει να γίνει εντός συντονισμένου πλαισίου και βάσει ορισμένων κοινών αρχών της Κοινότητας.

Η Επιτροπή αντέδρασε αμέσως λαμβάνοντας διάφορα μέτρα μεταξύ των οποίων την έκδοση της ανακοίνωσης για την εφαρμογή των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων στα μέτρα που λήφθηκαν για τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς στο πλαίσιο της τρέχουσας παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και σειράς αποφάσεων με τις οποίες εγκρίνεται η χορήγηση ενίσχυσης διάσωσης σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Η επαρκής και προσιτή πρόσβαση στη χρηματοδότηση αποτελεί προϋπόθεση για τις επενδύσεις, την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας από τον ιδιωτικό τομέα. Τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις δυνατότητες μόχλευσης που απέκτησαν λόγω της χορήγησης σημαντικής χρηματοπιστωτικής στήριξης στον τραπεζικό τομέα, ώστε να εξασφαλίσουν ότι η στήριξη αυτή δεν θα οδηγήσει απλώς στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των τραπεζών, χωρίς να υπάρξει κανένα όφελος για την οικονομία γενικότερα. Ως εκ τούτου, η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα θα πρέπει να είναι καλά στοχευμένη ώστε να εγγυάται ότι οι τράπεζες θα επανέλθουν στις συνήθεις δανειστικές δραστηριότητές τους. Η Επιτροπή θα λάβει υπόψη της την παράμετρο αυτή κατά την εξέταση χορήγησης κρατικών ενισχύσεων σε τράπεζες.

Ενώ η κατάσταση στις χρηματοπιστωτικές αγορές παρουσιάζει βελτίωση, οι συνολικές επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην πραγματική οικονομία γίνονται πλέον αισθητές. Μια σοβαρότατη κάμψη επηρεάζει την ευρύτερη οικονομία και πλήττει νοικοκυριά, επιχειρήσεις και θέσεις εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα, ως αποτέλεσμα της κρίσης στις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι τράπεζες εφαρμόζουν τακτική απομόχλευσης και αποφυγής των κινδύνων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό, τι κατά το παρελθόν, γεγονός που θα προκαλέσει πιστωτική στενότητα. Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση θα

μπορούσε να οδηγήσει στην καθιέρωση δελτίου πιστώσεων, σε πτώση της ζήτησης και σε ύφεση.

Προβλήματα αυτού του είδους θα μπορούσαν να πλήξουν όχι μόνο ασθενείς εταιρείες χωρίς την προστατευτική ασπίδα της ρευστότητας, αλλά και υγιείς εταιρείες που θα βρεθούν αντιμέτωπες με ένα ξαφνικό έλλειμμα ή ακόμη και την κατάργηση των πιστώσεων. Αυτό ισχύει ιδίως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), που ούτως ή άλλως αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στη χρηματοδότηση απ' ό,τι οι μεγαλύτερες εταιρείες.

Η παρούσα κατάσταση θα μπορούσε να επηρεάσει σοβαρά όχι μόνο την οικονομική κατάσταση πολλών υγιών εταιρειών και των υπαλλήλων τους σε βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη βάση, αλλά και να έχει μονιμότερες αρνητικές συνέπειες, δεδομένου ότι όλες οι κοινοτικές επενδύσεις στο μέλλον, ιδίως αυτές προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης ανάπτυξης και άλλων στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας, θα μπορούσαν να καθυστερήσουν ή ακόμη και να εγκαταλειφθούν.

3.4.1 Η ανάγκη στενού ευρωπαϊκού συντονισμού των εθνικών μέτρων ενίσχυσης

Υπό τις παρούσες χρηματοπιστωτικές συνθήκες, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να υποκύψουν στον πειρασμό να ενεργήσουν αυτόνομα και, ιδίως, να ξεκινήσουν έναν αγώνα δρόμου επιδοτήσεων για να στηρίξουν τις εταιρείες τους. Η πείρα του παρελθόντος δείχνει ότι ανάλογες μεμονωμένες ενέργειες δεν μπορούν να είναι αποτελεσματικές και θα μπορούσαν να βλάψουν σοβαρά την εσωτερική αγορά. Όταν χορηγείται στήριξη, αφού ληφθεί πλήρως υπόψη η τρέχουσα ιδιαίτερη οικονομική κατάσταση, είναι πρωταρχικής σημασίας να εξασφαλισθεί ότι οι όροι ανταγωνισμού θα είναι ισότιμοι για όλες τις ευρωπαϊκές εταιρείες και ότι τα κράτη μέλη δεν θα εμπλακούν σε έναν αγώνα δρόμου επιδοτήσεων που θα ήταν χωρίς μέλλον και καταστροφικός για το σύνολο της Κοινότητας. Η πολιτική ανταγωνισμού υφίσταται για να

εξασφαλίσει ότι αυτό δεν πρόκειται να συμβεί.»(ECOFIN, 7/10/2008, σελ. 35-50).

3.4.2 Η ανάγκη για προσωρινά μέτρα κρατικών ενισχύσεων

Μολονότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν είναι το θαυματουργό φάρμακο για τις τρέχουσες δυσκολίες, η χορήγηση καλά στοχευμένης δημόσιας στήριξης για τις εταιρείες θα μπορούσε να συμβάλει στην προσπάθεια που συνολικά καταβάλλεται, αφενός, για να αποδεσμευθεί η χορήγηση δανείων στις εταιρείες και, αφετέρου, για να προωθηθούν οι επενδύσεις σε ένα μέλλον χαμηλής κατανάλωσης άνθρακα.

«Τα προσωρινά πρόσθετα μέτρα που προβλέπονται στην παρούσα ανακοίνωση έχουν δύο στόχους: πρώτον, δεδομένου του εξαιρετικού και μεταβατικού χαρακτήρα των χρηματοπιστωτικών προβλημάτων που συνδέονται με την τραπεζική κρίση, να αποδεσμευτεί η χορήγηση τραπεζικών δανείων στις εταιρείες, και κατ' αυτόν τον τρόπο να εξασφαλιστεί η διαρκής πρόσβαση των εταιρειών στη χρηματοδότηση. Όπως αναφέρεται στην πρόσφατα εγκριθείσα Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών - 'Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις' - 'Νόμος για τις μικρές επιχειρήσεις' για την Ευρώπη της 25ης Ιουνίου 2008, οι ΜΜΕ είναι ιδιαίτερα σημαντικές για ολόκληρη την ευρωπαϊκή οικονομία και η βελτίωση της οικονομικής κατάστασής τους θα επηρεάσει θετικά και τις μεγάλες εταιρείες, συμβάλλοντας έτσι μακροπρόθεσμα στη γενική οικονομική ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό. Ο δεύτερος στόχος είναι να δοθούν κίνητρα στις εταιρείες ώστε να συνεχίσουν τις επενδύσεις τους στο μέλλον, ιδίως στο πλαίσιο μιας οικονομίας βιώσιμης ανάπτυξης. Θα μπορούσαν πράγματι να υπάρξουν δραματικές συνέπειες εάν η τρέχουσα κρίση ανέκοπτε ή έστω ανέστρεφε τη σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί στον περιβαλλοντικό τομέα. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαίο να δοθεί προσωρινή στήριξη στις εταιρείες ώστε να

επενδύσουν σε περιβαλλοντικά σχέδια (πράγμα που θα επέτρεπε, μεταξύ άλλων, στην κοινοτική βιομηχανία να επωφεληθεί από την τεχνολογική πρωτοπορία) και, κατ' αυτόν τον τρόπο, η χορήγηση χρηματοοικονομικής ενίσχυσης, που είναι επειγόντως αναγκαία και απαραίτητη, να συνδυαστεί με την εξασφάλιση μακροπρόθεσμων οφελών για την Ευρώπη. Η παρούσα ανακοίνωση επισημαίνει, πρώτον, τις πολλαπλές δυνατότητες δημόσιας στήριξης που ήδη διαθέτουν τα κράτη μέλη με βάση τους ισχύοντες κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, και, στη συνέχεια, παραθέτει και άλλα μέτρα κρατικών ενισχύσεων που τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγήσουν προσωρινά, προκειμένου τόσο να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα ορισμένες εταιρείες όσον αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, όσο και να προωθήσουν τις επενδύσεις με περιβαλλοντικούς στόχους. Η Επιτροπή εκτιμά ότι τα προτεινόμενα μέσα ενίσχυσης είναι τα πλέον ενδεδειγμένα για την επίτευξη των στόχων αυτών.»(Ε.Ε.Σ. 28/10/2008,σελ.84)

3.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

«Η ετήσια έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού περιλαμβάνει φέτος, για πρώτη φορά, ένα κεφάλαιο που αναλύει ένα θέμα που θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό για την πολιτική ανταγωνισμού. Το θέμα που έχει επιλεγεί για το έτος αυτό είναι 'Οι συμπράξεις και οι καταναλωτές'.

Στο πρώτο τμήμα της έκθεσης γίνεται μια επισκόπηση του τρόπου με τον οποίο αναπτύχθηκαν περαιτέρω και εφαρμόστηκαν τα εργαλεία της πολιτικής ανταγωνισμού, και ιδίως οι αντιμονοπωλιακοί κανόνες και οι κανόνες για τις συγκεντρώσεις και τις κρατικές ενισχύσεις. Στο δεύτερο τμήμα εξετάζεται πώς αυτά και άλλα εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν σε ορισμένους συγκεκριμένους τομείς. Στο τρίτο τμήμα παρουσιάζονται συνοπτικά οι δραστηριότητες του προηγούμενου έτους που σχετίζονται με τους καταναλωτές. Το τέταρτο τμήμα

αφορά κυρίως τη συνεργασία εντός του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ανταγωνισμού (ΕΔΑ) και με τα εθνικά δικαστήρια, ενώ στο πέμπτο τμήμα εξετάζονται οι διεθνείς δραστηριότητες.

Τέλος, στο έκτο τμήμα περιγράφεται συνοπτικά η διοργανική συνεργασία.

Λόγω των πολύ δυσχερών χρηματοπιστωτικών και οικονομικών συνθηκών που γνώρισε η Ευρώπη το 2008, και του τρόπου με τον οποίο επηρέασαν τη βιωσιμότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, στη φετινή έκθεση δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αξιολόγηση των μέτρων διάσωσης και αναδιάρθρωσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Επιτροπή ανταποκρίνεται έτσι και σε σχετικό αίτημα που είχε υποβληθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο ψήφισμά του σχετικά με τις ετήσιες εκθέσεις επί της πολιτικής ανταγωνισμού για τα έτη 2006 και 2007.

Η καταπολέμηση των συμπράξεων είναι απαραίτητη για να εξασφαλίζεται ένα σύστημα ανταγωνισμού που λειτουργεί σωστά προς όφελος του τελικού καταναλωτή σε μια δεδομένη αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών. Οι συμπράξεις (καρτέλ) συγκαταλέγονται στις πιο σοβαρές παραβιάσεις της νομοθεσίας ανταγωνισμού.

Προστατεύουν τους συμμετέχοντες σ' αυτές από τον ανταγωνισμό, επιτρέποντάς τους να αυξάνουν τις τιμές, να μειώνουν την παραγωγή και να κατακερματίζουν τις αγορές. Αποτέλεσμα είναι ο αθέμιτος πλουτισμός ορισμένων, εις βάρος των καταναλωτών, που είναι αναγκασμένοι να πληρώνουν υψηλότερες τιμές και να έχουν πιο περιορισμένες επιλογές σε προϊόντα και υπηρεσίες.

Στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Επιτροπή έδωσε πρώτα αρχικές κατευθύνσεις για την εφαρμογή των κανόνων κρατικών ενισχύσεων στα μέτρα που λήφθηκαν για τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και που βασίστηκαν κατ' εξαίρεση στο άρθρο 87 παράγραφος 3 στοιχείο β) της συνθήκης ΕΚ, το οποίο επιτρέπει τη χορήγηση ενίσχυσης για την αντιμετώπιση

σοβαρής διαταραχής της οικονομίας ενός κράτους μέλους. Στη συνέχεια, η Επιτροπή συμπλήρωσε και εξειδίκευσε τις κατευθύνσεις της με μια νέα ανακοίνωση για τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη μπορούν προβούν σε ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών στο πλαίσιο της παρούσας χρηματοπιστωτικής κρίσης έτσι ώστε να εξασφαλιστούν κατάλληλα επίπεδα δανειοδότησης για την υπόλοιπη οικονομία και να σταθεροποιηθούν οι χρηματοπιστωτικές αγορές, αποφεύγοντας συγχρόνως τις υπερβολικές στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Επιπλέον, η Επιτροπή εξέδωσε νέο προσωρινό πλαίσιο το οποίο παρέχει στα κράτη μέλη πρόσθετες δυνατότητες για την αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων της πιστωτικής στενότητας στην πραγματική οικονομία.

Όλα τα μέτρα περιορίζονται χρονικά μέχρι τα τέλη του 2010, παρόλο που η Επιτροπή, με βάση τις εκθέσεις των κρατών μελών, θα αξιολογήσει κατά πόσο τα μέτρα θα πρέπει να διατηρηθούν και μετά το 2010, ανάλογα με το αν θα συνεχιστεί η κρίση.

Όσον αφορά την εφαρμογή του ΣΔΚΕ, η Επιτροπή εξέδωσε, όπως είχε εξαγγείλει, ένα γενικό κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία (ΓΚΑΚ) με τον οποίο εγκρίνεται αυτόματα μια σειρά μέτρων κρατικών ενισχύσεων³³ παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να χορηγούν τις ενισχύσεις αυτές χωρίς να τις κοινοποιούν πρώτα στην Επιτροπή, με την προϋπόθεση ότι πληρούν όλες τις απαιτήσεις που προβλέπονται στον κανονισμό. Στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων για την κλιματική αλλαγή, η Επιτροπή εξέδωσε νέες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος με τις οποίες θεσπίζεται μια συνήθης αξιολόγηση για λιγότερο σημαντικά μέτρα και μια λεπτομερής αξιολόγηση για περιπτώσεις που υπάρχει κίνδυνος σημαντικών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού.

Η Επιτροπή παρέτεινε επίσης το πλαίσιο για τις κρατικές ενισχύσεις στη ναυπηγική βιομηχανία για τρία επιπλέον χρόνια, έως την 31η Δεκεμβρίου 2011.

Σε νέα ανακοίνωση για τις κρατικές ενισχύσεις με τη μορφή εγγυήσεων καθορίζονται σαφείς και διαφανείς μέθοδοι για τον υπολογισμό του στοιχείου ενίσχυσης σε μια εγγύηση και παρέχονται απλοποιημένοι κανόνες για ΜΜΕ, όπως οι λεγόμενες προκαθορισμένες προμήθειες ασφαλείας και τα ενιαία ποσοστά προμηθειών για εγγυήσεις χαμηλού ύψους..»(Ψ. Ε. Κ.,10/3/2009, σημείο 30)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ(ΤΟΥ 1929 ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ)ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΜΕΡΙΚΕΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ

4.1 ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Τα μεγάλα κραχ δεν εκδηλώνονται ποτέ με τον ίδιο τρόπο. Διαφέρουν ως προς το μέγεθος, τις αιτίες και τις επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία. Έχουν όμως κάτι κοινό: τη λεγόμενη ‘χρηματιστηριακή φούσκα’ την παράλογη και αφύσικη αύξηση στις τιμές των μετοχών στα χρηματιστήρια. Η αύξηση αυτή δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά κέρδη των εταιρειών και συνεπώς δεν έχει καμιά σχέση με τις οικονομικές δυνατότητες της επιχείρησης.

1 Μεγάλη Ανέχεια: Το «Μαύρο '29»

«Δευτέρα 28 Οκτωβρίου του 1929. Λίγο πριν ξεκινήσουν οι συναλλαγές, οι δημοσιογράφοι της Γουόλ Στριτ παρατήρησαν κάτι ασυνήθιστο. Οι λούστροι, που δεν προλάβαιναν να εξυπηρετήσουν την εκλεκτή πελατεία τους, εκείνη τη μέρα είχαν αναδουλειές. Οι χρηματιστές έμπαιναν τρέχοντας στο «ναό του δολαρίου» χωρίς να κοιτούν καθόλου γύρω τους. Ήταν ανήσυχοι, γιατί την προηγούμενη Πέμπτη οι μετοχές είχαν πέσει αισθητά και αναπάντεχα, γεγονός ασυνήθιστο για τη Γουόλ Στριτ, όπου οι τιμές είχαν ανοδική πορεία επί δέκα συναπτά έτη. Στις επόμενες σαράντα οχτώ ώρες οι μετοχές καταποντίστηκαν, σημειώνοντας απώλεια 25%. Αυτό μεταφράζεται σε 8 εκατομμύρια δολάρια, τα οποία στα μέσα Νοεμβρίου έγιναν 30 εκατομμύρια. Σε απόλυτους αριθμούς τα ποσά φαίνονται μικρά, όμως σε σχέση με την αμερικανική οικονομία εκείνης της εποχής ήταν απίστευτα μεγάλα. Ισοδυναμούσαν με το διπλάσιο σχεδόν του δημόσιου χρέους των ΗΠΑ.

Η κρίση ξέσπασε όταν οι επενδυτές στη Γουόλ Στριτ πουλούσαν μετοχές με ιλιγγιώδεις ρυθμούς προκαλώντας πανικό. Σε διάστημα τριών μηνών έχασαν το μισό της αξίας τους. Αμέσως η κρίση μεταφέρθηκε στο τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες είχαν δανείσει τεράστια ποσά στις εταιρείες του χρηματιστηρίου που κινδύνευαν με χρεοκοπία. Επιπλέον, είχαν αγοράσει μεγάλο αριθμό μετοχών μηδαμινής πλέον αξίας - σήμερα οι τράπεζες αγοράζουν μετοχές μόνο για λογαριασμό των πελατών τους. Παράλληλα επλήγη και η βιομηχανία, που μέχρι τότε ευημερούσε χάρη στα χαμηλά επιτόκια και στις ανεξέλεγκτες επενδύσεις.

Η κατάρρευσή της είχε ως συνέπεια τη δραστική μείωση του κέρδους των επιχειρήσεων, οι οποίες με τη σειρά τους συμπαρέσυραν για δεύτερη φορά το χρηματιστήριο. Ο κύκλος είχε κλείσει. Λίγους μήνες μετά το κραχ της Γουόλ Στριτ, η βιομηχανική παραγωγή ελαττώθηκε κατά 20%. Μέσα σ' ένα χρόνο ο δείκτης της ανεργίας έφτασε το 25%. Το 1931, η αξία των επιχειρήσεων στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης είχε μειωθεί δέκα φορές σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 1929. Ποια ήταν τα αίτια του μεγάλου κραχ; Ο πανικός των επενδυτών συνέβαλε αρκετά αλλά όχι αποφασιστικά. Αντίθετα, η άμεση συμμετοχή των τραπεζών στις κερδοσκοπικές κινήσεις και η ατολμία της κυβέρνησης να επέμβει την κατάλληλη στιγμή φαίνεται πως ήταν οι σημαντικότερες αιτίες της οικονομικής κρίσης.

2 19 Οκτωβρίου 1987: Η «Μαύρη Δευτέρα»

Πριν από δεκατέσσερα χρόνια, στις 19 Οκτωβρίου του 1987, η Γουόλ Στριτ έμοιαζε με πεδίο μάχης. Μέσα σ' ένα εφτάωρο ο δείκτης έχασε 22%, δηλαδή 550 εκατομμύρια δολάρια. Ήταν η μεγαλύτερη πτώση που σημειώθηκε ποτέ στην αγορά μετοχών. Από την αρχή του χρόνου έως το καλοκαίρι, ο δείκτης είχε σημειώσει άνοδο 44%. Το Σεπτέμβριο φάνηκαν οι πρώτες τάσεις συγκράτησης. Τη βδομάδα που προηγήθηκε του κραχ οι μετοχές είχαν χάσει περίπου το 10% της αξίας τους. Για τους οικονομικούς αναλυτές ήταν 'φυσιολογικό φαινόμενο'. Δύο παράγοντες ενοχοποιούνται για τη ραγδαία

πτώση: η κερδοσκοπία στην αγορά προθεσμιακών τίτλων στο χρηματιστήριο του Σικάγου και τα αυτοματοποιημένα προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Όπως συνηθίζουν ν' αναφέρουν στη Γουόλ Στριτ, 'το χρηματιστήριο είναι ο τόπος όπου επιβεβαιώνονται όλες οι προβλέψεις'.

Οι μετοχές δεν είναι τίποτα άλλο από ένα θερμόμετρο που ανεβοκατεβαίνει ανάλογα με τις πεποιθήσεις και το ένστικτο των διαπραγματευτών. Όταν η πλειοψηφία ευελπιστεί σε άνοδο των τιμών, τότε συμπεριφέρεται σύμφωνα μ' αυτή την πεποίθηση και οι μετοχές ανεβαίνουν. Αντίθετα, αν οι χρηματιστές αναμένουν πτώση επηρεάζουν την αγορά αρνητικά. Το ίδιο συνέβη και τη 'Μαύρη Δευτέρα'. Μετά τις πτωτικές τάσεις της προηγούμενης εβδομάδας οι κερδοσκόποι στοιχημάτισαν σε νέα πτώση, η οποία και πραγματοποιήθηκε. Όταν όμως η πτώση των τίτλων ξεπέρασε το 4% συνέβη κάτι απρόβλεπτο. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές των αμοιβαίων κεφαλαίων άρχισαν να ρίχνουν αυτομάτως στην αγορά τεράστιες ποσότητες μετοχών. Έτσι είχαν προγραμματιστεί να κάνουν στην περίπτωση που οι απώλειες ξεπερνούσαν το μέγιστο αποδεκτό επίπεδο. Σήμερα τέτοιοι αυτοματισμοί δεν χρησιμοποιούνται πια. Όμως το 1987 έκαναν ζημιά στο χρηματιστήριο, επειδή όλοι πουλούσαν και κανείς δεν αγόραζε.

Η διαφορά της 'Μαύρης Δευτέρας' με το κραχ του 1929 βρίσκεται στο ότι η αμερικανική οικονομία, δώδεκα χρόνια πριν, ήταν πιο δυνατή και ανθεκτική. Καθοριστική υπήρξε επίσης η επέμβαση της κυβέρνησης και της κεντρικής τράπεζας των ΗΠΑ, οι οποίες διέθεσαν στην αγορά μεγάλες ποσότητες ρευστού. Οι τράπεζες επωφελήθηκαν, μείωσαν τα επιτόκια και δάνεισαν σημαντικά κεφάλαια στις μεγαλύτερες εισηγμένες επιχειρήσεις.

3 Ιανουάριος 1995: Φαινόμενο «Τεκίλα»

Στις 30 Ιανουαρίου, οι σημαντικότεροι τραπεζίτες του κόσμου βρίσκονταν στο Νταβός της Ελβετίας για το Παγκόσμιο Οικονομικό Συνέδριο. Στο επίκεντρο των συζητήσεων βρισκόταν η κρίση του μεξικανικού πέσο, το οποίο είχε χάσει το 40% της αξίας του έναντι του δολαρίου μέσα σ' ένα μήνα

εξαιτίας της διαφυγής κεφαλαίων από τη χώρα. Όταν ένας από τους συνέδρους ανέφερε πως τα συναλλαγματικά αποθέματα του Μεξικού ήταν λιγότερα από 5 δις δολάρια, τότε οι Αμερικανοί τραπεζίτες εγκατέλειψαν θορυβημένοι το συνέδριο. Το Μεξικό θα έπρεπε να τους επιστρέψει μέσα σε λίγες μέρες το ποσό των 18 δις δολαρίων, διαφορετικά η αδυναμία εξόφλησης των χρεών θα ζημίωνε τη χώρα τους αλλά και τις ΗΠΑ

Στις 3 Φεβρουαρίου, ο Αμερικανός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον παρεμβαίνει και εξασφαλίζει διεθνή χρηματοδότηση ύψους 50 δις δολαρίων για λογαριασμό του Μεξικού. Η έκρηξη του επικίνδυνου φαινομένου 'Τεκίλα' απετράπη την τελευταία στιγμή, όμως η πτώση των τιμών στο χρηματιστήριο του Μεξικού προκάλεσε και στη Γουόλ Στριτ απώλειες ύψους 10 δις δολαρίων.

4 Οκτώβριος 1997: «Τίγρεις» σε νευρική κρίση

Η κρίση που έπληξε τον Οκτώβριο του 1998 τη Γουόλ Στριτ ξεκίνησε από τη Νοτιοανατολική Ασία. Χώρες όπως η Ταϊλάνδη, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες και η Ινδονησία γνώρισαν μια ραγδαία ανάπτυξη, χάρη στα αστρονομικά ποσά που επένδυσαν ιαπωνικές τράπεζες και αμερικανικοί οργανισμοί. Οι ξένοι επενδυτές δεν ανησυχούσαν για τα κέρδη τους, καθώς τα τοπικά νομίσματα ήταν προσκολλημένα στο δολάριο. Όμως οι κυβερνήσεις των ασιατικών χωρών δεν μπορούσαν να συγκρατήσουν περισσότερο τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο λόγω του ξέφρενου ρυθμού επενδύσεων και των ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό τους. Άλλωστε, ούτε τα αναγκαία συναλλαγματικά αποθέματα διέθεταν ούτε τη φορολογία μπορούσαν ν' αυξήσουν - αυτό θα επιβάρυνε αφάνταστα τις επιχειρήσεις και τις εξαγωγές, που αποτελούσαν τον κινητήριο μοχλό της οικονομίας τους. Η απόφαση να εγκαταλειφθεί η συναλλαγματική ισοτιμία με το αμερικανικό νόμισμα προκάλεσε πτώση στα χρηματιστήρια και στις τιμές των ανθρών μέχρι τότε οικοδομικών επιχειρήσεων. Οι Αμερικανοί επενδυτές ανησύχησαν γιατί η δοκιμασία της οικονομίας των Τίγρων θα επηρέαζε και τις ιαπωνικές τράπεζες

στις οποίες οι ίδιοι είχαν επενδύσει, με αποτέλεσμα την κρίση.»(Αλογοσκούφης Γ., 1/6/2000, σελ. 32)

4.2 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1929-33 : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

«Στο μακρινό παρελθόν ο όρος οικονομική κρίση μπορούσε να σημαίνει μόνο ότι οι οικονομικές προσπάθειες των ανθρώπων ματαιώνονταν(λ.χ. εξαιτίας ενός πολέμου) ή τα αγαθά που παρήγαν καταστρέφονταν ή χάνονταν (από δυσμενείς καιρικές συνθήκες ή από λεηλασία). Μετά την ανάπτυξη της βιομηχανίας και της διαρκώς ανανεωμένης τεχνολογίας, οικονομική κρίση σημαίνει ότι υπάρχει παραγωγή ή υπερπαραγωγή προϊόντων , αλλά δεν υπάρχει αντίστοιχη ζήτηση για οποιοδήποτε λόγο, που συνοψίζεται σε μια πρόταση: το αγοραστικό κοινό δεν μπορεί να αγοράσει, γιατί δεν έχει επαρκές εισόδημα (από ανεργία ή άλλη αιτία).

Συνέπεια της κρίσης για τις βιομηχανίες είναι ότι μειώνουν την παραγωγή. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζονται λιγότερο προσωπικό, λιγότερες πρώτες ύλες, λιγότερα μεταφορικά μέσα. Συνέπεια άμεση: αύξηση της ανεργίας, άρα μείωση της αγοραστικής δύναμης άρα ο φαύλος κύκλος διευρύνεται και συνεχίζεται, εκτός αν επινοηθούν άλλοι τρόποι /δρόμοι εξόδου από τον κύκλο της οικονομικής κρίσης.

Η μεγάλη οικονομική κρίση του 1929-33 άρχισε κάποια 'Μαύρη Τετάρτη' 24 Οκτ. 1929 από το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, το οποίο ως θεσμός είναι ένα 'ευαίσθητο βαρόμετρο' της εμπιστοσύνης που νιώθουν οι επενδυτές για τη βιωσιμότητα και κερδοφορία των επιχειρήσεων, όπου έχουν επενδύσει τα χρήματά τους. Τη συγκεκριμένη εκείνη ώρα η αμερικανική οικονομία, που είχε κερδίσει το προβάδισμα τον καιρό του Ευρωπαϊκού κυρίως Πολέμου 1914-18, άρχισε να γνωρίζει τον αντίκτυπο της βαθμιαίας βελτίωσης της οικονομίας των Ευρωπαίων, που χρειάζονταν ολοένα λιγότερο να εισάγουν προϊόντα από την Αμερική. Λογουχάρη, καθώς γύρισαν πάλι εκατοντάδες

χιλιάδες στρατιώτες στα ειρηνικά έργα- κυρίως γεωργία- η Ευρώπη χρειαζόταν διαρκώς λιγότερο σιτάρι να εισάγει από την Αμερική.

Συνέπεια: ότι εκεί έπεφταν οι τιμές, μειώνονταν και οι προοπτικές βιωσιμότητας / κερδοφορίας των επιχειρήσεων...., οι επενδυτές πουλούσαν μετοχές, που κατρακυλούσαν ασταμάτητα εκείνη τη Μαύρη Τετάρτη και ύστερα. Και άρχιζε ο φαύλος κύκλος που περιγράψαμε. Η κρίση σταδιακά - και με ποικίλες μορφές- άρχισε να επηρεάζει την Ευρώπη και πρώτα τη Γερμανία- Αυστρία, που κάλυπταν ένα μέρος των υποχρεώσεών τους(πολεμικές αποζημιώσεις) με χρήματα αμερικανικά, τα οποία τώρα μετά τη Μαύρη Τετάρτη μειώνονταν.

Τελικά, ονομάστηκε Παγκόσμια Οικονομική Κρίση, με επιπτώσεις κυρίως στις βιομηχανικές χώρες και με αδιατάρακτη μόνο την οικονομική πορεία στη Σοβιετική Ένωση, που είχε κλειστή οικονομία, αυστηρά ελεγχόμενη από το Κράτος και προωθούσε πειστικά την εκβιομηχάνισή της βάζοντας στην υπηρεσία της βιομηχανίας για τις εσωτερικές ανάγκες τα χέρια των αγροτών που εκτοπίζονταν από τους αγρούς λόγω προώθησης του βενζινάρου.

Οι συνέπειες της Οικονομικής Κρίσης ήταν διαφορετικές από χώρα σε χώρα πχ στη Γερμανία , όπως θα δούμε, διευκολύνθηκε η άνοδος του Ναζισμού) και αντιμετωπίστηκαν με τρόπο διαφορετικό στη Γερμανία, με ανάπτυξη πυρετώδη της πολεμικής βιομηχανίας (!) ύστερα από τη επικράτηση των Εθνικοσοσιαλιστών (Nationalsozialisten – Nazi). Στη χώρα από όπου ξεκίνησε η κρίση αυτή αντιμετωπίστηκε με το λεγόμενο New Deal τον καινούργιο χειρισμό, πρόγραμμα του Προέδρου Franklin Delano Roosevelt. Αυτό σήμαινε:

- Βοήθεια ειδική για τους ανέργους.
- Ομοσπονδιακή βοήθεια για τους γεωργούς που δεν έβρισκαν αγοραστές για τα σιτηρά τους.
- Προγράμματα για μεγάλα δημόσια έργα, ώστε να απορροφηθούν οι στρατιές των ανέργων.

Σε άλλες χώρες η οικονομική κρίση προκάλεσε κυβερνητικές αλλαγές, με την προώθηση κεντροαριστερών συνασπισμών στη Γαλλία (Λαϊκό Μέτωπο, στη Βρετανία Κυβέρνηση Εργατικών) ή επικράτηση ακροδεξιών παρατάξεων ή στρατοκρατικών, που υπόσχονταν επίλυση των εσωτερικών προβλημάτων με επιθετική εξωτερική πολιτική..

Οι συνέπειες της Κρίσης ήταν αισθητές ως το τέλος της δεκαετίας του 1930 και η ανεργία αντιμετωπίστηκε τελικά – σημειώνουν με πίκρα οι μελετητές- με τα έργα πολεμικής προετοιμασίας του Χίτλερ και με την κήρυξη του Παγκόσμιου Πολέμου 1939, όταν εκατομμύρια νέοι στρατεύτηκαν και άλλα εκατομμύρια εργατών απορροφήθηκαν στις πολεμικές βιομηχανίες.»(Galbraith K., 2000 ,σελ.27-32)

4.3 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ

«Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς για την κατανόηση τόσο των προηγούμενων όσο και της τελευταίας κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος. Το κραχ του 1929 προκάλεσαν τόσο η κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών αγορών και οι πτωχεύσεις στο τραπεζικό σύστημα όσο και η έλλειψη άμεσης αντίδρασης των οικονομικών πολιτικών ή ακόμη η λάθος αντίδρασή τους.

Εξετάζοντας πρώτα τη λεγόμενη ‘ασιατική’ κρίση του 1998-1999, βλέπουμε ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων και οι εθνικοποιήσεις τραπεζών επέτρεψαν στις ασιατικές οικονομίες να βγουν από την κρίση.

Η μεταπώλησή τους στη συνέχεια απέφερε αξιόλογα κέρδη. Πρόκειται εδώ για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Μία άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε επίσης αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών.

Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Οι έπειτα από τέσσερα χρόνια εθνικοποιήσεις στο τραπεζικό σύστημα θα έπρεπε να είχαν γίνει νωρίτερα λόγω απώλειας της αξιοπιστίας.

Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει αναλογίες με αυτήν του 1929. Εντούτοις και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της. Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών.

Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930.

- **Τι διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση;**

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα

της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό. Δεν μπορούμε να πιστέψουμε ούτε μια στιγμή ότι η παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών σήμερα δεν θα είναι ικανή να αντιμετωπίσει την εν δυνάμει οικονομική κρίση που θα προκαλέσει η χρηματιστηριακή κρίση.

Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένας “αυτόματος σταθεροποιητής”, ο οποίος λειτουργεί μέσω της μεταβολής των κρατικών εσόδων και δαπανών.

Η αύξηση των δαπανών στηρίζει την οικονομική δραστηριότητα, καθώς μειώνονται τα δημόσια έσοδα σε περιόδους κρίσης. Αυτό οδηγεί σε καταμερισμό των ζημιών του ιδιωτικού με το δημόσιο τομέα. Όσο πιο σημαντικές είναι οι υποχρεωτικές εισφορές του ιδιωτικού τομέα, τόσο ο καταμερισμός του κόστους της κρίσης μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα γίνεται σημαντικότερος.

Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μάς επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διείδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα.

Η σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη.

• Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις της κρίσης;

Η κρίση που ζούμε σήμερα έχει μία ιδιαίτερη διάσταση, διότι είναι ταυτόχρονα μία κρίση κατανόησης και πληροφόρησης. Δεν είμαστε ακόμη βέβαιοι εάν καταλάβαμε αυτό που συνέβη στις χρηματαγορές. Επίσης είμαστε

σχεδόν βέβαιοι ότι οι παίκτες (επενδυτές) στις αγορές αυτές δεν κατάλαβαν καλά αυτά που έκαναν. Αγόραζαν και πωλούσαν τίτλους όλο και πιο περίπλοκους, η αξιολόγηση των οποίων ξαφνικά έγινε αδύνατη.

Δεν είμαστε βέβαιοι εάν έχουμε όλες τις πληροφορίες των τραπεζικών ισολογισμών. Ακόμη δεν είμαστε βέβαιοι εάν οι ίδιες οι τράπεζες διαθέτουν αυτές τις πληροφορίες. Επειδή ορισμένα από τα περιουσιακά στοιχεία τους δεν έχουν σήμερα αγορά, εκτιμούν ότι δεν έχουν και καμία αξία. Θα μπορούσε κάλλιστα τα περιουσιακά αυτά στοιχεία να βρουν αγορά αύριο ή μεθαύριο.

Σήμερα τα καταχωρούμε στους ισολογισμούς των τραπεζών σαν μηδενικές αξίες, ενώ θα μπορούσαν να εκτιμηθούν μεθαύριο σε πολύ μεγαλύτερες τιμές.

Είναι δύσκολο να κάνουμε προβλέψεις υπό αυτές τις συνθήκες. Το πιο πιθανό σενάριο είναι ότι, με δεδομένη τη συνειδητοποίηση της σοβαρότητας της κατάστασης, θα αποφευχθεί μία παρατεταμένη ύφεση. Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ θα γνωρίσουν δύο ή και τρία τρίμηνα αρνητικής ανάπτυξης.

Το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις δηλώνουν πως δεν θα αφήσουν καμία τράπεζα να χρεοκοπήσει σημαίνει ότι οι καταθέσεις είναι εγγυημένες και ότι ως εκ τούτου καμία πτώχευση τράπεζας δεν μπορεί να οδηγήσει σε επισπευσμένες κινήσεις στα ταμεία των τραπεζών. Στην περίπτωση μας το σημαντικότερο είναι η οικονομική πολιτική.

Η σημερινή κρίση ουσιαστικά πρωτοεκδηλώθηκε ως ‘διεθνής χρηματοπιστωτική αναταραχή’, που πυροδοτήθηκε στα μέσα του 2007 με τη μεγάλη διόγκωση των επισφαλειών στην αγορά στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας στις ΗΠΑ.

Στην εκδήλωση της αναταραχής αυτής συνέβαλλαν αρκετοί παράγοντες όπως το επί σειρά ετών υψηλό επίπεδο ρευστότητας διεθνώς (μεταξύ άλλων λόγω της υπερπροσφοράς αποταμιεύσεων από τις μεγάλες αναδυόμενες ασιατικές οικονομίες), σε συνδυασμό με την αναζήτηση υψηλών αποδόσεων και την αυξημένη διάθεση ανάληψης κινδύνων από τους επενδυτές, καθώς και

με την ανάπτυξη σύνθετων - και σε σημαντικό βαθμό αδιαφανών - χρηματοοικονομικών προϊόντων υψηλού κινδύνου.

Στην περίπτωση των ΗΠΑ, οι εξελίξεις αυτές διευκολύνθηκαν από το γεγονός ότι στα τέλη του 1999 είχε καταργηθεί (με το νόμο Gramm-Leach-Bliley) η από το 1933 διάκριση μεταξύ εμπορικών και επενδυτικών τραπεζών, αλλά και από την απουσία αυστηρής εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Η αρχική χρηματοπιστωτική αναταραχή εξαπλώθηκε γρήγορα και άρχισαν να καταγράφονται μεγάλες ζημίες αλλά και χρεοκοπίες χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων παγκόσμιας εμβέλειας.

Όπως είχε συμβεί και το 1929, οι αρνητικές εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό και τον πραγματικό τομέα της οικονομίας αλληλοτροφοδοτούνταν, αν και αυτή τη φορά δεν υπήρξαν γενικευμένα φαινόμενα πανικού των καταθετών. Και αυτό χάρη στη θεσμοθετημένη εγγύηση των καταθέσεων, η οποία μάλιστα σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος, διευρύνθηκε αμέσως μόλις κορυφώθηκε η κρίση.

Πάντως, η δυσλειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών συμπίεζε την οικονομική δραστηριότητα, ενώ, με τη σειρά της, η εξασθένηση της οικονομικής δραστηριότητας υπονόμει περαιτέρω την κεφαλαιακή θέση των τραπεζών και την ικανότητά τους να χρηματοδοτούν τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.

Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, στις προηγμένες οικονομίες το ΑΕΠ θα μειωθεί περίπου κατά 3,5% εφέτος και ο πληθωρισμός θα είναι σχεδόν μηδενικός, ενώ το ποσοστό ανεργίας έφθασε ήδη το 10,2% στις ΗΠΑ τον Οκτώβριο και το 9,7% στη ζώνη του ευρώ το Σεπτέμβριο.

Έτσι η τελευταία αναταραχή μετεξελίχθηκε σε παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, τη μεγαλύτερη από τη δεκαετία του 1930.

Η συγκριτική ανάλυση των κρίσεων των τελευταίων 80 ετών οδηγεί στη διαπίστωση ότι όταν η οικονομική κρίση συνδέεται με χρηματοπιστωτική κρίση, όπως συνέβη το 1929 και όπως συμβαίνει και σήμερα, η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας είναι πιο έντονη και παρατεταμένη, ενώ η ανάκαμψη εν συνεχεία είναι ασθενέστερη και βραδύτερη.

Το ίδιο ισχύει και όταν υπάρχει σημαντικός συγχρονισμός της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως. Παράλληλα, όταν η οικονομία των ΗΠΑ - με το μεγάλο μέγεθος και τις πολλαπλές διεθνείς διασυνδέσεις της - βρίσκεται στο επίκεντρο της κρίσης (όπως τόσο το 1929 όσο και σήμερα), ο συγχρονισμός αυτός είναι σχεδόν αναπόφευκτος.» (Μαθιοπούλου Μ., 12/3/2009, σελ. 97-132)

4.4 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

«Είναι ευτύχημα ότι το παγκόσμιο εύρος και το βάθος των προβλημάτων του χρηματοπιστωτικού τομέα καθώς και η στενή διασύνδεση και αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών οδήγησαν πρόσφατα τη διεθνή κοινότητα (κυβερνήσεις, κεντρικές τράπεζες, φορείς εποπτείας και διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς) σε συντονισμένες και τολμηρές παρεμβάσεις, που δεν έχουν ιστορικό προηγούμενο.

Οι παρεμβάσεις αυτές επιδίωκαν και επιδιώκουν να αμβλύνουν τους χρηματοπιστωτικούς κραδασμούς και να περιορίσουν τις δυσμενείς επιπτώσεις τους στον πραγματικό τομέα της οικονομίας. Επίσης, οι παρεμβάσεις αποβλέπουν να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος στους κινδύνους που συνεπάγεται η επιδείνωση των μακροοικονομικών μεγεθών.

Παράλληλα, εντάθηκαν και σημείωσαν αξιόλογη πρόοδο οι διεθνείς διαβουλεύσεις για μια μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που

θα διορθώσει τις αδυναμίες και θα ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα παρόμοια φαινόμενα γενικευμένης αστάθειας να εμφανιστούν και πάλι στο μέλλον.

Η άμεση, εκτεταμένη και συχνά συντονισμένη εφαρμογή σειράς συμβατικών και μη συμβατικών μέτρων νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής απέτρεψε αφενός την κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, κατά την έξαρση της κρίσης στα τέλη του 2008, και αφετέρου μια ακόμη μεγαλύτερη υποχώρηση του ΑΕΠ το 2009.

Ήδη υπάρχουν σημεία ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας από το τρίτο τρίμηνο εφέτος. Επίσης, είναι σημαντικό ότι ορισμένες αναδυόμενες οικονομίες (κυρίως η Κίνα και η Ινδία) επηρεάστηκαν μεν δυσμενώς από την κρίση, αντέδρασαν όμως αποφασιστικά και διατήρησαν σχετικά υψηλούς, αν και επιβραδυνόμενους, ρυθμούς ανάπτυξης. Έτσι, όπως εκτιμά το ΔΝΤ, η μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ θα περιοριστεί περίπου στο 1% εφέτος.

Αυτοί οι δύο παράγοντες, δηλαδή η συντονισμένη αντίδραση της διεθνούς κοινότητας και η ύπαρξη αναδυόμενων οικονομιών με μεγάλο βάρος και δυναμισμό δεν υπήρχαν το 1929. Ειδικότερα, το ότι η αντίδραση πολιτικής ήταν αποτελεσματική αυτή τη φορά αντανακλά το γεγονός ότι από τη δεκαετία του 1930 μέχρι τις παραμονές της σημερινής κρίσης τόσο οι οικονομολόγοι όσο και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής διδάχτηκαν από τα λάθη του παρελθόντος.

Παρά τις αδυναμίες που και τώρα ανεφάνησαν τόσο στην οικονομική επιστήμη, καθώς τα περισσότερα υποδείγματα δεν μπόρεσαν να προβλέψουν το εύρος και το βάθος της κρίσης, όσο και στη λειτουργία και το ρυθμιστικό πλαίσιο των χρηματοπιστωτικών αγορών, θα πρέπει να παραδεχθούμε τα εξής:

- Πρώτον, η μακροοικονομική πολιτική είχε (και έχει) πλέον στη διάθεσή της σημαντικά εργαλεία για την αντιμετώπιση των οικονομικών διακυμάνσεων.
- Δεύτερον, οι σύγχρονες αντιλήψεις για το ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής (όπως π.χ. αποτυπώνονται στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης της ΕΕ) και για τα καθήκοντα της νομισματικής πολιτικής (όπως αυτά ασκούνται από ανεξάρτητες κεντρικές τράπεζες και με βασικό σκοπό

τη σταθερότητα των τιμών) εφαρμόστηκαν χωρίς δογματισμό, με εντυπωσιακή ευελιξία και ταχύτητα.

- Τρίτον, η θεσμοθετημένη εγγύηση των καταθέσεων ουσιαστικά απέτρεψε φαινόμενα πανικού των καταθετών, ενώ το διεθνές νομισματικό σύστημα δεν αποτέλεσε εμπόδιο για αποτελεσματικές αντιδράσεις πολιτικής (αντίθετα από ό, τι είχε συμβεί με τον κανόνα χρυσού κατά την κρίση του 1929).»(Λαφαζάνης Π., 20/11/2007,σελ.37)

4.5 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ-ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΟΔΟΥ

«Η ανάκαμψη ωστόσο παραμένει μέχρι στιγμής βραδεία και εύθραυστη, καθώς η ανεργία συνεχίζει να αυξάνεται, η εξυγίανση των ισολογισμών των τραπεζών από προβληματικά στοιχεία του ενεργητικού τους δεν έχει ολοκληρωθεί και οι οικονομικές προοπτικές εξακολουθούν να περιβάλλονται από σημαντική αβεβαιότητα.

Η διάρκεια και η σταθερότητα αυτής της ανάκαμψης δεν είναι δεδομένες. Άλλωστε η εν εξελίξει τεράστια διόγκωση του δημόσιου χρέους των ανεπτυγμένων χωρών θα καταστήσει αναγκαίο να αρχίσει, εντός της επόμενης διετίας, να ασκείται πολιτική δημοσιονομικής σταθεροποίησης, η οποία θα διαρκέσει αρκετά χρόνια.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στη ζώνη του ευρώ το ακαθάριστο δημόσιο χρέος θα αυξηθεί κατά 20 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μέσα σε τρία χρόνια, δηλαδή μεταξύ του τέλους του 2007 και του 2010. Επίσης, με βάση τις παρούσες τάσεις (δηλαδή χωρίς αλλαγή πολιτικής) το ακαθάριστο δημόσιο χρέος θα προσεγγίσει το 100% του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ έως το 2014, δηλαδή θα αυξηθεί περίπου κατά 30 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το τέλος του 2007.

Καθώς λοιπόν τα μέτρα πολιτικής έχουν οδηγήσει σε πρωτοφανή αύξηση της ρευστότητας και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, έχει ευρέως

αναγνωριστεί η ανάγκη έγκαιρης εφαρμογής μιας στρατηγικής εξόδου από τα έκτακτα μέτρα. Αυτό όμως θα γίνει μόλις υπάρξει διατηρήσιμη βελτίωση των χρηματοπιστωτικών συνθηκών και του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, προκειμένου να αποφευχθούν οι κίνδυνοι για τη μακροοικονομική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Ειδικότερα:

- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (18-19 Ιουνίου 2009) αποφάσισε ότι- όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική -απαραίτητο στοιχείο μιας στρατηγικής εξόδου από τις παρούσες συνθήκες υψηλών ελλειμμάτων και υψηλού δημόσιου χρέους είναι η υιοθέτηση αξιόπιστων μεσοπρόθεσμων σχεδίων δημοσιονομικής εξυγίανσης, τα οποία θα περιλαμβάνουν, όπου αυτό είναι αναγκαίο, και μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Ο χρονικός ορίζοντας και ο ρυθμός της δημοσιονομικής εξυγίανσης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις οικονομικές συνθήκες σε κάθε κράτος-μέλος και το ύψος του διαρθρωτικού ελλείμματος και του χρέους.
- Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει επεξεργαστεί ένα πλαίσιο αρχών και συγκεκριμένα κριτήρια για την απόσυρση των μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής, στο βαθμό που θα βελτιώνεται το μακροοικονομικό περιβάλλον και θα ομαλοποιούνται οι συνθήκες στις αγορές. Τα βασικά χαρακτηριστικά και ο χρόνος εφαρμογής της στρατηγικής εξόδου θα προσδιοριστούν κυρίως από την ανάγκη αφενός να διασφαλιστεί η σταθερότητα των τιμών σε μεσοπρόθεσμη βάση και αφετέρου να μειωθεί προοδευτικά η εξάρτηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τα έκτακτα μέτρα, καθώς θα βελτιώνονται οι χρηματοπιστωτικές συνθήκες.
- Επίσης, σύμφωνα με τους προβληματισμούς που συζητήθηκαν στην ετήσια σύνοδο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (6-7 Οκτωβρίου), η προσπάθεια αντιμετώπισης των διαρθρωτικών προβλημάτων του χρηματοπιστωτικού τομέα διεθνώς πρέπει να παραμείνει κορυφαία προτεραιότητα. Παράλληλα, καθώς θα αυξάνεται η ροπή προς αποταμίευση στις ΗΠΑ, απαιτείται να δοθεί έμφαση, από τις χώρες που σήμερα έχουν

μεγάλα πλεονάσματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, στην αύξηση της σχετικής βαρύτητας της εγχώριας ζήτησης. Επίσης, είναι ανάγκη η προσπάθεια αναμόρφωσης της παγκόσμιας οικονομίας μετά την κρίση να στηριχθεί στη συνέχιση της διευρυμένης διεθνούς οικονομικής συνεργασίας που αναπτύχθηκε τον τελευταίο καιρό, στην ενίσχυση του πλαισίου κανόνων και εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα και στην ενδυνάμωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος.»(Ε.Σ, 10/12/2009, σελ.4-7)

4.6 ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

«Όσον αφορά τη δημιουργία μιας καινούργιας αρχιτεκτονικής για το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι βασικοί στόχοι αφορούν στα εξής: ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, πιο αποτελεσματική εποπτεία, προώθηση της χρηστής λειτουργίας των αγορών και της προστασίας των συμφερόντων των επενδυτών και των καταναλωτών, διεύρυνση της διεθνούς συνεργασίας, μεταρρύθμιση των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών (όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα). Ιδιαίτερη σημασία έχει, επίσης, η αντιμετώπιση τριών σοβαρών προβλημάτων που συνετέλεσαν στην εκδήλωση ή την εξάπλωση της σημερινής κρίσης:

- Πρώτον, χρειάζεται τιθάσευση της μυωπικής συμπεριφοράς των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των επενδυτών. Πρέπει δηλαδή να εξουδετερωθούν τα κίνητρα που οδηγούν σε υπερβολική προσήλωση στις βραχυπρόθεσμες αποδόσεις και ανταμοιβές και σε αδιαφορία για τις πιο μακρόπνοες στοχεύσεις, από τις οποίες όμως εξαρτώνται η σταθερότητα του συστήματος και η κοινωνική ευημερία. Η μυωπική νοοτροπία οδηγεί σε στρεβλή εκτίμηση των κινδύνων ή των ζημιών που θα προκύψουν, εάν οι κίνδυνοι επαληθευθούν.
- Δεύτερον, χρειάζεται να ελαττωθεί η λεγόμενη υπερκυκλικότητα του πιστωτικού συστήματος, δηλαδή η εν δυνάμει ικανότητά του να

μεγεθύνει τις διακυμάνσεις του μακροοικονομικού κύκλου, οι οποίες ανατροφοδοτούν τη χρηματοπιστωτική αστάθεια.

- Τρίτον, χρειάζεται ουσιαστική ενίσχυση της διαφάνειας. Αυτό ισχύει για όλα τα τμήματα και τις πτυχές της λειτουργίας του πιστωτικού συστήματος, από τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και τους ισολογισμούς των τραπεζών έως τους οίκους αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, τα πρότυπα ελέγχου και αξιολόγησης, τους κανόνες και τις μεθόδους εποπτείας. Η διαφάνεια αποτελεί βασικό προαπαιτούμενο για την αποτελεσματική λειτουργία των αγορών και μπορεί να τις προφυλάξει από υπερβολές, όταν οι αγορές κινούνται ανοδικά, ή από πιστωτική ασφυξία, όταν οι αγορές υποχωρούν. Ακόμη, η διαφάνεια περιορίζει τη λεγόμενη “συμπεριφορά αγέλης”. Για την ενίσχυση της διαφάνειας απαιτούνται αυστηρότεροι και πιο αποτελεσματικοί κανόνες κοινοποίησης των πληροφοριών για τα σύνθετα πιστωτικά προϊόντα, καθώς και μεγαλύτερη δημοσιότητα των στοιχείων και των πληροφοριών για οργανισμούς με συστημική σημασία, οι οποίοι δεν εντάσσονται σε πλαίσιο κανονιστικής εποπτείας (όπως είναι τα hedge funds).

Σε αρμονία με αυτές τις γενικές κατευθύνσεις, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε τον Ιούνιο τις βασικές εισηγήσεις της υπό τον Jacques de Larosière Επιτροπής και αποφάσισε να δημιουργηθούν νέοι εποπτικοί φορείς. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της μακροπροληπτικής εποπτείας δημιουργείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου, στο οποίο τον κύριο λόγο θα έχουν η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Το Συμβούλιο αυτό θα αξιολογεί δυνητικές απειλές κατά της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και οσάκις χρειάζεται θα προειδοποιεί και θα εκδίδει συστάσεις για δράση.

Στο πλαίσιο εξάλλου της μικροπροληπτικής εποπτείας συγκροτείται το Ευρωπαϊκό Σύστημα Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας, το οποίο θα περιλαμβάνει τρεις νέες ευρωπαϊκές εποπτικές αρχές: την Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή, την

Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων και την Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών.

Κύριος στόχος είναι η αναβάθμιση της ποιότητας και της συνοχής της εποπτείας σε εθνικό επίπεδο, η καλύτερη επιτήρηση των διασυνοριακών ομίλων μέσω της ολοκλήρωσης της σύστασης σωμάτων εποπτών, καθώς και η εκπόνηση κοινού ευρωπαϊκού εγχειριδίου κανόνων, που θα εφαρμόζεται σε όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ενιαίας Αγοράς. Οι νέοι θεσμοί, που επιδιώκεται να λειτουργήσουν εντός του 2010, θα αποτελέσουν ένα σημαντικό βήμα προς το 'ενιαίο' της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα.» (Ε.Σ, 10/12/2009, σελ.10-14)

4.7 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1929 ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ : ΔΙΑΦΟΡΕΣ - ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

«Η ελληνική οικονομία δεν βρέθηκε βεβαίως στο επίκεντρο της παγκόσμιας κρίσης – ούτε το 1929 ούτε σήμερα. Ωστόσο, και τότε και τώρα αποτέλεσε αντικείμενο της διεθνούς προσοχής λόγω των δημοσιονομικών της προβλημάτων.

Το 1929 η Ελλάδα είχε μια οικονομία κυρίως αγροτική, με βασικά εξαγωγίμα προϊόντα τη σταφίδα και τον καπνό, ενώ έφερνε ακόμη το βάρος της ενσωμάτωσης των προσφύγων. Ωστόσο, είχε αρχίσει να μπαίνει σε μια διαδικασία εκσυγχρονισμού, χάρη και στο σχετικά υψηλό επίπεδο επαγγελματικής ειδίκευσης αλλά και επιχειρηματικότητας που χαρακτήριζε τους πρόσφυγες. Ταυτόχρονα, τη διετία 1927-1928 είχε εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής και νομισματικής εξυγίανσης, υπό το άγρυπνο μάτι της Κοινωνίας των Εθνών, που είχε οδηγήσει σε μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, του πληθωρισμού και της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής έναντι της στερλίνας. Το 1928 ιδρύθηκε – όπως είχε ζητήσει η Κοινωνία των Εθνών – η Τράπεζα της Ελλάδος ως κεντρική-εκδοτική τράπεζα, ενώ η δραχμή επανήλθε στον κανόνα χρυσού-συναλλάγματος, με de

jure σταθεροποίηση της ισοτιμίας έναντι της στερλίνας κοντά στην ισοτιμία της αγοράς.

Η παγκόσμια κρίση γρήγορα οδήγησε σε μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, των εξαγωγών και της απασχόλησης, καθώς και σε σημαντικές πιέσεις στο δημόσιο έλλειμμα. Παράλληλα, μεταξύ του 1931 και του 1936 μεταβλήθηκε επανειλημμένα η πολιτική συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ από τις αρχές του 1932 έως και τις αρχές του 1940 η ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπιζε σταθερά το πρόβλημα της εξυπηρέτησης του εξωτερικού δημόσιου χρέους, με διαδοχικές διαπραγματεύσεις με τους δανειστές της χώρας στο Λονδίνο και με την Κοινωνία των Εθνών, προκειμένου να επιτύχει αναστολή της πληρωμής των τόκων.

Οι συνέπειες της κρίσης άρχισαν να μετριάζονται από το 1933. Η κρίση επιτάχυνε τις διαδικασίες αναμόρφωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, καθώς επιβίωσαν οι πιο εύρωστες τράπεζες. Η κρίση του τραπεζικού συστήματος δυνάμωσε τη θέση της Τράπεζας της Ελλάδος ως «τράπεζας των τραπεζών», ενώ επέβαλε τη διαμόρφωση, το 1931, ενός αυστηρού εποπτικού πλαισίου.

Η ελληνική οικονομία του 2009 είναι κυρίως μια οικονομία υπηρεσιών, τόσο παραδοσιακών, όπως ο τουρισμός και η ναυτιλία, όσο και πιο σύγχρονων, όπως οι τηλεπικοινωνίες και οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Με την υιοθέτηση του ευρώ, δεν υπάρχει πια εθνική πολιτική συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η εισροή κεφαλαίων υποστηρίζεται και από τους πόρους των Διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ, ενώ ο γεωργικός τομέας ενισχύεται από την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Ωστόσο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παραμένει – όπως και στη δεκαετία του 1930 – βασικό πρόβλημα, που δεν είναι πια δυνατό να αντιμετωπιστεί με υποτίμηση της δραχμής ή με συμφωνίες ‘εμπορικών συμψηφισμών’ (clearing).

Αντιθέτως, το πρόβλημα αυτό απαιτεί πολιτική διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, που θα διευρύνουν την παραγωγική βάση και θα προωθήσουν την εξωστρέφεια της οικονομίας. Το δημόσιο έλλειμμα και χρέος δεν αποτελούν μια αντικείμενο διαπραγματεύσεων με τους ξένους 'ομολογιούχους' και με την Κοινωνία των Εθνών. Γίνονται όμως αντικείμενο διαβούλευσης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή βάσει των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και απαιτούν αξιόπιστη δημοσιονομική πολιτική.

Οι δημοσιονομικές εξελίξεις κρίνονται επίσης καθημερινά στις διεθνείς αγορές, οι οποίες διαμορφώνουν τη διαφορά αποδόσεων μεταξύ των κρατικών ομολόγων της Ελλάδος και εκείνων των άλλων χωρών και τελικά καθορίζουν το κόστος δανεισμού του Δημοσίου.

Σ' αυτές τις συνθήκες βρήκε η σημερινή παγκόσμια κρίση την ελληνική οικονομία. Οι επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση είναι σημαντικές, αλλά – όπως και το 1929 – όχι τόσο μεγάλες όσο σε άλλες χώρες.

Οι επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά είναι πολύ μεγαλύτερες, αλλά στην πραγματικότητα μόνο κατά ένα μέρος είναι γνήσιες επιπτώσεις της κρίσης, καθώς κατά τα άλλα αντανακλούν χρόνιες παθογένειες στο σύστημα κατάρτισης του κρατικού προϋπολογισμού και στους μηχανισμούς ελέγχου των δαπανών και είσπραξης των φόρων.»(Προβόπουλου Γ., 12/11/2009, σελ.7-10)

4.8 ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

«Όπως τόνισε και πρόσφατα η Τράπεζα της Ελλάδος, η κρίση έχει αναδείξει τις χρόνιες μακροοικονομικές ανισορροπίες και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, κορυφαία εκδήλωση των οποίων είναι τα μεγάλα "δίδυμα" ελλείμματα (το δημοσιονομικό και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) και χρέη (το δημόσιο και το εξωτερικό). Όσες μάλιστα χώρες χαρακτηρίζονται από 'δίδυμα' ελλείμματα και χρέη αντιμετωπίζουν

σοβαρό κίνδυνο να είναι πολύ δυσχερέστερη και πιο αργή η έξοδος από την κρίση και να υπάρξει έτσι μια παρατεταμένη περίοδος χαμηλών ρυθμών ανάπτυξης.

Γι αυτό επείγει η εφαρμογή ενός συγκροτημένου μεσοπρόθεσμου σχεδίου, που θα περιλαμβάνει τολμηρές αλλά αναγκαίες μεταρρυθμίσεις.

Έχω υποστηρίξει ότι βασικός άξονας του προγράμματος πρέπει να είναι: "φρένο στα ελλείμματα – επιτάχυνση στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις". Με την επιλογή αυτή πιστεύω ότι μπορεί να επιτευχθεί η δημοσιονομική εξυγίανση με τρόπο που δεν θα παραβλάπτει, αλλά αντίθετα θα τονώνει την αναπτυξιακή προοπτική της οικονομίας.

Ειδικά όσον αφορά το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος, που αποτελούσαν σημαντικά προβλήματα τη δεκαετία του 1930 και που έχουν φθάσει σε πολύ υψηλά επίπεδα σήμερα, η δημοσιονομική προσαρμογή θα πρέπει να έχει στόχο από το 2010 τη μείωση του "διαρθρωτικού" δημοσιονομικού ελλείμματος (δηλαδή του ελλείμματος όπως εκτιμάται αφού αφαιρεθούν οι επιδράσεις του οικονομικού κύκλου αλλά και προσωρινών μέτρων ή παραγόντων) κατά 1,5-2% του ΑΕΠ ετησίως.

Μάλιστα, για να υπάρξει αξιόπιστη, αισθητή και γρήγορη βελτίωση και να αντιστραφεί το αρνητικό κλίμα, θα απαιτηθεί εντονότερη προσπάθεια κατά τη διετία 2010-2011. Θα απαιτηθεί δηλαδή σωρευτική μείωση του διαρθρωτικού ελλείμματος κατά 5 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Επιπλέον, χρειάζεται να επιτευχθούν μεγάλα πρωτογενή πλεονάσματα για να μειωθεί ουσιαστικά το δημόσιο χρέος σε λογικό βάθος χρόνου.

Όπως κατά προσέγγιση υπολογίζεται, εάν επιτευχθεί εξάλειψη της σπατάλης και της φοροδιαφυγής σταδιακά εντός 10 ετών, το δημοσιονομικό όφελος θα μπορούσε να είναι της τάξεως των 3 έως 5 δισεκ. ευρώ ή 1,2% έως 2,2% του ΑΕΠ ετησίως.

Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, η δημοσιονομική προσαρμογή που βασίζεται κατά κύριο λόγο στον περιορισμό και εξορθολογισμό των δαπανών συνεπάγεται αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των δημόσιων πόρων, επιτρέπει χαμηλότερη φορολογική επιβάρυνση που ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα και την προσφορά εργασίας και ενισχύει συνολικά την αξιοπιστία των μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών στοχεύσεων.

Στην Ελλάδα η διαρθρωτική δημοσιονομική προσαρμογή θα ήταν επομένως σκόπιμο να προέλθει περίπου κατά τα δύο τρίτα από την πλευρά των δαπανών και κατά το ένα τρίτο από την πλευρά των εσόδων, δηλαδή από την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Ταυτόχρονα, επιβάλλεται και η αναδιάρθρωση των δημόσιων δαπανών υπέρ των κατηγοριών εκείνων που προάγουν την οικονομική ανάπτυξη, όπως είναι οι δαπάνες για την παιδεία, την έρευνα και ανάπτυξη και τις υποδομές. Η αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος πρέπει επίσης να προχωρήσει με τολμηρά βήματα, καθώς μακροπρόθεσμα οι δημοσιονομικές επιπτώσεις από τη γήρανση του πληθυσμού αποτελούν οξύτατο πρόβλημα.

Για να συνοψίσω: Η δημοσιονομική εξυγίανση, αν είναι κατάλληλα ισορροπημένη και προωθηθεί με σθένος, θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη στις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της οικονομίας. Έτσι θα περιοριστούν το κόστος δανεισμού του Δημοσίου (αλλά και των επιχειρήσεων) και οι εκταμιεύσεις για την εξυπηρέτηση του χρέους, με αποτέλεσμα να εξοικονομηθούν πόροι για τη στήριξη της κοινωνικής συνοχής και την προώθηση των δημόσιων επενδύσεων.

Παράλληλα, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ταχείας απόδοσης, που βελτιώνουν τη συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας, θα αμβλύνουν τις επιπτώσεις της κρίσης και θα ενισχύσουν την ανάκαμψη. Αν αποσοβηθεί το δημοσιονομικό αδιέξοδο και ταυτόχρονα «πυροδοτηθεί» ο διαρθρωτικός αναπροσανατολισμός, θα δρομολογηθεί με σιγουριά το πολυετές σχέδιο προσαρμογής που χρειάζεται η ελληνική οικονομία.»(Αλογοσκούφης Γ.,3/8/2008,σελ.37)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΗΓΜΑ

5.1 Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ 21^ο ΑΙΩΝΑ

«Για τους κινδύνους που εγκυμονεί η κλιματική κρίση για την ανθρώπινη υγεία, προειδοποιεί για ακόμα μια φορά ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), τονίζοντας ότι οι κλιματικές αλλαγές είναι ένας από τους λόγους που παρατηρείται αύξηση στα κρούσματα ελονοσίας και δάγκειου πυρετού.

Τουλάχιστον 150.000 περισσότεροι άνθρωποι χάνουν κάθε χρόνο τη ζωή τους από ελονοσία, διαρροϊκές καταστάσεις, αβιταμίνωση αλλά και εξαιτίας των πλημμυρών λόγω των κλιματικών αλλαγών με τους περισσότερους από τους μισούς θανάτους να καταγράφονται στην Ασία.

Η ελονοσία ευθύνεται για τουλάχιστον 100.000 θανάτους κάθε χρόνο»(Αλεξόπουλος, 07/ 01/ 2010).

Αιτία η μετακίνηση μολυσμένων με τον ιό της ελονοσίας κουνουπιών από τους τροπικούς σε περιοχές με ψυχρότερα κλίματα, για λόγους επιβίωσης.

Σύμφωνα με τον ΠΟΥ κάθε χρόνο καταγράφονται και 50 εκατομμύρια περιπτώσεις μόλυνσης με τον ιό που προκαλεί τον δάγκειο πυρετό, σε ολόκληρο τον κόσμο.

Από αυτές, μισό εκατομμύριο θα χρειαστούν νοσηλεία, ενώ άλλες 12.500 περίπου περιπτώσεις θα καταλήξουν σε θάνατο.

Οι κλιματικές αλλαγές προκαλούν επίσης την αύξηση της στάθμης των θαλάσσιων υδάτων, τις συνεχείς εναλλαγές των καιρικών φαινομένων με πλημμύρες, ξηρασίες και καύσωνες και όλα αυτά βλάπτουν την ανθρώπινη υγεία.

Την ίδια ώρα μελέτη Αυστραλών επιστημόνων, προειδοποιεί ότι οι κλιματικές αλλαγές θα αυξήσουν τους κινδύνους τύφλωσης από καταρράκτη

λόγω της αύξησης των επιπέδων έκθεσης των οφθαλμών στις υπεριώδεις ακτίνες.

Αν και ο καταρράκτης θεραπεύεται με χειρουργική επέμβαση, η νόσος ευθύνεται για σχεδόν το 50% των περιπτώσεων τύφλωσης οι οποίες θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί, σύμφωνα με το ίδρυμα Fred Hollows.

Οι κλιματικές αλλαγές είναι ήδη παρούσες μέσα στις αίθουσες αναμονής των ιατρείων μας, στις αίθουσες των χειρουργείων και θα γίνουν μείζον πρόβλημα για τα συστήματα υγείας μέσα στα 10 επόμενα χρόνια, αναφέρεται στην ανακοίνωση του ιδρύματος.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας που γιορτάζει τα 60ά γενέθλιά του, αφιέρωσε την σημερινή ημέρα στις συνέπειες που έχει η υπερθέρμανση του πλανήτη, στην ανθρώπινη υγεία.

Το φαινόμενο συμβάλλει σε 150.000 θανάτους και σε πέντε εκατομμύρια κρούσματα ασθενειών-κυρίως μολυσματικών και αναπνευστικών-κάθε χρόνο, προειδοποιεί ήδη από το 2005 ο ΠΟΥ.

Παράλληλα η UNICEF, επισημαίνει ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής θα μπορούσαν να επιβαρύνουν δυσανάλογα την υγεία των παιδιών και των γυναικών.

Όπως σημειώνει σχεδόν 10 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 5 ετών πεθαίνουν κάθε χρόνο κυρίως από αιτίες που μπορούν να προληφθούν. Πολλές από αυτές τις αιτίες, περιλαμβανόμενης της ελονοσίας και της διάρροιας, είναι ευαίσθητες σε αλλαγές θερμοκρασίας και βροχοπτώσεων και μπορούν να εξαπλωθούν περισσότερο αν μεταβληθούν οι καιρικές συνθήκες.

Επιπλέον, οι γυναίκες και τα παιδιά πλήττονται δυσανάλογα από κυκλώνες και πλημμύρες, φαινόμενα τα οποία ειδικοί επί της αλλαγής του κλίματος λένε πως θα αυξηθούν σε ένταση και συχνότητα τα επόμενα χρόνια. Η καταστροφή κατοικιών, σχολείων και κέντρων υγείας από φυσικές καταστροφές μειώνουν τις υπηρεσίες προς τις οικογένειες, αναφέρει η UNICEF.

Οι ειδικοί επίσης προβλέπουν πως η αύξηση της θερμοκρασίας και η μετατόπιση των βροχοπτώσεων μπορούν να επηρεάσουν τη γεωργική παραγωγή, γεγονός που θα μπορούσε να μειώσει τη διαθεσιμότητα τροφής. Το 2006, περίπου το 36% των παιδιών σε όλο τον κόσμο ήταν είτε μέτρια είτε σοβαρά λιποβαρή.

Η έκθεση της προηγούμενης χρονιάς της Διακρατικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) διαπίστωσε πως ο υποσιτισμός και παρεπόμενες παθήσεις, συμπεριλαμβανόμενων εκείνων που σχετίζονται με την παιδική ανατροφή και ανάπτυξη, θα μπορούσαν να αυξηθούν καθώς το παγκόσμιο κλίμα μεταβάλλεται, επισημαίνει η UNICEF. Μειωμένα αποθέματα καθαρού νερού σε ορισμένες περιοχές θα μπορούσαν επίσης να επιτείνουν το φορτίο των γυναικών και των κοριτσιών που ζουν σε αγροτικές περιοχές και που συνήθως είναι υπεύθυνες για τη μεταφορά του νερού για μαγείρεμα και πλύσιμο.

Η UNICEF πιστεύει πως τα παιδιά και οι γυναίκες πρέπει να έχουν λόγο στην εύρεση λύσεων για την άμβλυση και τη διαχείριση των κλιματικών αλλαγών. Οι γυναίκες πρέπει να έχουν πρόσβαση στις γνώσεις και τα απαραίτητα μέσα για να προστατέψουν τον εαυτό τους και τις κοινότητές τους.

Με αφορμή την σημερινή ημέρα το Υπουργείο Υγείας, ανακοίνωσε ότι θα καταθέσει προς δημόσια διαβούλευση το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη των περιβαλλοντικών κινδύνων που απειλούν την υγεία.

Στο Σχέδιο προβλέπεται, η ίδρυση Παρατηρητηρίου Περιβαλλοντικής Υγείας στα πλαίσια λειτουργίας του ΚΕΕΛΠΝΟ και σε συνεργασία με την Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας και η άμεση ενεργοποίηση του Κεντρικού Εργαστηρίου της Δημόσιας Υγείας με στόχο την εργαστηριακή υποστήριξη των περιβαλλοντικών ελέγχων και την υποστήριξη της επιδημιολογικής επιτήρησης και της επιδημιολογικής διερεύνησης των λοιμωδών νοσημάτων.

Δύο στους τρεις πολίτες δεν πιστεύουν ότι οι κυβερνήσεις τους και οι επιχειρηματικοί ηγέτες κάνουν τα σωστά βήματα ή επιλέγουν τους σωστούς

στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, σύμφωνα με διεθνή σφυγμομέτρηση που διενήργησαν από κοινού το Reuters και η εταιρία έρευνα της αγοράς Ipsos.

Τα συμπεράσματα της σφυγμομέτρησης, που διενεργήθηκε σε περίπου 24.000 πολίτες είκοσι τριών χωρών, το χρονικό διάστημα προς τη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Κλίμα στη Κοπεγχάγη, κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης και μετά από αυτήν, έδειξαν ότι το 65% των ερωτηθέντων δεν είναι ευχαριστημένο με τη μέχρι σήμερα πρόοδο και τις δράσεις για τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Μόνον το 35% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι οι κυβερνήσεις τους και οι επιχειρηματικοί ηγέτες πράττουν το σωστό - και μόνον σε τρεις χώρες το ποσοστό της θετικής "γνωμοδότησης" είναι υψηλότερο από αυτό της αρνητικής.

Οι χώρες αυτές ήταν η Κίνα, όπου το ποσοστό των θετικών απαντήσεων στην ερώτηση ότι "συμφωνείτε ότι η κυβέρνησή σας και οι επιχειρηματικοί ηγέτες λαμβάνουν τα σωστά βήματα και με το σωστό ρυθμό για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;" ανήλθε στο 86%, η Ινδία με ποσοστό θετικών απαντήσεων 60% και η Τουρκία με ποσοστό 54%.

Αντιθέτως, το υψηλότερο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων κατεγράφη στην Αργεντινή (84%), με τη Γαλλία στη τρίτη θέση (ποσοστό αρνητικών απαντήσεων 81%), τη Γερμανία στην έκτη θέση (76%), την Ιταλία στην όγδοη (74%), τη Βρετανία στη δωδέκατη (67%), τη Ρωσία στη δέκατη τέταρτη (65%), τις ΗΠΑ στη δέκατη έκτη (62%), τη Βραζιλία στη δέκατη ένατη (57%) και την Ιαπωνία στην εικοστή πρώτη (55%).

«Είναι σαφές ότι οι πολίτες, διεθνώς, δεν είναι ενθουσιασμένοι από τις ηγετικές ικανότητες των κυβερνήσεων και των επιχειρηματικών ηγετών στην αντιμετώπιση αυτού που αντιλαμβάνονται ως μια σοβαρή απειλή για τον κόσμο και τους εαυτούς τους»(Τ. Ράιτ.,11/10/2008)

Οι λύσεις που προτείνονται για την υπέρβαση της κρίσης από νεοφιλελεύθερους και σοσιαφιλελεύθερους και πολλούς περιβαλλοντολόγους, βασίζονται σε μια τεχνοκρατική προσέγγιση του θέματος, θεωρώντας ότι η

εξέλιξη της τεχνολογίας και η παράλληλη ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) θα λειτουργήσει ως πανάκεια και ότι, έστω και την ύστατη στιγμή, θα αποτραπεί η γενικευμένη απειλή αφανισμού του ανθρωπίνου είδος. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μια απόπειρα Πρασινίσματος του καπιταλισμού. Παρόμοιες λύσεις προτείνει και η τρίτη έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής που μόλις δημοσιεύθηκε και εκφράζει τη συνισταμένη των απόψεων όλων των παραπάνω για τη δήθεν διέξοδο από την κρίση.

Από την άλλη πλευρά, πρόσφατες μελέτες αμφισβητούν τη δυνατότητα των εναλλακτικών πηγών ενέργειας να καλύψουν την παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας, ιδιαίτερα αν θεωρηθούν δεδομένοι οι σημερινοί ρυθμοί ανάπτυξης στα πλαίσια του συστήματος της οικονομίας ανάπτυξης. Ας δούμε όμως μερικά από τα προβλήματα που συνοδεύουν τη χρήση των ΑΠΕ.

Καταρχήν, ως προς τις δυνατότητες της αιολικής ενέργειας, τίθεται ολοένα και πιο συχνά το θέμα της μεταβλητότητας του ανέμου κατά τη διάρκεια του έτους, δηλαδή το γεγονός ότι για ορισμένα διαστήματα πνέουν ισχυροί άνεμοι ενώ τον υπόλοιπο χρόνο η ένταση των ανέμων είναι μικρή ή αμελητέα. Έτσι, στη Γερμανία, που είναι η χώρα με τις περισσότερες ανεμογεννήτριες παγκοσμίως, αλλά και στη Δανία, έχει διαφανεί το σημαντικό πρόβλημα της ενσωμάτωσης της αιολικής ενέργειας στο ηλεκτρικό δίκτυο καθώς αυτή καλύπτει μόλις το 5% της ζήτησης. Καίτοι μια ανεμογεννήτρια τοποθετημένη σε μια ευνοϊκή τοποθεσία μπορεί να αγγίζει για μεγάλα χρονικά διαστήματα το 33% της μέγιστης παραγωγής της, η επίδοση αυτή δεν αντανακλά τη μέση ετήσια απόδοση του συστήματος που, στην πράξη, μεταφράζεται περίπου σε 17% της μέγιστης δυνατής παραγωγής, ενώ για ορισμένους μήνες το χρόνο, η απόδοση αυτή πέφτει μόλις στο 5%. Παρόμοια συμπεράσματα έχουν παρατηρηθεί σε πλήθος χωρών που επενδύουν σε αιολική ενέργεια.

Ένα πρόσθετο μειονέκτημα της αιολικής ενέργειας αλλά και των υπόλοιπων τεχνολογιών ΑΠΕ είναι η αδυναμία αποθήκευσης της ενέργειας που παράγουν. Κατά συνέπεια, κατά τα χρονικά διαστήματα που επικρατεί άπνοια

θεωρείται απαραίτητο να υπάρχει διαθέσιμος ένας εναλλακτικός τρόπος παραγωγής ενέργειας υπό μορφή εφεδρείας. Παρόμοιο πρόβλημα αντιμετωπίζουν και τα φωτοβολταϊκά συστήματα παραγωγής ηλεκτρισμού, τα οποία, αν δεν υπάρχει δυνατότητα για μαζική αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας, σε περιόδους ισχνής ηλιοφάνειας δεν μπορούν παρά να λειτουργήσουν ως συμπληρωματικά προς τις παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής ενέργειας.

Σκεπτικισμός υπάρχει και για το κατά πόσο μπορεί να αποδώσει καρπούς η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με εκμετάλλευση της θερμότητας του ήλιου. Η ιδέα αυτή βασίζεται στη χρήση ηλιακών εγκαταστάσεων στην έρημο της Σαχάρας και στη μεταφορά της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη. Εκτός από τις τεράστιες απώλειες που προκύπτουν κατά τη μεταφορά ενέργειας, μειωμένη είναι η ικανότητα παραγωγής ενέργειας κατά την περίοδο του χειμώνα, όταν, ακόμα και σε ευνοϊκές τοποθεσίες, η παραγωγή πέφτει στο 20% από την αντίστοιχη κατά την καλοκαιρινή περίοδο.

Συμπερασματικά, οι μελέτες δείχνουν ότι οι τεχνολογίες ΑΠΕ μπορούν στην καλύτερη περίπτωση να συνεισφέρουν γύρω στο 25% της συνολικής κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό θα συνεχίζει να καλύπτεται μέσω των παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής από λιθάνθρακα ή από πυρηνική ενέργεια, ενώ όπως προκύπτει από τις αναφορές της IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change), για να διατηρηθούν οι εκπομπές διοξειδίου σε ασφαλή επίπεδα, το ανεκτό επίπεδο παραγωγής ηλεκτρισμού μέσω των παραδοσιακών μεθόδων πρέπει να μειωθεί περίπου στο 3% της σημερινής παραγωγής στα αναπτυγμένα κράτη!

Μικρές είναι και οι προοπτικές αντικατάστασης των παραδοσιακών υγρών καυσίμων από ΑΠΕ για την κάλυψη της ενεργειακής ζήτησης. Το μεγαλύτερο μέρος ανανεώσιμων υγρών καυσίμων μπορεί να προέλθει από τη μετατροπή ξυλώδους βιομάζας σε αιθανόλη. Η κυρίαρχη άποψη μεταξύ ερευνητών είναι ότι η μελλοντική παραγωγή αιθανόλης μπορεί να φθάσει να

προσφέρει 7 GJ (δισεκατομμύρια Τζάουλ, μονάδα ενέργειας) από κάθε τόνο βιομάζας. Δεδομένου ότι η ετήσια κατανάλωση υγρών καυσίμων σε πλούσιες χώρες όπως η Αυστραλία αγγίζει περίπου τα 128 GJ, προκύπτει ότι κάθε άτομο πρέπει να καλλιεργεί περίπου 26 στρέμματα γης προκειμένου να καλυφθεί η ζήτηση των 16.3 τόνων βιομάζας ανά έτος. Συνεπώς, με απλούς υπολογισμούς προκύπτει ότι μέχρι το 2060, οπότε και ο συνολικός πληθυσμός της Γης αναμένεται να έχει ανέλθει στα 9 δισεκατομμύρια, οι απαιτούμενες φυτείες για την καλλιέργεια βιομάζας θα πρέπει να είναι συνολικά 234 δισ. στρέμματα. Το πρόβλημα εδώ είναι ότι τα καλλιεργήσιμα εδάφη του πλανήτη είναι 130 δισ. στρέμματα, με τις δασώδεις εκτάσεις να προσθέτουν άλλα 80 δισ. στρέμματα.» (Βεργόπουλος Κ., 2007,σελ. 136-141)

5.2 Η ΩΡΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΧΡΥΣΟΥ

«Από τον καιρό που οι δορυφόροι έστειλαν τις πρώτες εικόνες από το διάστημα, η γη πήρε το όνομα Μπλε πλανήτη από την έκταση που καταλαμβάνει το νερό κυρίως των θαλασσών και των ωκεανών. Μια προσεκτικότερη βέβαια ματιά δείχνει ότι μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό του νερού της γη είναι γλυκό, κατάλληλο για χρήση, και από αυτό μόνο το 0,33% είναι διαθέσιμο μια και το υπόλοιπο είναι εγκλωβισμένο στους πόλους.

Τους περασμένους αιώνες οι μικροί πληθυσμοί, η μικρή ανάπτυξη και επομένως οι μικρές ανάγκες δεν δημιουργούσαν πίεση στους υδατικούς πόρους.

Αντίθετα, το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, τεράστιες αλλαγές έχουν επέλθει που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη χρήση του νερού. Η συγκέντρωση πληθυσμού σε αστικά κέντρα, σε παράκτιες ζώνες (χωρίς διαθεσιμότητα υδατικών πόρων), οι αυξανόμενες ανάγκες για την αρδευόμενη γεωργία, η έκρηξη της βιομηχανικής παραγωγής και οι απαιτήσεις του σύγχρονου τρόπου ζωής, έχουν δεκαπλασιάσει τη ζήτηση του νερού μέσα σε έναν αιώνα. Σημειώνεται ότι η ζήτηση νερού στην Ευρώπη για διάφορες χρήσεις αυξήθηκε 6.5 φορές τα τελευταία 50 χρόνια

Παράλληλα μεγάλης έκτασης επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον έχουν υποβαθμίσει ή καταστρέψει σημαντικούς υδατικούς πόρους. Η υπεράντληση και η εισροή θαλασσινού νερού στους παράκτιους υδροφορείς, η εκτεταμένη ρύπανση από γεωργικές ή βιομηχανικές δραστηριότητες ή από αστικά κέντρα είναι μερικά γνωστά πια παραδείγματα μείωσης της διαθεσιμότητας των υδατικών πόρων.

Η αυξανόμενη πίεση για όλο και περισσότερο νερό για διάφορες χρήσεις δημιούργησε ένα άλλο πρόβλημα, αυτό της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος με την καταστροφή οικοσυστημάτων, της απώλειας βιοποικιλότητας και της υποβάθμισης της ποιότητας των φυσικών πηγών νερού.

Τα φαινόμενα αυτά ενισχύονται κατά τη διάρκεια περιόδων ακραίων μετεωρολογικών φαινομένων όπως είναι οι εμμένουσες ξηρασίες, αλλά και οι καταστροφικές πλημμύρες. Τα τελευταία χρόνια έντονα απασχολεί τη διεθνή επιστημονική κοινότητα αλλά και τους διεθνείς οργανισμούς η διαφαινόμενη αλλαγή στο κλίμα που σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από ανθρωπογενείς αιτίες.

Οι επιστήμονες φαίνεται να συγκλίνουν στις αναμενόμενες αλλαγές που θα προκαλέσει η κλιματική αστάθεια, με χρονικό ορίζοντα το 2050. Ιδιαίτερα για την Ευρώπη αναμένεται αύξηση της ετήσιας βροχόπτωσης κατά περίπου 10% για τη Βόρεια Ευρώπη, ενώ μείωση με το ίδιο ποσοστό ίσως και περισσότερο για τη Νότια Ευρώπη και την Μεσόγειο. Η θερμοκρασία και επομένως η δυνητική εξατμισοδιαπνοή αναμένεται να αυξηθούν κατά την ίδια χρονική περίοδο. Η θερμοκρασία αναμένεται να αυξηθεί κατά 2-3oC και επομένως η δυνητική η εξατμισοδιαπνοή κατά 15-20%.

Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι αναμένεται διαφορετική χρονική κατανομή των βροχοπτώσεων και αύξηση της συχνότητας των ακραίων γεγονότων ξηρασίας και πλημμυρών. Οι αναμενόμενες αυτές αλλαγές θα έχουν πολλαπλάσιες επιπτώσεις στη διαθεσιμότητα των υδατικών πόρων και η σχέση ζήτησης – διαθεσιμότητας θα γίνει περισσότερο αρνητική σε περιοχές με ευαίσθητο υδατικό ισοζύγιο. Σε διερευνήσεις τέτοιου είδους σε νησιά της

Μεσογείου προέκυψε αναμενόμενη μείωση της απορροής από 50% μέχρι και 70% που πραγματικά προκαλεί τρόμο.

Συνεπώς κάτω από τις παραπάνω συνθήκες τα φαινόμενα της υπεράντλησης των παράκτιων υδροφορέων θα ενισχυθούν και η επίσης αναμενόμενη ανύψωση της στάθμης της θάλασσας θα καταστρέψει σημαντικούς παράκτιους υπόγειους υδροφορείς στους οποίους κατά κύριο λόγο στηρίζεται η υδροδότηση αυτών των περιοχών της Μεσογείου.

Σημαντικό αρνητικό ρόλο στη σχέση ζήτησης – διαθεσιμότητας νερού, παίζει και η χρήση γης κυρίως των παράκτιων ζωνών που έχουν ως κύριο αποτέλεσμα τη μείωση της χωρητικότητας και της διηθητικότητας των λεκανών απορροής.

Εκτιμάται ότι στην Ευρώπη για κάθε δεκαετία περίπου 2% της γεωργικής γης μετατρέπεται σε αστική αδιαπέρατη επιφάνεια. Δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι περίπου 145 εκατομμύρια κάτοικοι, δηλαδή το 1/3 του συνολικού πληθυσμού της Μεσογείου κατοικούν σε παράκτιες ζώνες. Παράλληλα η πίεση για όλο και μεγαλύτερη κάλυψη για τις ανάγκες της πόλης περιορίζει τα ρέματα σε στενές ζώνες τεχνικά κατασκευασμένων αγωγών εντάσσοντας και υποτάσσοντας ζωντανούς οργανισμούς σε συνθήκες «σιδηρόφρακτων» περιορισμών. Έπρεπε να φτάσουμε στην τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα για να γίνει ευρέως κατανοητό ότι αυτή η τακτική είναι λανθασμένη. Μόλις πρόσφατα και μετά τις εκτεταμένες πλημμύρες στο Ρήνο 1993-1995 αποφασίστηκε να δοθεί μεγαλύτερη ζώνη για τον ποταμό με διεύρυνση του ζωτικού του χώρου, με στόχο την μείωση της στάθμης κατά την πλημμύρα σχεδιασμού κατά 30 cm το 2005 και 70 cm το 2020.

Μπροστά στη διαφαινόμενη αδυναμία κάλυψης της ζήτησης πολλές προτάσεις συζητούνται στα επιστημονικά συνέδρια χωρίς όμως να είναι εύκολο να μετατραπούν σε υλοποιήσιμα σχέδια. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών ο πληθυσμός της γης περί το 2025 αναμένεται να φτάσει στα 8 δισεκατομμύρια από το 2,5 που ήταν το 1950. Ινστιτούτα στρατηγικών

μελετών υποστηρίζουν ότι 480 εκατομμύρια άνθρωποι οι περισσότεροι στις φτωχές χώρες του κόσμου χρησιμοποιούν μη ανανεώσιμο νερό, δημιουργώντας μια εντεινόμενη κρίση νερού που μεταφράζεται σε κρίση τροφών.

Στόχος πολλών μελετών για τα μέλλον του νερού στη γη είναι εκτός από της αξιοποίησης νέων υδατικών πόρων διαδικασία όλο και πιο δύσκολη και οικονομικά δαπανηρή η αύξηση της αποδοτικότητας των συστημάτων νερού ή καλύτερα τα παραγωγικότητας του νερού. Με τον όρο αύξηση της αποδοτικότητας εννοούμε τη μείωση των πάσης φύσεως απωλειών από την πηγή μέχρι τα σημεία της κατανάλωσης ενώ με τον όρο παραγωγικότητα εννοούμε την οικονομική απόδοση π.χ. σε χρηματικές μονάδες της μονάδας όγκου νερού.

Η προσπάθεια αύξησης αυτών των δεικτών που δεν είναι εύκολη υπόθεση αλλά μπορεί να βοηθηθεί σημαντικά από την τεχνολογία δε μπορεί να αποτελέσει λύση απομονωμένη από τους στόχους κάθε κοινωνίας αλλά και της διαχείρισης του νερού που στηρίζεται σε πολλά κριτήρια που αφορούν τη κοινωνία και το περιβάλλον.

Αυτό είναι ίσως και το αδύνατο σημείο των Σχολών σκέψης που θεωρούν ότι πολλά προβλήματα διαμάχης για το νερό αλλά και επίλυσης διαφορών μπορούν αν λυθούν αν χρησιμοποιηθούν οι κανόνες της αγοράς. Θέματα όπως η δυνατότητα για ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στο νερό, η υποστήριξη των οικονομικά ασθενέστερων, η δίκαιη αναδιανομή κερδών, αλλά και η προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων π.χ. υδροβιότοποι δε φαίνεται να αντιμετωπίζονται επαρκώς αν επικρατήσουν και στο νερό οι συνθήκες αγοράς.

Βέβαια, για να είμαστε δίκαιοι, σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό το πείραμα πέτυχε, όπως για παράδειγμα οι τράπεζες νερού της Καλιφόρνια, όπου το νερό ακολουθεί τους νόμους του χρηματιστηρίου. Παρά το γεγονός αυτό, λόγω της πολυπλοκότητας της σχέσης του νερού με την κοινωνία και το περιβάλλον, η επιτυχία του παραπάνω πειράματος δε μπορεί να αποτελέσει κανόνα.

Το ερώτημα συνεπώς παραμένει: τι θα γίνει με το νερό τον 21ο αιώνα; Αν και κάθε περίπτωση ίσως έχει δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, εδώ μπορούν εντελώς επιγραμματικά να αναφερθούν κάποιες κατευθύνσεις λύσεων που δίνουν ελπίδα για το μέλλον.

Έτσι, όσον αφορά στις τεχνικές λεγόμενες λύσεις, αυτές μπορούν να αναζητηθούν στη διασύνδεση υδατικών συστημάτων, την αποδοτικότερη μεταφορά νερού, τη βελτίωση της αποδοτικότητας και παραγωγικότητας του νερού, την αξιοποίηση χαμηλής ποιότητας νερού ανακύκλωση, αφαλάτωση, κλπ, την αύξηση της χωρητικότητας των λεκανών απορροής, κ.α. Σημαντικότερα ίσως αποτελέσματα αναμένονται με διαχειριστικού τύπου προγράμματα που στοχεύουν στη μείωση της ζήτησης του νερού.

Για την υλοποίηση όλων αυτών με ένα συστηματικό τρόπο, αλλά και την αντιμετώπιση των δύσκολων συνθηκών που προέρχονται από ακραία γεγονότα και τις αναμενόμενες μονιμότερες φυσικές ή ανθρωπογενείς αλλαγές, κυρίαρχο στοιχείο είναι η αναγνώριση των επερχόμενων δυσκολιών και η οργάνωση κάθε χώρας με θεσμούς και μηχανισμούς, με συμμετοχικές διαδικασίες σε μια διαχείριση που στόχο θα έχει τη διατήρηση της ανάπτυξης.

Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της πορείας πρέπει να είναι ο μακροχρόνιος προληπτικός σχεδιασμός και η διαχείριση με ευέλικτα σχέδια προσαρμογής στις δυσμενέστερες συνθήκες που έρχονται. Για να χρησιμοποιήσουμε και τους σύγχρονους όρους της επιστήμης του νερού, αυτό που απαιτείται είναι η λεγόμενη Δυναμική Διαχείριση που εύκολα προσαρμόζεται στις συνθήκες που αλλάζουν και βασίζεται στην ολοκληρωμένη θεώρηση όλων των επιμέρους συστημάτων που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζουν τον κύκλο του νερού.

Στις εθνικές αυτές προσπάθειες σημαντικό ρόλο επίσης καλούνται να διαδραματίσουν και οι υπερεθνικοί οργανισμοί που πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες τους με περισσότερο γενναίες πρωτοβουλίες.»

(Βεργόπουλος Κ.,2007,σελ.142-148).

5.3 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δείχνει ως διέξοδο στην Ελλάδα, ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης Νουριέλ Ρουμπινί, σε άρθρο του που αναδημοσιεύει η βελγική γαλλόφωνη εφημερίδα L'Echo. Τίτλος του άρθρου: Η Ελλάδα έχει κυρίως ανάγκη από το ΔΝΤ20.

Όπως υποστηρίζει, ένα πρόγραμμα που θα προερχόταν από το ΔΝΤ θα βελτίωνε σημαντικά την αξιοπιστία της πολιτικής μείωσης των δαπανών και διαρθρωτικών αλλαγών. Αντίθετα μια ευρωβοήθεια δεν θα αρκούσε για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας στις αγορές, προσθέτει.

Ο Ντανιέλ Ρουμπινί αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι η Ελλάδα και η Πορτογαλία, Ιρλανδία και Ισπανία υποφέρουν από το διπλό πρόβλημα του ελλείμματος και του χρέους, κάτι που δεν κάνει την κατάστασή τους βιώσιμη.

Σύμφωνα με τον Ν. Ρουμπινί, η ένταξη αυτών των χωρών στην ευρωζώνη και η σύγκλιση τιμών ώθησε την απόδοση των ομολόγων τους στο επίπεδο των γερμανικών, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μία υπερβολική ανάπτυξη και κατανάλωση.

Επιπλέον, επισημαίνεται ότι οι οικονομίες αυτές υποφέρουν από πτώση των εξαγωγών τους εξαιτίας των υπερβολικά χαμηλών μισθών στην Ασία.

Σύμφωνα με τον Ν. Ρουμπινί, ένα πρόγραμμα που θα προερχόταν από το ΔΝΤ θα βελτίωνε σημαντικά την αξιοπιστία της πολιτικής μείωσης των δαπανών και διαρθρωτικών αλλαγών.

Αντίθετα, η Επιτροπή θα μπορούσε να επιβάλει δημοσιονομικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις μέσω χρηματοδότησης από την ΕΕ ή από την ΕΚΤ, αλλά δεν θα αρκούσε για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας της πολιτικής της κάθε χώρας.

Παράλληλα, σημειώνει οι αγορές θα έμεναν διστακτικές, ιδίως εάν τα μέτρα οδηγούσαν σε κοινωνική αναταραχή.

Ο ίδιος καταλήγει λέγοντας ότι η περίπτωση του ΔΝΤ θα ήταν προτιμότερη, αφού η βοήθειά του δίνεται τμηματικά υπό αυστηρές προϋποθέσεις για την εφαρμογή των μέτρων που έχουν ανακοινωθεί.

Μέχρι στιγμής, σχολιάζει, τόσο η Ελλάδα όσο και η ΕΕ έχουν αρνηθεί ότι έχουν ανάγκη μία τέτοια βοήθεια, φοβούμενες ότι αυτό θα αποτελούσε ένδειξη αδυναμίας και θα οδηγούσε σε στιγματισμό.

Οι διεθνείς αγορές φοβούνται ότι ο κίνδυνος θα μπορούσε να εξαπλωθεί από την Ελλάδα στην Ισπανία, στην Πορτογαλία και σε άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ.

Η ΕΕ και η ΕΚΤ ανησυχούν για τον κίνδυνο που θα συνοδεύει κάθε σχέδιο διάσωσης.

Για αυτό ακριβώς, τονίζει ο Ν. Ρουμπινί (καθηγητής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης), ένα αξιόπιστο πρόγραμμα του ΔΝΤ που θα συνδέει την οικονομική βοήθεια με την σταδιακή υλοποίηση των οικονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, αποτελεί μία καλή μέθοδο βοήθειας προς την Ελλάδα και τις άλλες χώρες.

Σχέδιο για την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα και άλλες αδύναμες οικονομίες της Ευρωζώνης επεξεργάζεται η Γερμανία από κοινού με τους Ευρωπαίους εταίρους της, σύμφωνα με σημερινό δημοσίευμα στην Wall Street Journal.

Συγκεκριμένα, η ΕΕ φέρεται να εξετάζει το ενδεχόμενο παροχής δανειακών εγγυήσεων σε μια προσπάθεια να καθησυχάσει τις αγορές όσον αφορά στην αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και να περιορίσει τις ανησυχίες για εξάπλωση των δημοσιονομικών προβλημάτων.

Όπως αναφέρει πηγή της εφημερίδας, το σχέδιο θα εφαρμοστεί εντός του πλαισίου της ΕΕ με την καθοδήγηση όμως της γερμανικής κυβέρνησης. Μάλιστα, ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε φέρεται να

συζήτησε πρόσφατα την ιδέα αυτή με τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) Ζαν-Κλοντ Τρισέ.

Εκπρόσωπος του γερμανικού υπουργείου Οικονομικών ανέφερε ότι δεν έχει ληφθεί κάποια απόφαση αναφορικά με τη χορήγηση βοήθειας, ενώ τόσο ο εκπρόσωπος του προέδρου της ΕΕ Χέρμαν βαν Ρομπέι όσο και η εκπρόσωπος της ΕΚΤ αρνήθηκαν να σχολιάσουν το θέμα.

Οι Ευρωπαίοι ηγέτες αναμένεται να ασχοληθούν με το ζήτημα της οικονομίας κατά τη Σύσκεψη Κορυφής αύριο στις Βρυξέλλες.

Η χθεσινή επίσκεψη της επιστροφής Τρισέ από την Αυστραλία πυροδότησε νέες φήμες περί πρωτοβουλιών για οικονομική διάσωση της Ελλάδας. Ο κ. Τρισέ, μετά την ολοκλήρωση της συνόδου του G7 είχε εκφράσει εμπιστοσύνη στα σχέδια της ελληνικής κυβέρνησης για μείωση του ελλείμματος. Ωστόσο, οι δηλώσεις του δεν κατάφεραν να αναπτερώσουν το ηθικό των επενδυτών.

Ο πρόεδρος της ΕΚΤ αποφάσισε να επισπεύσει το ταξίδι του στην Αυστραλία, ώστε να επιστρέψει εγκαίρως για να παραστεί στη σύνοδο. Είναι πιθανόν η Ε.Ε. να ζητήσει την ανάμειξη της ΕΚΤ και να στηρίξει οικονομικά την Ελλάδα, εκτιμά στρατηγικός αναλυτής στη Sumitomo Trust Bank.

Από την πλευρά του, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων ΕΤΕπ , Φιλίπ Μείστατ, σε δηλώσεις του τόνισε ότι η ΕΤΕπ δεν μπορεί να συμμετάσχει σε σχέδια οικονομικής βοήθειας κάποιας χώρας-μέλους της Ε.Ε. που αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα, καθώς η ΕΤΕπ χρηματοδοτεί μόνο οικονομικώς βιώσιμες επενδύσεις.

Από την άλλη πλευρά, ο νομπελίστας οικονομολόγος Τζόζεφ Στίγκλιτς - που εκτελεί χρέη συμβούλου της ελληνικής κυβέρνησης- θεωρεί ότι η χώρα δεν θα χρειασθεί οικονομική διάσωση, ενώ απηύθυνε έκκληση στις ευρωπαϊκές αρχές να παρέμβουν στις αγορές και να δώσουν ένα μάθημα στους κερδοσκόπους.

Ανάλογη είναι η άποψη του επικεφαλής οικονομολόγου της Deutsche Bank Τόμας Μάγερ. Σε δηλώσεις του στην εφημερίδα Bild, επισήμανε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει, κατ' εξαίρεση, να κάνει τα πάντα για τη σταθεροποίηση της Ελλάδας και του ευρώ... αλλά υπό τον όρο ότι η Ελλάδα θα καταβάλει από την πλευρά της προσπάθειες.

5.4 Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΦΤΩΧΙΑ

«Δύο εκθέσεις ισάριθμων διεθνών οργανισμών, του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη, και της UNICEF για την πρόοδο των εθνών το 1999, που δόθηκαν στη δημοσιότητα με διαφορά λίγων ημερών μέσα στον Ιούλη, διαπιστώνουν με αριθμούς αυτό που βιώνει καθημερινά η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων του πλανήτη: Τη φτώχεια, την εξαθλίωση και την εκμετάλλευση, που αυξάνονται με αλματώδεις ρυθμούς χρόνο με το χρόνο.

Βέβαια, και οι δύο οργανισμοί δεν τολμούν στα συμπεράσματά τους να απαντήσουν στο εύλογο ερώτημα: Γιατί συμβαίνουν όλα αυτά; Αντίθετα, περιπλέκουν τα πράγματα "κρυμμένοι" πίσω από λέξεις, όπως "παγκοσμιοποίηση" και "περιθωριοποίηση", με αποτέλεσμα και οι προτάσεις τους για την "επίλυση" αυτής της κατάστασης να αποδίδονται με... "σαφέστατες" δηλώσεις του τύπου "επαναδιαμόρφωση των πολιτικών και θεσμικών δομών". Αυτό συμβαίνει, όχι γιατί οι συντάκτες των εκθέσεων δεν γνωρίζουν την αιτία αυτής της κατάστασης, αλλά ακριβώς επειδή πληρώνονται για να την προστατεύσουν από την έκθεσή της στα μάτια των εργαζομένων, να τους αποπροσανατολίσουν, προβάλλοντας υποκριτικά λύσεις, στα πλαίσια του συστήματος που αναπαράγουν τη συγκεκριμένη πραγματικότητα σε μεγαλύτερες διαστάσεις, χωρίς καν να θίγουν την ουσία και το χαρακτήρα της.

Οι δύο εκθέσεις περιέχουν αναλυτικά νούμερα για επιμέρους τομείς της ανάπτυξης και των συνθηκών διαβίωσης στις διάφορες γωνιές του πλανήτη, που συμπληρώνουν, όπως θα δούμε αμέσως τώρα, το "παζλ" της αθλιότητας.

Αρέσει στους "εκσυγχρονιστές" αυτού του πλανήτη να παίζουν με τους αριθμούς και με τα νεύρα των ανθρώπων! Το κάνουν, όμως, όχι για να μας στείλουν στον ψυχολόγο μας αλλά για να καταφέρουν να κρύψουν τη δυστυχία των εργαζομένων πίσω από την "ευημερία" των αριθμών. Υπάρχουν, όμως, και εκείνοι οι αριθμοί που είναι αμείλικτοι. Αμείλικτοι για το κοινωνικό σύστημα που υπηρετούν, που συντηρούν και αναπαράγουν οι κάθε λογής εκμεταλλευτές και οι πολιτικοί τους εκπρόσωποι. Με αυτούς τους αμείλικτους, λοιπόν, αριθμούς θα ασχοληθούμε σήμερα, χωρίς όμως να ξεχνάμε αυτό που σκόπιμα ξεχνιέται συνήθως. Για κάθε άψυχο νούμερο που θα παρατεθεί, αντιστοιχούν πραγματικοί άνθρωποι, υπαρκτοί άνθρωποι, άνθρωποι στο κατώφλι του 2000, δυστυχώς...(Βεργόπουλος Κ., 2007,σελ.168-172)

«Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, με έκθεση που έδωσε στη δημοσιότητα στις 23 Σεπτέμβρη 1998 και με αφορμή τη μεγάλη οικονομική κρίση στην Ασία, τόνιζε ότι κατά το περσινό έτος, ο αριθμός των ημιαπασχολούμενων και των ανέργων σε όλο τον κόσμο ήταν 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι! Όπως τονιζόταν στην εν λόγω έκθεση, η κρίση στην Ασία - και μόνο αυτή - πρόσθεσε στην τεράστια στρατιά των αποκλήρων, ακόμα 10 εκατομμύρια άνεργους.

Χαρακτηριστικό επ' αυτού είναι το παράδειγμα της Ταϊλάνδης, όπου μέσα σε ένα χρόνο, η ανεργία από το 2% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού εκτινάχθηκε στο 6%. Το πιο απογοητευτικό, όμως, είναι ότι - στην ίδια πάντα έκθεση του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας του ΟΗΕ - διαπιστωνόταν ότι "τα επόμενα χρόνια η παγκόσμια κατάσταση εργασίας θα δεχθεί ακόμα ισχυρότερες πιέσεις..

Ένα χρόνο νωρίτερα, τον Οκτώβρη του 1997, με αφορμή την Παγκόσμια Μέρα για την Εξάλειψη της Φτώχειας, η UNICEF ησε τους πάντες άφωνους με τα στοιχεία που δημοσιοποίησε. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία

- Περίπου 1,3 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο πλήττονται από την φτώχεια, ενώ εξ αυτών τα 650.000.000 είναι παιδιά!

- Στις αναπτυσσόμενες χώρες το 1/3 των παιδιών κάτω των 5 ετών, δηλαδή 200.000.000 παιδιά, υποφέρουν από υποσιτισμό. Αποτέλεσμα: Ο υποσιτισμός είναι η αιτία που οδηγεί στο θάνατο 12.000.000 παιδιά ετησίως!
- Περίπου 250.000.000 παιδιά σε όλο τον κόσμο υποφέρουν από έλλειψη βιταμίνης "Α" με αποτέλεσμα, ετησίως, περίπου 250.000 παιδιά να τυφλώνονται.
- Ένας αριθμός που ξεπερνά τα 5.700.000 ανθρώπους έχουν γεννηθεί με κρετινισμό, επειδή οι μητέρες τους, έπασχαν από έλλειψη ιωδίου κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.

Στην πρόσφατη, δε, συνέλευση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εργασίας, στη Γενεύη, δόθηκε το ακόλουθο στοιχείο: Περισσότερο από 250.000.000 είναι τα παιδιά ηλικίας 5 έως 14 ετών (!) που εργάζονται σήμερα στις αναπτυσσόμενες χώρες του πλανήτη, ενώ από αυτά τα 60.000.000 εργάζονται κάτω από απάνθρωπες συνθήκες.

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Επισιτισμού, η UNICEF έδωσε στη δημοσιότητα στοιχεία που σοκάρουν. Τα στοιχεία αυτά πιστοποιούν ότι στον κόσμο της περίφημης "παγκοσμιοποίησης", κάθε (1) λεπτό της ώρας πεθαίνουν από την πείνα 12 νήπια...

Σύμφωνα λοιπόν με τη UNICEF και την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, η αντιμετώπιση των βασικών διατροφικών αναγκών, ισοδυναμεί με την κατ'ελάχιστον κατανάλωση 2.200 θερμίδων ημερησίως από τον άνθρωπο. Για εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους στον κόσμο κάτι τέτοιο μοιάζει με άπιαστο όνειρο. Και αυτό γιατί στις χώρες πέραν εκείνων που είναι ανεπτυγμένες βιομηχανικά, δηλαδή σε εκείνες τις χώρες που ζουν πάνω από 500 εκατομμύρια άνθρωποι, μετά βίας καταφέρνουν οι πληθυσμοί να τρέφονται με μόλις 2.000 θερμίδες ημερησίως.

Μερικά νούμερα είναι συγκλονιστικά:

- Στο Ιράκ, από τα 650.000 παιδιά που εξέτασαν τον περασμένο Αύγουστο οι υπηρεσίες της UNICEF τα 250.000 παιδιά ήταν υποσιτισμένα. Στην ίδια

χώρα, το εμπάργκο που έχουν επιβάλει οι ιμπεριαλιστές, οδηγεί στο θάνατο 7.000 ανθρώπους κάθε μήνα (!).

- Στη Ρουάντα υπολογίζεται ότι από τα 394.000 παιδιά που γεννήθηκαν μέσα στο 1997, τα 73.000 θα πεθάνουν από την πείνα πριν γίνουν 5 χρόνων.
- Στο Σουδάν η παιδική θνησιμότητα είναι 13 φορές μεγαλύτερη από το διεθνή μέσο όρο»(Βήχος Π.,15/10/1997, σελ.17)

Ένας πλανήτης δέσμιος των καπιταλιστών.

«Hέκθεση των "Γιατρών Χωρίς Σύνορα" που δημοσιεύθηκε στον Τύπο την 1η Οκτώβρη 1998 και η οποία αφορά μια μόνο χώρα, το Σουδάν, περιέχει στοιχεία που κόβουν την ανάσα: στο νότιο τμήμα της χώρας-λένε - αναφέρονται καθημερινά 120 θάνατοι εξαιτίας της πείνας. Ο καθημερινός δείκτης θνησιμότητας είναι δέκα φορές μεγαλύτερος από το όριο εκείνο, που, σύμφωνα με τα διεθνή στάνταρ, "κρούει τον κώδωνα του κινδύνου".

Ας σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα διεθνή επίπεδα ανθρωπιστικής βοήθειας, επείγουσα κατάσταση συνίσταται όταν σημειώνονται 2 θάνατοι ανά 10.000 κατοίκους. Όμως στην πόλη Μαπέλ του Σουδάν, ο καθημερινός δείκτης θνησιμότητας ήταν το περσινό καλοκαίρι 16 θάνατοι ανά 10.000 κατοίκους, ενώ οι εκτιμήσεις για το σύνολο της χώρας προέβλεπαν ότι θα εξακολουθούσαν να πεθαίνουν 4 - 12 άνθρωποι ανά 10.000 Σουδανούς...

Στην ίδια επίσης έκθεση σημειωνόταν ότι πολλά από τα παιδιά ζυγίζουν λιγότερο από το 60% του βάρους που αντιστοιχεί στο ύψος τους. Το 34% των παιδιών κάτω των 5 ετών είναι υποσιτισμένα, ενώ το ένα παιδάκι από τα 5 αποτελεί οξύ περιστατικό υποσιτισμού. Υπολογιζόταν, δε, ότι ο "εν κινδύνω πληθυσμός" της χώρας που έχει ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας ξεπερνά τα 2,6 εκατομμύρια

Πάντως, σε αυτή τη χώρα, μπορεί να μη φτάνει βοήθεια, αλλά φτάνουν οι βόμβες του ιμπεριαλισμού! Αυτή τη χώρα, το Σουδάν, βρήκε να βομβαρδίσει ο Κλίντον, απροειδοποίητα και στο όνομα της..."καταπολέμησης της τρομοκρατίας", πέρσι το καλοκαίρι...

Η έρευνα της Διεθνούς Οργάνωσης Καταναλωτών που δόθηκε στη δημοσιότητα το Μάρτη του 1998 δεν αφήνει περιθώρια εφησυχασμού. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη παράγραφος της έκθεσης που συντάχθηκε από την οργάνωση: "Κάτω από συνθήκες φτώχειας ζουν 1,3 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ολόκληρο τον κόσμο. Γι' αυτούς το να πουν ένα ποτήρι νερό που δεν είναι μολυσμένο, να φάνε περισσότερο από ένα γεύμα την ημέρα, να χρησιμοποιήσουν το λεωφορείο για να διανύσουν μια μικρή απόσταση στην πόλη τους και να έχουν στη διάθεσή τους βασικά αγαθά και υπηρεσίες αποτελούν περισσότερο πολυτέλεια παρά κάτι συνηθισμένο και κοινό»(Βήχος Π.,1/10/1998,σελ.23)

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στα συμπεράσματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης Κορυφής για τα τρόφιμα που έγινε στη Ρώμη το Νοέμβρη του 1996. Σύμφωνα, λοιπόν, με την Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες 800.000.000 άτομα υποφέρουν από χρόνια υποσιτισμό. Το ένα τέταρτο από αυτά τα άτομα - δηλαδή 200.000.000 - είναι παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών. Τι σημαίνουν όλα αυτά σε αριθμούς; Οτι κάθε μέρα πεθαίνουν από την πείνα σε όλον τον κόσμο 36.000 παιδιά, δηλαδή κάθε μια ώρα πεθαίνουν από την πείνα σε όλον τον κόσμο 1.480 παιδιά, δηλαδή κάθε λεπτό που περνάει, στον πλανήτη πεθαίνουν 25 παιδιά, από την πείνα... Κάθε σχόλιο περιττεύει!

Τι συμβαίνει στις ΗΠΑ και την Ευρώπη;

Το ερώτημα είναι το εξής: Τι γίνεται όμως και στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες; Το 1996, το αμερικανικό Ινστιτούτο Έρευνας και Διατροφής δημοσιοποίησε μια ακόμα έκθεση - σοκ: Στις ΗΠΑ ο αριθμός των πεινασμένων έφτασε από τα 20 εκατομμύρια ανθρώπους που ήταν το 1985, στα 30 εκατομμύρια το 1995. Δηλαδή μέσα στο ίδιο διάστημα που μεσουράνησαν και μεσουρανούν οι Ρίγκαν και Κλίντον...

Ας σημειωθεί ότι στις ΗΠΑ υπολογιζόταν πώς, μέχρι το Νοέμβρη του 1996, το πρόγραμμα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης για παροχή τροφίμων με

κουπόνια, αφορούσε 26 εκατομμύρια άτομα, δηλαδή το 10% του πληθυσμού. Οι αιτήσεις, δε, για συμμετοχή στο πρόγραμμα, σύμφωνα με την έρευνα που έγινε το 1995 σε 29 πόλεις των ΗΠΑ, είχαν αυξηθεί κατά 9% έναντι της προηγούμενης χρονιάς. Αυτά συμβαίνουν σε έναν κόσμο, όπου η τεχνολογία αύξησε την παγκόσμια παραγωγή κατά τουλάχιστον 80%, σε σχέση με τα επίπεδα παραγωγής της δεκαετίας του 60... Όμως στην Ευρώπη δεν είναι και πολύ πιο ρόδινη η κατάσταση.

Στη Γαλλία υπάρχουν 600.000 άστεγοι, εκ των οποίων οι 30.000 βρίσκονται μόνο στο Παρίσι. Επίσης 4 εκατομμύρια άνθρωποι διαμένουν σε καταλύματα, που χρειάζεται μεγάλη... φαντασία για να τα βαφτίσει κανείς σπίτια.

Στη Γερμανία η ανεργία έχει χτυπήσει την πόρτα στο 10% και πλέον του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Στη Μεγάλη Βρετανία πάνω από 1.500.000 εργαζόμενοι, αφού πετάχτηκαν στο περιθώριο και εξαρτώνται από τις κρατικές επιχορηγήσεις για να θρέψουν τα παιδιά τους, τώρα έχουν να αντιμετωπίσουν και τον Μπλέρ, που στο όνομα του "Τρίτου Δρόμου" θεωρεί... σπατάλη αυτές τις κοινωνικές δαπάνες.

Τι συμβαίνει, όμως στη Ρωσία μετά την κατάρρευση και αυτά που επακολούθησαν; Την απάντηση τη δίνει η Διεθνής Ομοσπονδία των Επιτροπών του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου. Στην τελευταία της έκθεση, που δημοσιεύθηκε πριν λίγους μήνες, και υπό τον τίτλο "Παγκόσμιες καταστροφές", η Ομοσπονδία ασχολείται με την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στη Ρωσία και τονίζει:

- Το ένα τρίτο των Ρώσων ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας μη έχοντας τη δυνατότητα να δαπανήσει πέραν του ενός (!) δολαρίου την ημέρα για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών.

- Το 40% των παιδιών ζουν, επίσης, σε συνθήκες φτώχειας ενώ πάνω από 1 εκατομμύριο παιδιά δεν έχουν μόνιμη κατοικία, που σημαίνει ότι ζουν στους δρόμους.
- Το προσδόκιμο όριο ζωής για τους άντρες έχει πέσει, πλέον, στη Ρωσία στα 58 χρόνια...
- Κάθε χρόνο καταγράφονται στη Ρωσία 111.000 νέα κρούσματα φυματίωσης ενώ, στατιστικά, στις υπόλοιπες Δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ, υπολογίζεται ότι ένας άνθρωπος πεθαίνει από φυματίωση κάθε 25 λεπτά...

Όσο για την εγκληματικότητα, που "εκτρέφεται" πάνω σε ένα τέτοιο υπόβαθρο, ένα στοιχείο είναι ενδεικτικό: Από το 1991 και μετά, ο αριθμός των ανήλικων εγκληματιών έχει φτάσει στη Ρωσία στις 200.000 ετησίως, σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου Εσωτερικών, όπως δημοσιεύθηκε στην "Ουάσιγκτον Ποστ" τον Οκτώβρη του 1997.

Αυτή η κατάσταση δεν είναι αποτέλεσμα της... "μοίρας". Είναι το αποτέλεσμα ενός συγκεκριμένου κοινωνικο - οικονομικού συστήματος, που συντηρεί την ακόλουθη κατάσταση: Σήμερα, λίγες ημέρες πριν το 2000, το 77% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει με το 25% του παγκόσμιου πλούτου, ενώ μια χούφτα, που δεν ξεπερνά το 23% του παγκόσμιου πληθυσμού, καρπώνεται τη μερίδα του λέοντος, δηλαδή το 75% του παγκόσμιου πλούτου. Η ανατροπή αυτής της κατάστασης είναι μονόδρομος ελπίδας για την ανθρωπότητα και περνά μόνο μέσα από την παγκόσμια ανατροπή του καπιταλισμού.

Οι 300 "Κροίσοι" και οι πολυεθνικές

«Βέβαια αυτή η μικρή χούφτα έχει και... ονοματεπώνυμο. Πρόκειται για την ακόμα μικρότερη χούφτα εκείνων των ανά τον κόσμο 300 Κροίσων πρόκειται για τις πολυεθνικές και τα αφεντικά τους, που, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΗΕ, αυτοί από μόνοι τους κατέχουν το 45-50% του παγκόσμιου πλούτου!!!.

Όπως, μάλιστα, τονίζοταν σε σχετική μελέτη της "Herald Tribune", στο διάστημα 1990 - 1995 οι 200 ισχυρότερες πολυεθνικές του πλανήτη αύξησαν τα

κέρδη τους κατά 75%. Ενώ, δε, οι δραστηριότητες των εν λόγω εταιριών ξεπερνούσαν τότε το 25% της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας, το ποσοστό του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού που απασχολούσαν ήταν μόλις το 0,75% και, σύμφωνα με την έκθεση, θα έβαινε συνεχώς συρρικνούμενο για τα επόμενα χρόνια.

Όπως αναφέρει ο Νόαμ Τσόμσκι στο τελευταίο του βιβλίο, το χάσμα ανάμεσα στο πλούσιο 20% και το φτωχό 20% του πλανήτη, αυξήθηκε από το 1960 έως το 1989 κατά 50%! Αν, δε, αφήσουμε τα πράγματα στη νεοφιλελεύθερη παγκόσμια αγορά, τότε, λέει ο Τσόμσκι, κάθε δυο ώρες 1.000 παιδιά θα πεθαίνουν από ασθένειες, που μπορούν εύκολα να προληφθούν και σχεδόν διπλάσιος αριθμός γυναικών (δηλαδή 2.000 γυναίκες ανά δυο ώρες) θα πεθαίνουν ή θα υφίστανται σοβαρές διαταραχές κατά την εγκυμοσύνη ή τη γέννα, λόγω έλλειψης φαρμάκων ή περίθαλψης.

Τι σημαίνουν τα παραπάνω για τον "αγγελικό" κόσμο τους, το διαπιστώνει κανείς, παρακολουθώντας τα τεκταινόμενα στη μητρόπολη του καπιταλισμού, στις ΗΠΑ. Εκεί, λοιπόν, στη χώρα του Μπιλ και της Μόνικα, υπολογίστηκε πριν από 3 χρόνια ότι μόλις 60 οικογένειες πλουτοκρατών έχουν εισόδημα άνω του 1 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Όμως, το 40% του πληθυσμού ζει στοιβαγμένο στα γκέτο, στην ανεργία και την ημιαπασχόληση, ζει, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, κάτω από το όριο της φτώχειας.

Παράλληλα, στο "λίκνο" του "ελεύθερου" καπιταλιστικού κόσμου, εκτός από τα κοινωνικά γκέτο, υπάρχουν και οι... φυλακές. Εκεί βρίσκουν "φροντίδα" οι απόκληροι του συστήματος. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στη "Μοντ Ντιπλοματίκ", το 1995 βρίσκονταν στις φυλακές 1,6 εκατομμύρια άνθρωποι. Το 1998, ο αριθμός έφτασε το 1,8 εκατομμύρια! Όμως, τα πράγματα είναι ακόμα πιο δραματικά. Τα δικαστήρια, οι "σωφρονιστικές υπηρεσίες" και η αστυνομία στις ΗΠΑ έχουν ιδρύσει τράπεζες δεδομένων όπου έχουν καταχωρηθεί 50 εκατομμύρια (!) "δελτία εγκληματιών", που αφορούν πάνω από

30 εκατομμύρια (!) άτομα, δηλαδή το 1/3 του άρρενος ενήλικου πληθυσμού της χώρας!

Αξίζει να δοθεί ένα ακόμα στοιχείο για τη χώρα που αποφασίζει "ανθρωπιστικούς" βομβαρδισμούς για να "σώσει" μειονότητες στα Βαλκάνια: Το 1995, στις ΗΠΑ από τα 22 εκατομμύρια ενήλικους μαύρους, οι 767.000 είχαν καταδικαστεί και βρίσκονταν υπό επιτήρηση και ακόμα 325.000 είχαν αφεθεί ελεύθεροι υπό όρους. Το 10%, δηλαδή, του μαύρου ενήλικα πληθυσμού των ΗΠΑ βρισκόταν στα χέρια των "δεσμοφυλάκων"... Σύμφωνα, με τον "Εκόνομιστ", το 1998, το ποσοστό των φυλακισμένων μαύρων ήταν 8 φορές μεγαλύτερο από αυτό των λευκών, ενώ υπολογίζεται ότι 1 στους 12 μαύρους πολίτες, μεταξύ 25 - 29 ετών, βρίσκεται στη φυλακή...

Όσο για τον Μπλερ, τον Απρίλη του 1998, υπηρετώντας πιστά την κοινωνία της ελεύθερης αγοράς, πρόσθεσε κι αυτός ένα πετραδάκι στο εποικοδόμημα αυτής της άθλιας κοινωνίας. Εγκαινίασε μια φυλακή για παιδιά από 12 - 14 ετών! Ο καπιταλισμός, βλέπετε, δεν γνωρίζει ηλικίες. Εξοστρακίζει τους πάντες.

Οι κεντροαριστεροί που μεσουραρούν τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη και αλλού προσπαθούν να μας πείσουν ότι η ανεργία, η εξαθλίωση, η φτώχεια και η πείνα, που χτυπά εκατομμύρια, όπως είδαμε, ανθρώπους στις αναπτυγμένες χώρες, δεν οφείλονται στον απάνθρωπο καπιταλισμό! Φταίει η Κομισιόν ή η ΕΕ που αν γίνουν καλύτερες - στα πλαίσια του συστήματος - θα εξαλειφθούν όλα αυτά τα φαινόμενα! Όμως όλα αυτά τα φαινόμενα αφορούν την εργατική τάξη που τα υφίσταται και το πρόβλημα δεν θα λυθεί με τη "συμπόνια" που πρέπει να επιδείξουν τα αφεντικά του κεφαλαίου προς τους εκμεταλλευόμενους. Ο κοινωνικός Καιάδας γεμίζει καθημερινά από τα "σκουπίδια" του καπιταλισμού. Και "σκουπίδια" θεωρούνται όχι μόνο οι αλβανοί οικονομικοί πρόσφυγες, αλλά όλοι οι ζωντανοί άνθρωποι.

Σήμερα, στην εποχή της χρηματιστηριακής παγκοσμιοποίησης, είναι περισσότερο παρά ποτέ αναγκαία, η ανατροπή του απάνθρωπου καπιταλιστικού

συστήματος και η αντικατάστασή του από το σοσιαλισμό.»(Βήχος Π., 19/4/1998,σελ.14)

5.5 ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΗΓΜΑ

«Είναι μείζονα τα διακυβεύματα της περιόδου, των πρώτων μηνών του 2010, για το σύνολο των μισθωτών, των συνταξιούχων, των ανέργων, για δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Το επίπεδο μισθών και συντάξεων, κοινωνικών επιδομάτων, ασφαλιστικών παροχών, η μείωσή τους έχει γίνει φετίχ για τις αγορές και τα έως τώρα κυβερνητικά μέτρα είναι μονομερή.

Επειδή η μετρολογία προηγήθηκε των μέτρων και συνεχίζεται, άρα έρχονται και νέα, οι κοινωνικοί αγώνες είναι καταλυτικοί στην επιρροή και τον καθορισμό των εξελίξεων. Εκτός από τις αγορές υπάρχει και η κοινωνία, οι άνθρωποι και οι ανάγκες τους. Αυτήν την προτεραιότητα ως διεκδίκηση στροφής στην κυβερνητική πολιτική, την άρση των μέτρων και πολιτικών που κινούνται στη λογική των μόνιμων υποζυγίων, της συρρίκνωσης δικαιωμάτων, οι αγώνες μόνο μπορούν να πετύχουν.»(Βεργόπουλος Κ., 2007,σελ.172-176)

Τα μέτρα που εξαγγέλθηκαν θα διευρύνουν την ύφεση;

Η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, της αγοραστικής δύναμης μεγάλων κοινωνικών ομάδων, και αναφέρομαι στο σύνολο των μισθωτών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, επηρεάζει ευρύτερα τον κύκλο των οικονομικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων. Εάν παραμείνουν οι πολιτικές εδώ, στα εύκολα και το ψαλίδι, είναι προφανές ότι η ύφεση θα βαθύνει. Είναι επομένως πολύ σημαντικό το φορολογικό αλλά και το αναπτυξιακό σχέδιο, η κοινωνική δικαιοσύνη και η δυναμική προγράμματος ανάπτυξης για την έξοδο από την κρίση και την ύφεση. Στη διάσταση αυτή είναι πολύ καθοριστικό το μήνυμα και το περιεχόμενο και της απεργιακής διεκδίκησης.

Οι περικοπές σε μισθούς, εισοδήματα, οι αυξήσεις ορίων ηλικίας ανατρέπουν τις προεκλογικές δεσμεύσεις της κυβέρνησης. Πώς θα καλυφθεί το χάσμα που άνοιξε με την κοινωνία;

Η απάντηση ήδη έχει δοθεί από την κυβέρνηση με τα μέτρα αυτές δεν ισχύουν. Εάν η αναστολή τους θα είναι προσωρινή ή μόνιμη, εάν δηλαδή θα είναι μια μεταβατική κατάσταση μόνο για το χρόνο της κρίσης, που άλλωστε δεν υπάρχουν ασφαλείς προβλέψεις, και θα επανέλθουμε μετά ή διαμορφώνονται με πιο οριστικό χαρακτήρα άλλες συνθήκες, μένει να διαπιστωθεί. Ωστόσο τα μέτρα ενέχουν ισχυρή διάσταση συνθηκών και η αποκλιμάκωση των spreads δεν σημαίνει ότι η όρεξη των αγορών που έχει ανοίξει θα κλείσει και δεν θα επεκταθεί σε άλλα κρίσιμα πεδία για τη ζωή της συντριπτικής κοινωνικής πλειοψηφίας όπως είναι τα δημόσια αγαθά, οι δημόσιες πολιτικές και ιδιαίτερα οι κοινωνικές, με πυρήνα την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, την παιδεία.

Έως τώρα οι πολιτικές είχαν στόχο την αποφυγή ρήγματος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά ίσως να πέρασαν το κρίσιμο όριο και να δημιουργήσουν ρήγματα, και μεγάλα, στην κοινωνική συνοχή, την κοινωνία. Αυτό με άλλους τρόπους μπορεί να οδηγήσει και πάλι στο κραχ, είτε με τη μορφή της διολίσθησης, του «αργού θανάτου» της ελληνικής οικονομίας, που ακούσαμε πρόσφατα ως μια εκτίμηση από το εξωτερικό, είτε με το απότομο βύθισμα του βιοτικού επιπέδου, του κλίματος, της ψυχολογίας. Η κατάσταση είναι περίπλοκη, εξαιρετικά δύσκολη για τους πολλούς, τους ανέργους και τους νέους. Η συμβολή όλων είναι απαραίτητη, αλλά, για να ενεργοποιηθεί, πρέπει τα μέτρα να είναι πρώτον δίκαια, δεύτερον αναλογικά και οι έχοντες και κατέχοντες να βγουν από το απυρόβλητο. Εδώ είναι στρατηγική η διάσταση της απεργίας και ο λόγος, η συμμετοχή, η δυναμική των εργαζομένων, κρίνει πραγματικά τις εξελίξεις άμεσα και σε βάθος, σήμερα, τους επόμενους μήνες και με ορίζοντα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Άνοιξη του 2008 και άλλη μια οικονομική κρίση φαίνεται να έχει χτυπήσει την πόρτα μας. Τι ακριβώς εννοούμε όμως όταν λέμε ‘κρίση’. Ως κρίση ορίζεται ‘μία σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας’.

Αδιαμφισβήτητα οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν ένα συχνό φαινόμενο, καθώς απασχολούν την ανθρωπότητα τουλάχιστον από τότε που αναδύθηκαν οι κοινωνίες της αγοράς. Διερωτάται όμως κανείς, πώς είναι δυνατόν μέχρι σήμερα να μη γνωρίζουμε πώς να αποφύγουμε τέτοια φαινόμενα. Φαίνεται ότι η ανθρώπινη φύση παραμένει αναλλοίωτη και επαναλαμβάνει τα λάθη της, θα μπορούσαμε να απαντήσουμε. Είτε γιατί έχει προηγηθεί μία πολιτική κρίση, είτε γιατί η κερδοσκοπία ‘βασίλεψε’ το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Επενδυτές σε πανικό, εκτόξευση των τιμών, πλήθος ανέργων και πολλές αλυσιδωτές αντιδράσεις που οδηγούν την παγκόσμια οικονομία σε κρίση. Το βέβαιο είναι ότι ο εντοπισμός των πραγματικών αιτίων μίας κρίσης απαιτεί μία εις βάθος ανάλυση. Για να γίνει όμως αυτό, είναι πάντα χρήσιμη μία ανασκόπηση στις μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος.

Η διεθνής αλλά και η ελληνική οικονομία βρίσκονται σήμερα αντιμέτωπες με τη μεγαλύτερη ύφεση μετά το τέλος του **Β’ Παγκοσμίου Πολέμου**. Η χρηματοοικονομική κρίση, που ξεκίνησε στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης, subprime mortgages, των ΗΠΑ το καλοκαίρι του 2007 μετατράπηκε ραγδαία σε κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και μεταφέρθηκε στην πραγματική οικονομία με ταχύ ρυθμό.

Μια σειρά από γεγονότα, που μέχρι πριν από τρία χρόνια φάνταζαν απίθανο να συμβούν, οδήγησαν τους παγκόσμιους ρυθμούς ανάπτυξης σε απότομη πτώση και εκτόξευσαν την ανεργία και την ανασφάλεια στο σύνολο

σχεδόν των χωρών. Καθώς η κρίση εκτυλίσσονταν, η ένταση και η έκτασή της αύξαναν συνεχώς, αναγκάζοντας κυβερνήσεις, κεντρικές τράπεζες, αναλυτές, επενδυτές, επιχειρηματίες και καταναλωτές να αναθεωρούν συνεχώς τις αντιλήψεις τους και τις προσδοκίες τους.

Στην προσπάθεια άμεσης αντιμετώπισης της κρίσης ελήφθησαν μια σειρά από μέτρα και πολιτικές οι οποίες ήταν αδιανόητο πριν την κρίση ότι θα μπορούσε να γίνει ποτέ απαραίτητο να εφαρμοστούν, όπως η κρατικοποίηση τραπεζών.

Οι προηγούμενες αντιλήψεις για μια νέα εποχή χαμηλής μεταβλητότητας των οικονομικών μεγεθών, συνεχούς ευημερίας και αυτορύθμισης των αγορών κατέρρευσαν μπροστά στη ραγδαία επιδείνωση της κατάστασης.

Μόνο μία φορά στο παρελθόν η παγκόσμια οικονομία βρέθηκε μπροστά σε τέτοιο κίνδυνο, πριν από 80 χρόνια: την περίοδο που ονομάστηκε η Μεγάλη Ύφεση στη δεκαετία του 1930.

Καθώς σήμερα συμπληρώνονται περίπου 2,5 χρόνια από την έναρξη της τωρινής κρίσης, η συζήτηση σε διεθνές επίπεδο για τα αίτια, τις επιπτώσεις και κυρίως για τους τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης και τη μελλοντική πορεία της παγκόσμιας οικονομίας αλλά και κοινωνίας έχει φουντώσει.

Η δημοσιονομική κρίση της Ελλάδας θα ωφελήσει τις αναδυόμενες αγορές, όπου οι κυβερνήσεις έχουν ισχυρούς ισολογισμούς και οι εταιρείες προσφέρουν «ισχυρή ανάπτυξη», εκτιμά σε έκθεση της η Citigroup.

‘Οι ανησυχίες για τον κρατικό δανεισμό μπορεί να δυσχεραίνει την ανάκαμψη και καθυστερούν την απόσυρση του φθηνού χρήματος’, σημειώνει ο Robert Buckland, εκτελεστικός δι/ντης της παγκόσμιας στρατηγικής μετοχών. ‘Οι αναδυόμενες αγορές θα ωφεληθούν’. Οι δημοσιονομικές θέσεις κάποιων χωρών είναι τώρα ‘ασταθείς’ με την Ελλάδα ‘να συγκεντρώνει τις μεγαλύτερες ανησυχίες’, γράφει ο αναλυτής.

Την ώρα που οι ισολογισμοί της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Ιρλανδίας και της Βρετανίας φαίνονται επίσης προβληματικοί, οι

δημοσιονομικές θέσεις των περισσότερων αναδυόμενων αγορών είναι ισχυρές συγκριτικά.

Το 'ελεύθερο' εμπόριο, η παγκοσμιοποίηση των αγορών, η κατάργηση των συνόρων και των εθνικών κρατών δεν είναι η μαγική λύση που θα φέρει την ευημερία και την επίλυση όλων των προβλημάτων. Στην συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα η παγκοσμιοποίηση μετέτρεψε ένα ελαχίστων διατάσεων πρόβλημα της αμερικανικής οικονομίας σε ένα μείζον της παγκόσμιας. Η κρίση δεν είναι μόνο κρίση της οικονομίας ή του καπιταλισμού, αλλά είναι και κρίση αυτής καθ' αυτής της παγκοσμιοποιήσεως.

Όποιος θεσμός, ρύθμιση ή γνώμη περί οικονομίας έρχεται από τις ΗΠΑ δεν σημαίνει ότι είναι και ορθός. Πρέπει να υπάρχει πρωτότυπη σκέψη και ανάλυση των ελληνικών αναγκών και όχι αντιγραφή επιτυχημένων και δοκιμασμένων λύσεων από το εξωτερικό. Η μέχρι πρότινος αδιαμφισβήτητη, για τους εγχωρίους νεοφιλελευθέρους, επενδυτική Τράπεζα Lehman Brothers (μέτοχος της FED που εκδίδει το δολάριο) ήδη χρεοκόπησε. Δεν πρέπει να υπάρχει τυφλή εμπιστοσύνη στα προτεινόμενα και από τις υπόλοιπες ξένες επενδυτικές τράπεζες.

Η κρίση δεν θα έχει επιπτώσεις στην Ελλάδα αντίστοιχες με άλλες χώρες κυρίως λόγω της ελαχίστης εκθέσεως των ελληνικών τραπεζών στα τοξικά ομόλογα. Σε ορισμένους μάλιστα επιμέρους δείκτες, λόγω της μείωσης των τιμών διεθνώς εξαιτίας της κρίσεως, θα υπάρξει και βελτίωση.

Η επίκληση από πλευράς κυβερνήσεως ότι η σημερινή κακή οικονομική κατάσταση της χώρας οφείλεται σε λόγους ασχέτους από τις δικές της αποφάσεις είναι μια φθηνή δικαιολογία. Οι όποιες ελάχιστες επιπτώσεις της κρίσεως επικάθονται στα σοβαρότατα προβλήματα της οικονομίας και χειροτερεύουν την ήδη πολύ κακή κατάσταση. Τα αίτια που δημιούργησαν την κρίση στην Αμερικανική Οικονομία έχουν παρ' όλα αυτά αρκετή συνάφεια με αυτά που δημιουργούν τα μόνιμα προβλήματα στην Ελληνική.

Τα προβλήματα όπως το δημόσιο χρέος, η καταστροφή της παραγωγικής υποδομής, η διάλυση του αγροτικού τομέα και η χαμηλότερη παραγωγικότητα του δημοσίου τομέα είναι αυτά που δημιουργούν την προβληματική κατάσταση στην οικονομία. Κάθε χρονιά διακυβερνήσεως της ΝΔ με τον κ. Αλογοσκούφη, καθηγητή του London School of Economics, στο πηδάλιο της οικονομίας χρέωσε τις επόμενες γενιές με 20 δισ. ευρώ. Συνολικά με 100 δισ. ευρώ προ της κρίσεως και το δημόσιο χρέος από 180 ανήλθε στα 280 δισ. ευρώ.

Έχει διαψευσθεί η με θρησκευτικούς όρους πίστη στην σοφία και αυτορρύθμιση των αγορών. Ο εθνικισμός (οικονομικός ή μη) δεν είναι το πρόβλημα, αλλά η λύση. Χώρες, πυλώνες του καπιταλισμού, όπως οι ΗΠΑ, η Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία προσπαθούν να στηρίξουν τις δικές τους επιχειρήσεις για να αποφύγουν την κοινωνική έκρηξη.

Στην Ελλάδα με την ιδεολογική, και όχι μόνο, κυριαρχία της Αριστεράς και μόνο η αναφορά της λέξεως δημιουργεί αντιδράσεις. Δεν αρκεί βέβαια η λήψη μέτρων οικονομικού εθνικισμού μέσα στο υπάρχον σύστημα, είναι όμως η μοναδική ελπίδα για να αντιστραφεί η κατάσταση.

Πρέπει να υπερανακαλύψουμε τις έννοιες της εθνικής αυτάρκειας, του εθνικού οικονομικού συμφέροντος και της εθνικής οικονομίας. Χρειάζεται μια συνολική εθνικιστική οικονομική πρόταση που θα κάνει την οικονομία αυτό που πρέπει πράγματι να είναι, δηλαδή θεραπαινίδα των υλικών αναγκών του έθνους και του λαού. Δυστυχώς σήμερα η οικονομία (ή για να ακριβολογούμε οι τσέπες ορισμένων ισχυρών) έχει γίνει ο αυτοσκοπός χάριν του οποίου θυσιάζονται τα εθνικά και λαϊκά συμφέροντα.

Τα δύο τέκνα του υλισμού βρίσκονται σε αδιέξοδο. Ο καπιταλισμός βλέπει τα δόγματά του να αμφισβητούνται και ο αδελφός του κομμουνισμός δεν μπορεί να ξεπεράσει την ιστορική του αποτυχία. Η κατάθεση μιας γενικής εθνικιστικής εναλλακτικής οικονομικής προτάσεως είναι απαίτηση των καιρών.

ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

- Χ.Π : Χρηματοπιστωτικό Σύστημα
- FED :Αμερικανική Ομοσπονδιακή Τράπεζα
- ΕΚΤ: Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες
- ΕΣΣΚ: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου
- ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
- ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΔΑ : Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ανταγωνισμού
- ΓΚΑΚ : Γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία
- IPCC :Διακρατικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή
- ΠΟΥ :Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
- ΚΕΕΛΠΝΟ: Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων
- ΕΥΡΑ: Ευρωπαϊκής Ένωσης Υδατικών Πόρων
- Ε.Ε.Σ: Επιτροπή Ευρωπαϊκού Συμβουλίου
- Ψ.Ε.Κ: Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλογοσκούφης Γ., (31/8/2008) , *Οφείλουν να επιτύχουν*, www.tovima.gr
- Αναστασάτου Τ.,(10.12.2007),*Γιατί η χρεοκοπία δεν αποτελεί επιλογή*
www.kathimerini.gr
- Βεργόπουλος Κ., (2007),*Το μεγάλο ρήγμα* Εκδόσεις Λιβάνη
- Βιλιάρδος Β.,(12.03.09),*Η Γερμανία απέναντι στις Lehman Brothers, Citibank, Citigroup, Ernst & Young: Ο πρώτος παγκόσμιος οικονομικός πόλεμος σε εξέλιξη*, www.x-hellenica.gr
- Ιωάννου Χ,-Μακρής Κ.,(26/10/2008), *Δεν σεβαστήκατε βασικούς κανόνες και το πληρώνουμε*, www.kathimerini.gr
- Κούζης Γ.,(22/1/2009), *Της κρίσης τα φαινόμενα*, www.tovima.gr
- Κουτσιαρά Ν.,(8/12/2008), *Σωστέ τον καπιταλισμό από τους προλετάριους*, www.tovima.gr
- Λαφαζάνης Π.,(20/11/2007), *Πρωτοφανή φοροεπιδρομή*, Ελευθεροτυπία
- Νανόπουλος Ν. (2/1/2009), *Ετήσια Έκθεση Eurobank EFG*
- Πελώνη Α.,(8/12/2007), *Στο μυαλό του Άλαν Γκρίνσπαν*, www.tanea.gr
- Προβόπουλος Γ., *Τράπεζα της Ελλάδος, Ετήσια Έκθεση του Διοικητή για το 2008*
- Τήνιος Π.,(17/9/2008) *Κρίση και αβεβαιότητα*, Μελέτη.
- ECOFIN, (7/10/2008)*Αποτελέσματα συνεδρίου.*
- Galbraith Κ.,(2000) *Το μεγάλο κραχ του 1929*. Εκδόσεις Λιβάνη
- Colombani J-M.,(9/10/2008)*Η διέξοδος στην οικονομική κρίση*
www.tovima.gr